

SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA V NITRE
FAKULTA EKONOMIKY A MANAŽMENTU

Evidenčné číslo 2120665

**MANAŽMENT VÝROBY MLIEKA VO VYBRANOM
AGROSUBJEKTE**

2010

Bc. Blažena Bizovová

SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA V NITRE
FAKULTA EKONOMIKY A MANAŽMENTU

**MANAŽMENT VÝROBY MLIEKA VO VYBRANOM
AGROSUBJEKTE**

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Študijný program:	Ekonomika podniku
Študijný odbor:	3.3.16 Ekonomika a manažment podniku
Školiace pracovisko:	Katedra manažmentu
Školiteľ:	Doc. Ing. Lubomír PAŠKA, PhD.

Nitra 2010

Bc. Blažena BIZOVOVÁ

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Čestne vyhlasujem, že som záverečnú prácu na tému: „ Manažment výroby mlieka vo vybranom agrosubjekte“ vypracovala samostatne s použitím uvedenej literatúry.

Som si vedomá zákonných dôsledkov v prípade, ak uvedené údaje nie sú pravdivé.

Diplomová práca bezprostredne nadväzuje na bakalársku prácu.

V Nitre 31.03.2010

Blažena Bizovová

POĎAKOVANIE

Touto cestou vyslovujem poďakovanie pánovi Doc. Ing. Ľubomírovi Paškovi, Phd., za pomoc, odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovaní mojej diplomovej práce.

Резюме

Основная задача решения дипломной работы – оценка выбранных аспектов производства молока в сельскохозяйственном предприятии. ПД Сухе Брезово - Вельки Лом действует в сельскохозяйственном производстве с 1959 года. Главной работой производственной является разведение крупного рогатого скота, продукция зерновых, масличных культур и кормовых культур. Сельхозпредприятие ведёт хозяйство в районе Вельки Кртишь. В отрасли животноводства отчётное предприятие специализируется на производство коровьего молока вывод телят и яловиц, откорм скота.

Средняя годовая продукция молока за последние пять лет являлась на уровне 1 185 067 литров, что представляет производство молока на 1 кормо-день 11,91 л. Максимальная продукция была зафиксирована в 2006 г. – 1 390 254 литров. Средняя годовая удойность представляла 4 347 литров, что является более низкой, как средняя удойность в Словацкой Республике.

Основным показателем при производстве являются приобретенные выручки. Предприятие в отчетном периоде получило средние поступления от реализации молока на уровне 360 008,- евро, что представляет выручки 0,305 евро.л⁻¹.

Одним из предположений успешного предпринимания, состоит экономичнее использование затрат. Себестоимость продукции молока выросла на 0,375 евро.л⁻¹. Предприятию удалось извлечь прибыль, в 2009 г. был прибыль стоимостью в 0,026 евро. л⁻¹, (совместно с предоставленной поддержкой), мера рентабельности 6,99 %. Производитель труда при производстве молока увеличилась.

Потребление молока и молочных продуктов беспрестанно понижается. Поэтому даже первичные производители должны проявлять давление на общественность, подчеркивать значение молока, питательную ценность, значительность для здоровья граждан.

Ключевые слова

manažment výroby	-	менеджмент производства
chov hospodárskych zvierat	-	животноводство
poľnohospodárska produkcia	-	продукция сельскохозяйственная
vlastné náklady	-	себестоимость
tržby	-	выручки
výnosy	-	доходы
zisk z realizácie	-	прибыль от реализации
marketingový prieskum	-	маркетинговые исследования

Abstrakt

Hlavnou úlohou riešenia diplomovej práce je zhodnotenie vybraných aspektov výroby mlieka v poľnohospodárskom podniku. PD Suché Brezovo – Veľký Lom pôsobí v poľnohospodárskej výrobe od roku 1959. Hlavnou výrobnou činnosťou je chov hovädzieho dobytká, produkcia obilovín, olejnin a krmovín. V oblasti živočíšnej výroby sa sledovaný podnik zameriava na výrobu kravského mlieka, chov teliat a jalovic, výkrm dobytká.

Priemerná ročná produkcia mlieka za posledných 5 rokov bola na úrovni 1 185 067 litrov, čo predstavuje výrobu mlieka na 1 kŕmny deň 11,91 litrov. Maximálna produkcia bola zaznamenaná v roku 2006 – 1 390 254 litrov. Priemerná ročná dojivosť predstavovala 4 347 litrov, čo je nižšia dojivosť ako priemerná dojivosť v Slovenskej republike.

Hlavným ukazovateľom pri výrobe sú získané tržby. Podnik v sledovanom období dosiahol priemerné tržby z predaja mlieka vo výške 360 008,-€ čo predstavuje tržby 0,305 €/l¹.

Jedným z predpokladov úspešného podnikania je ekonomické využívanie nákladov. Vlastné náklady na mlieko vzrástli na 0,375 €/l¹. Podniku sa podarilo dosiahnuť zisk, v roku 2009 bol zisk v hodnote 0,026 €/l¹ (spolu s poskytnutou podporou), miera rentability bola 6,99%. Produktivita práce pri výrobe mlieka sa zvýšila.

Spotreba mlieka a mliečnych výrobkov neustále klesá, preto aj prvovýrobcovia musia vyvíjať tlak na spoločnosť, zdôrazňovať význam mlieka, výživovú hodnotu, dôležitosť pre zdravie občanov.

OBSAH

ZOZNAM ILUSTRÁCIÍ.....	8
ZOZNAM TABULIEK	9
ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK	11
ÚVOD	12
1) PREHĽAD O SÚČASNOM STAVE RIEŠENEJ PROBLEMATIKY.....	15
VÝVOJ PLEMENNEJ SKLADBY POPULÁCIE HD.....	15
BIOLÓGIA MLIEKA	15
TECHNOLOGICKÉ SYSTÉMY A USTAJNENIE ZVIERAT	17
MANAŽÉRSKE ASPEKTY	19
1.1 Funkcie manažmentu	19
VÝROBNÉ PROCESY V ŽV	22
EKONOMICKÉ ASPEKTY VÝROBY MLIEKA	23
MARKETING.....	27
2 CIEĽ PRÁCE	29
3 METODIKA PRÁCE A MATERIÁL.....	30
4 VÝSLEDKY PRÁCE	34
1. VÝROBNO EKONOMICKÁ CHARAKTERISTIKA SKÚMANÉHO AGROSUBJEKTU.....	34
1.1 Vznik, história a vývoj skúmaného agrosubjektu	34
1.2 Vývoj pôdneho fondu.....	35
1.3 Výrobno ekonomická charakteristika odvetví rastlinnej výroby	36
1.4 Charakteristika odvetví živočíšnej výroby.....	37
1.5 Prehľad hlavných ekonomických ukazovateľov v sledovanom agrosubjekte	39
2. MANAŽÉRSKE ASPEKTY VÝROBY A REALIZÁCIE SUROVÉHO KRAVSKÉHO MLIEKA.....	42
2.1 Organizačná a riadiaca štruktúra skúmaného agrosubjektu so zreteľom na výrobu mlieka...	42
2.2 Charakteristika výrobných procesov pri výrobe surového kravského mlieka.....	46
2.2.1 Systém odmeňovania	50
3. EKONOMICKÉ HĽADISKÁ VÝROBY MLIEKA.....	52
3.1 Vývoj výnosov a tržieb za realizovanú produkciu surového kravského mlieka.....	52
3.1.1 Prehľad hlavných ekonomických ukazovateľov v ŽV a pri výrobe mlieka	52
3.1.2 Prehľad o produkcii surového kravského mlieka	54
3.1.3 Výnosy a tržby	56
3.2 Ukazovatele nákladov	59
3.3 Ukazovatele produktivity spoločenskej a živej práce pri výrobe mlieka.....	66
3.4 Ukazovatele rentability.....	70
3.5 Marketingové aspekty realizácie SKM.....	73
3.5.1 Úroveň ceny za predaj SKM v jednotlivých rokoch skúmaného obdobia	73
3.5.2 Úroveň propagácie a reklamy a spokojnosť zákazníka s ponúknutou agrokomoditou	75
5 ZÁVER.....	76
1 ZHRNUTIE NAJDÔLEŽITIEŠÍCH POZNATKOV	76
2 NÁVRH OPATRENÍ.....	78
6 POUŽITÁ LITERATÚRA	79
7 PRÍLOHY	82

Zoznam ilustrácií

- Obr. 1 Vývoj početnosti stavov hospodárskych zvierat
- Obr. 2 Vývoj produkcie za roky 2005-2009 v €
- Obr. 3 Organizačná a riadiaca štruktúra PD Suché Brezovo – Veľký Lom
- Obr. 4 Vývoj výsledku hospodárenia za úsek živočíšnej výroby a odvetvie mlieka
- Obr. 5 Produkcia a predaj mlieka v l.KD⁻¹ za roky 2005 – 2009
- Obr. 6 Prehľad výnosov v €·l¹ za roky 2005-2009
- Obr. 7 Vývoj priamych a celkových nákladov pri výrobe SKM v €·KD¹
- Obr. 8 Vývoj priamych a celkových nákladov pri výrobe SKM v €·l¹
- Obr. 9 Vývoj produktivity celkovej práce pri výrobe SKM
- Obr. 10 Vývoj produktivity práce pri výrobe SKM v €·hod⁻¹
- Obr. 11 Vývoj rentability nákladov pri výrobe SKM
- Obr. 12 Vývoj ceny surového kravského mlieka v PD S.Brezovo za roky 2008 a 2009
- Obr. 13 Vývoj priemerných cien za realizované SKM za SR a PD S.Brezovo – Veľký Lom
- Obr. 14 Rozdelenie dosiahnutých tržieb za r.2009
- Obr. 15 Prehľad o poskytnutých dotáciách za roky 2005-2009

Zoznam tabuliek

- Tab. 1 Vývoj poľnohospodárskeho pôdneho fondu v ha a v %
- Tab. 2 Výmera obhospodarovanej pôdy podľa katastrálnych území
- Tab. 3 Vývoj početných stavov PD
- Tab. 4 Prehľad o poľnohospodárskej produkcii za roky 2005-2009 v €
- Tab. 5 Analýza hospodárskeho výsledku podniku za roky 2005-2009
- Tab. 6 Manažment družstva
- Tab. 7 Pracovné sily v PD Suché Brezovo – Veľký Lom za roky 2005-2009
- Tab.8 Profesionálne zastúpenie, veková a vzdelanostná štruktúra pracovníkov
- Tab.9 Výsledky z uzávierky kontroly úžitkovosti posledných uzavretých normovaných laktácií
- Tab. 10 Vývoj priemernej mesačnej mzdy za roky 2004-2008 v €
- Tab. 11 Prehľad o produkcii ŽV a mlieka v €
- Tab. 12 Analýza hospodárskeho výsledku za úsek ŽV a za odvetvie mlieka
- Tab.13 Vývoj vybraných ukazovateľov pri produkcii surového kravského mlieka
- Tab.14 Vývoj tržieb za úsek ŽV a za odvetvie mlieka za roky 2005-2009
- Tab.15 Vývoj výnosov pri realizácii surového kravského mlieka
- Tab.16 Vývoj výnosov za SKM na KD a liter
- Tab.17 Prehľad vybraných nákladov pri výrobe SKM v €.KD¹
- Tab. 18 Prehľad vybraných nákladov pri výrobe SKM v €.I¹
- Tab. 19 Porovnanie vlastných nákladov pri výrobe SKM v €.KD¹
- Tab .20 Kvantifikácia vplyvu zmeny analytických ukazovateľov(priame náklady, režijné náklady) na zmenu syntetického ukazovateľa (vlastné náklady mlieko)
- Tab. 21 Kvantifikácia vplyvu zmeny jednotlivých nákladových položiek na zmenu priamych nákladov
- Tab. 22 Vývoj produktivity celkovej práce pri výrobe SKM za roky 2005-2009
- Tab. 23 Vývoj produktivity práce pri výrobe surového kravského mlieka
- Tab. 24 Vývoj rentability nákladov pri výrobe SKM
- Tab. 25 Vývoj odvodených ukazovateľov rentability pri výrobe mlieka
- Tab. 26 Vývoj ukazovateľov rentability za celé odvetvie ŽV
- Tab. 27 Vývoj tržieb za mlieko v jednotlivých mesiacoch r. 2008 a 2009 v €
- Tab. 28 Porovnanie nákupnej ceny mlieka PD s priemerom SR

- Tab. 29 Vývoj majetkovej štruktúry PD Suché Brezovo – Veľký Lom
- Tab. 30 Zastúpenie odvetví RV
- Tab. 31 Kvalitatívne zatriedenie predávaného mlieka za roky 2005-2009
- Tab. 32 Podiel produkcie RV, ŽV, mlieka na celkovej poľnohosp. produkcii
- Tab. 33 Vývoj produktivity práce za celý podnik v € prac.¹
- Tab. 34 Ukazovatele výsledku hospodárenia za sledované obdobie
- Tab. 35 Vývoj tržieb za podnik, úsek ŽV a odvetvie mlieka
- Tab. 36 Porovnanie dosiahnutých tržieb za roky 2008 a 2009
- Tab. 37 Ukazovatele rentability za celý agrosubjekt
- Tab. 38 Prehľad poskytnutých dotácií za roky 2005-2009
- Tab. 39 Vybrané ukazovatele ŽV za roky 2006 -2009
- Tab. 40 Prehľad predaja a úrovne speňažovania mlieka za roky 2008 a 2009
- Tab. 41 Porovnanie nákladov pri výrobe SKM s priemernými nákladmi za SR a repársku výrobnú oblasť

Zoznam skratiek a značiek

EÚ	-	Európska Únia
HD	-	hovädzí dobytok
HV	-	hospodársky výsledok
KD	-	kfmny deň
OP	-	orná pôda
PD	-	poľnohospodárske družstvo
RV	-	rastlinná výroba
SKM	-	surové kravské mlieko
SZPM	-	Slovenský zväz prvovýrobcov mlieka
SPP	-	spoločná poľnohospodárska politika
TTP	-	trvalo trávne porasty
VN	-	vlastné náklady
VO	-	výrobná oblasť
ŽV	-	živočíšna výroba

Úvod

Mlieko patrí medzi základné potraviny nevyhnutné pre kvalitnú výživu ľudského organizmu. Vlastné materské mlieko nie je určené iba pre výživu mláďať, ale surové mlieko a zvlášť mliečne výrobky z týchto mliek uz niekoľko tisícročí tvoria i hlavnú potravinovú zložku človeka. Obsahuje v dostatočnom množstve vo vyváženom pomere a ľahko stráviteľnej forme všetky látky, ktoré organizmus potrebuje nielen pre svoju stavbu, ale aj pre ostatné biologické procesy.

Rôzne výživové štúdie vykonané za posledné roky poukazujú na nedostatky vo výžive obyvateľstva SR. Konzumácia mlieka a mliečnych výrobkov je veľmi nízka, a najhoršia je u detí a mládeže. Epidemiologické štúdie výskumného ústavu výživy zistili, že len 43 % detí pije mlieko denne, 12 % nepije mlieko vôbec a 45 % len nepravidelne. Kým v roku 1995 bola spotreba mlieka a mliečnych výrobkov 162,40 kg./ 1 obyvateľa/ 1 rok, v roku 2007 to bolo podľa údajov Štatistického úradu SR len 154,6 kg/ 1 obyvateľa/ 1 rok, z toho konzumné mlieko 47,5 kg. Priemerná spotreba konzumného mlieka v EÚ bola v roku 2007 až 82,50 kg ročne, pričom vo Fínsku to bolo dokonca 156,80 kg . Prípustný interval racionálnej spotreby je od 204 -240 kg. Podľa odporúčaných výživových dávok pre jednotlivé kategórie obyvateľstva SR sa odporúča zvýšiť príjem vápnika cestou mlieka a kyslomliečnych výrobkov, denná odporúčaná dávka je 900 mg/1 osobu, tomuto množstvu priemerne zodpovedajú 1 – 2 poháre mlieka denne.

Sektor mlieka prešiel za posledné roky významnými zmenami, vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie musela byť prijatá spoločná poľnohospodárska politika, ktorou sa riadi slovenská poľnohospodárska politika. Avšak počet stavov hovädzieho dobytku na Slovensku neustále klesá, kým v roku 2004 bol v SR celkový počet hovädzieho dobytku v počte 540 tis. kusov, v roku 2009 podľa ŠÚ SR to bolo 472 tis. ks, čiže došlo k polesu stavov HD o 68 tis. ks. Stavby dojníc sa za obdobie rokov 2004-2009 znížili o 39 tis. ks, (- 19,40 %) keď v roku 2004 boli stavby dojníc 201 tis. ks, a v roku 2009 162,5 tis. ks.

Podobný nepriaznivý vývoj je zaznamenaný v celej EÚ. V roku 2004 boli v rámci 25 členských štátov EÚ celkové počty kráv v množstve 26 018 tis. ks, v roku 2009 sa odhadovali v počty kráv v EÚ – 27 na úrovni 23 900 kusov, čiže došlo k poklesu o 2 118 tis. kusov v priebehu piatich rokov. S produkciou mlieka okolo 146 mil. ton je EÚ – 27 najväčším svetovým producentom mlieka (27 % svetovej produkcie mlieka). Budúci vývoj sektora mlieka v Európe bude ovplyvnený štruktúrou produkčných fariem a spracovateľských podnikov a tržným prostredím vo vnútri a vonku EÚ.

Vývoj početnosti svetového stavu kráv naznačuje rastúci trend, keď v roku boli na svete spolu počty kráv 124 954 tis. kusov, v roku 2009 sa odhaduje počet 127 733 tis. ks, pričom nárast početnosti kráv bol zaznamenaný v Brazílii, Číne, Indii a na Novom Zélande.

Vo vývoji úžitkovosti dojníc na Slovensku zaznamenávame pozitívny vývoj, keď od roku 1989 do roka 2008 došlo k zvýšeniu úžitkovosti až o 2 261 kg. V roku 1989 bola úžitkovosť na Slovensku v množstve 3 764 kg, ku koncu roka 2008 to bolo až 6 025 kg.

EÚ – 27 dosiahla v roku 2008 ročnú úžitkovosť 6 263 kg. Z vývoja vidieť, že Slovensko v úžitkových parametroch nasleduje vývoj EÚ, keď v roku 2008 dosiahol 96,20 % úžitkovosti EÚ. Do roku 2012 sa odhaduje nárast úžitkovosti v EÚ na 6 843 kg na dojnicu a rok.

Ak sme hodnotili konzumáciu mlieka vysoko pozitívne a napriek týmto pozitívnym účinkom spotreba mlieka a mliečnych výrobkov naďalej klesá, je viac ako potrebné hľadať spôsoby podpory spotreby mlieka. Pozitívnym prínosom je program podpory spotreby mlieka v školách „Školské mlieko“, ktorého cieľom je zvýšiť spotrebu mlieka u detí, prispieť k zaisteniu zdravej výživy a vytvoreniu zdravých stravovacích návykov.

Ďalšou propagačnou aktivitou, ktorá má za cieľ pozastaviť pokles a postupné zvyšovanie spotreby mlieka je realizácia propagačného a informačného programu „Objav mlieko“. Tento program je realizovaný prostredníctvom Mliečneho fondu, ktorý bol vytvorený na základe zmluvy o združení v roku 2007 medzi Slovenským zväzom prvovýrobcov mlieka a Slovenským mliekárenským zväzom.

V krízovom roku 2009 bol sektor mlieka snáď najviac postihnutý v rámci celého agropotravinárskeho komplexu. Protestné aktivity neboli vyvíjané len na Slovensku, ale prvovýrobcovia v celej EÚ vyvíjali intenzívny tlak na národné vlády ohľadom riešenia nepriaznivej situácie v tomto rezorte.

Podľa Nariadenia Komisie ES sa pre kvótový rok 2008/2009 zvýšili vnútroštátne kvóty vo všetkých členských štátoch o 2 %, t.j. pre SR je to **1 061 603 760 kg**. Do roku 2015 dôjde vo všetkých členských krajinách k postupnému navyšovaniu mliečnych kvót o 1 %. Toto navyšovanie nie je zo strany prvovýrobcov na Slovensku prijímané pozitívne, naopak vyplynula požiadavka na zrušenie týchto opatrení. Od roku 2004, kedy SR vstúpila do EÚ a prijala spoločnú SPP, nikdy nedošlo k prekročeniu národnej kvóty, v kvótovom roku 2008/2009 bolo plnenie národnej kvóty na úrovni 90 %. Prostredníctvom SZPM boli vznesené návrhy a požiadavky na zlepšenie kritickej situácie v sektore prvovýroby mlieka tak na úrovni EÚ, ako aj na národnej úrovni.

Na úrovni EÚ prvovýroba žiadala dorovnať priame platby do úrovne starých členských štátov, zrušiť opatrenia o postupnom navyšovaní mliečnych kvót, zaviesť minimálnu európsku nákupnú cenu mlieka, ktorá by zabránila poklesu nákupných cien mlieka pod úroveň nákladov na výrobu surového kravského mlieka.

Aj napriek stabilizačným opatreniam, ktoré boli prijaté v roku 2009, farmári len veľmi ťažko vykrývajú straty spôsobené poklesom nákupných cien. Ku koncu roka 2009 síce došlo k určitej stabilizácii cien, no nepredpokladá sa s ich návratom na úroveň roka 2008, keď podľa údajov Zelenej správy 2009, poľnohospodári speňažovali mlieko v priemere za 0,317 €/l¹.

Prvovýrobcovia, ktorí budú chcieť aj naďalej pokračovať vo výrobe mlieka, budú musieť čeliť novým podmienkam. To si bude vyžadovať hľadať rezervy vo svojej riadiacej práci, a zároveň prijímať účinné opatrenia na zefektívnenie výroby .

Predkladaná diplomová práca by mala byť skromným príspevkom k efektívnejšiemu riešeniu nielen v skúmanom agrosubjekte, ale snád' aj v širšej praxi.

1) PREHĽAD O SÚČASNOM STAVE RIEŠENEJ PROBLEMATIKY

Slovensko má ideálne predpoklady pre chov prežúvavcov, ktorý je úzko spätý s osídlením a rozvojom vidieka. Podľa odhadov je potenciál Slovenských biotopov na chov vyše 500 tis. kráv, čo predstavuje úroveň 1 mil. ks HD. Na bohaté krmovinové zdroje TTP by mali byť viazané aj najväčšie koncentrácie polygastrických zvierat.

Vývoj plemennej skladby populácie HD

Podľa údajov **MP SR** uvedených v dokumente „Konceptia chovu HD na roky 2006-2010“ (**2006**), za posledné roky došlo v SR k výraznému zvýšeniu zastúpenia mliekového úžitkového typu (čistokrvné holsteinské dojnice a krížanky s dedičným podielom tohto plemena nad 50 %). Úroveň zastúpenia čistokrvného slovenského strakatého plemena mierne vzrástla z 9,52 na 10,04 %, ale zastúpenie čistokrvného slovenského pinzgauského plemena opäť pokleslo z 1,52 na 1,04%. Toto plemeno je v súlade s platnou legislatívou EÚ považované za ohrozené na celom území EÚ, nakoľko populácia tohto plemena nepresahuje 7 500 kusov.

Ryba – Dianová, (2009) vo svojom príspevku hodnotia kontrolu mliekovej úžitkovosti. Za kontrolný rok 2008-2009, boli u jednotlivých plemien zapísaných v plemenných knihách dosiahnuté tieto výsledky kontroly úžitkovosti: Slovenské strakaté plemeno zaznamenalo 13 114 uzavretých laktácií, s úžitkovosťou 5 541 kg, podielom tuku 4,16 % bielkovín 3,35 %. Holsteinské plemeno tvorilo v kontrole úžitkovosti najpočetnejšiu skupinu – 46 340 uzavretých laktácií, úžitkovosť u tohto plemena bola dosiahnutá v množstve 7 988 kg, s obsahom tuku 4,10 % a bielkovín 3,23 %. Kontrola úžitkovosti sa vykonávala aj u Slovenského pinzgauského plemena, u ktorého Plemenárske služby evidovali 1 648 uzavretých laktácií, ročná dojivosť 4 718 kg, obsah tuku 4,08 % a bielkovín 3,37 %. V kontrole úžitkovosti bol zaradený aj Hnedý dobytok, u ktorého bolo 55 uzavretých laktácií, množstvo mlieka 5 795 kg, obsah tuku 4,14 % a obsah bielkovín 3,29 %.

Biológia mlieka

Čuboň – Bojňanská, (2003) uvádza, že mlieko sa všeobecne definuje ako sekret mliečnej žľazy samíc cicavcov. Mlieko ako surovina pre výrobu výrobkov z mlieka je surové mlieko určené na spracovanie, ktoré nebolo fyzikálne upravované schváleným procesom, ako je tepelné ošetrenie alebo termizácia. Zloženie mlieka na výrobu výrobkov

z mlieka možno zmeniť len pridaním, alebo odobratím prirodzených zložiek mlieka. Ako surovina na výrobu mliečnych výrobkov musí spĺňať požiadavky zmyslové (farba, konzistencia a vzhľad, vôňa a chuť), fyzikálne a chemické (možstvo tuku, bielkovín, beztukovej sušiny, teplotu tuhnutia mlieka, titračnú kyslosť) a mikrobiologické požiadavky (celkový počet mikroorganizmov).

Podľa prameňa (2010) je zloženie samotného mlieka ovplyvnené najviac živočíšnym druhom a tiež ďalšími faktormi ako je laktácia, výživa, zdravotný stav, rasa atď. Vlastné mlieko je dokonalý a najprirodzenejší nápoj a tiež surovinou pre výrobu širokého sortimentu mliečnych výrobkov. Obsahuje najhodnotnejšie živočíšne bielkoviny, ľahko stráviteľný tuk a celý rad dôležitých minerálnych látok. Nachádza sa v ňom veľa esenciálnych aminokyselín, vitamínov, mliečny cukor a mnohé stopové prvky nevyhnutné pre výživu a vývoj ľudského organizmu pre normálnu funkciu látkovej výmeny a ochranu zdravia človeka. Základné zloženie 1 litra kravského mlieka je nasledovné:

1. voda 860 - 880 g

2. látky nachádzajúce sa v emulzii mlieka

mliečny tuk ako zmes triglyceridov	30 - 45 g	fosfatidy	0,3 g
steríny	0,1 g	glyceridy	0,15-0,22 g
vitamíny rozpustné v tukoch			
- vitamín A	0,1-0,5 mg	- provitamín D	0,4 µg
- vitamín E	1,0 mg		

3. látky nachádzajúce sa v koloidnom stave

- kazeín	28-32 g	albumíny	5,2 g
- globulíny	0,8 g	enzýmy	

4. látky v pravom roztoku

- laktóza a ďalšie cukry	47-48 g		
- katióny			
- vápnik	1,25 g		
- horčík, sodík, draslík	2,10 g		
- vitamíny rozpustné vo vode			
- vitamín B1	0,4 mg	vitamín B2	1,3 mg
- vitamín B 12	7 µg	vitamín B 6	0,7 mg,
- vitamín C	20 mg		

5. stopové množstvá kovových prvkov

Podľa **Strapáka, (2005)** je dojiteľnosť popisovaná ako individuálna vlastnosť dojnice, ktorá charakterizuje funkčnú vlastnosť vemena schopnosť spúšťať mlieko. Je ovplyvnená dedičným založením, intenzitou neuro-humorálneho reflexu, komplexom tvorby, zhromažďovania a uvoľnenia mlieka, vekom dojnice, výškou dojivosti, plemenom, ako aj mnohými inými faktormi. Je to nepriama úžitková vlastnosť.

Mlynek, (2001) konštatuje, že mliekovú úžitkovosť bude vždy charakterizovať kvantitatívna a kvalitatívna produkcia mlieka od otelenia dojnice až po jej zasušenie. Kvantita je produkcia mlieka v kg, kvalitu určuje obsah tuku a bielkovín. Obdobie, počas ktorého sa získavajú je laktácia, v tomto období je mliečna žľaza v laktačnej činnosti.. Na mliekovú úžitkovosť vplyva veľa vnútorných a vonkajších činiteľov.

Technologické systémy a ustajnenie zvierat

Mihina - Brestenský, (2007) zo Slovenského centra poľnohospodárskeho výskumu v Nitre konštatujú, že uplatnenie modernejších technologických systémov v chove HD do roku 1990 bolo sústavne limitované konzervatívnym myslením chovateľov. V porovnaní s dneškom neboli žiadne legislatívne podmienky ustajnenia pre zabezpečenie pohody zvierat a rešpektovanie ochrany životného prostredia.

Ustajnenie je základom technologického systému. Jeho spôsob určuje voľbu aj iných častí technologického systému. Ustajneniu dojníc sa v posledných rokoch venuje najväčšia pozornosť. V súčasnosti sú známe rôzne ustajňovacie systémy. Najväčšiu pohodu pre zvieratá poskytujú priestranné voľné skupinové kotercové ustajnenia. Najlepšie ekonomické parametre medzi typmi voľných skupinových kotercov z pohľadu investičných a prevádzkových nákladov má ustajnenie s plochým prístielňaným ležoviskom.

Mlynek, (2001) uvádza, že pri hľadaní najvhodnejšej techniky chovu kráv sa vychádza z požiadavky vytvoriť pre ne optimálne podmienky pre rozvoj ich produkčných schopností, pre dosiahnutie vysokej produktivity práce a pre znižovanie výrobných nákladov. V chove kráv sa používajú zväčša voľné systémy ustajnenia. Voľné ustajnenie môže byť s rôznou modifikáciou (boxové, roštové, s hlbokou podstielkou) Tento systém má mnohé prednosti, ako sú väčšia možnosť mechanizácie pracovných procesov, možnosť zlepšenia organizácie práce.

Dojárne

Dojenie v dojárňach je podľa **Frančáka, (2004)** najprogressívnejší spôsob získavania mlieka. Umožňuje vytvoriť najpriaznivejšie podmienky pre získavanie mlieka, jeho ošetrovanie a v maximálnej miere je možné mechanizovať aj automatizovať hlavné a vedľajšie pracovné úkony.

Dojárne rozdeľujeme na dojárne s pohyblivými stojiskami, ktoré môžu byť v kruhu za sebou, šikmo vedľa seba, v kruhu vedľa seba hlavami do stredu, hlavami von z kruhu.

Rozšírenejšími sú však dojárne s pevnými stojiskami, ktoré ďalej delíme na tandemové – autotandemové – za sebou, paralelné – Side by side – vedľa seba, polygónové – so stojiskami šikmo vedľa seba v tvare kosoštvorca, trigónové - so stojiskami šikmo vedľa seba v tvare trojuholníka.

Ako ďalej uvádza, v súčasnosti prebieha výskum a vývoj dojacích robotov AMS. Cieľom týchto robotov je znížiť potrebu ľudskej práce, odstrániť potrebu prítomnosti človeka pri dojení, poskytnúť dojniciam možnosť vlastného výberu, doby dojenia a počet dojení podľa ich výberu, čo prispieva k zvýšeniu úžitkovosti a k zlepšeniu zdravotného stavu mliečnej žľazy. Dôležitou podmienkou dojacích robotov je ich vhodné technické riešenie, inštalácia, ktorá zabezpečí pohyb dojníc k dojaciemu robotu, ich odchod po vydojení.

Faktory, ktoré ovplyvňujú efektívnosť dojenia rozoberá vo svojom príspevku **Tančin, (2001)**. Okrem iného uvádza, že jedným z dôležitých momentov ekonomiky výroby mlieka je aj efektívnosť výkonnosti procesu dojenia. V podmienkach praxe sa často vyskytuje prípad, keď dojiči nasadzujú dojaciu súpravu na vemenó príliš neskoro. Výsledky experimentov ukázali, že už 3 minútové oneskorenie významne znižuje úžitkovosť ako aj priebeh toku mlieka.

Vplyv prostredia chovu na aktivity kráv rozoberá vo svojom článku aj **Brestenský, (2007)**. Podľa neho chovateľské prostredie poskytuje zvieratám podnety pre ich správanie, cieľom ktorého je zabezpečenie životných potrieb. Iba správanie, pri ktorom zvieratá dosiahnú svoj cieľ, sa zaobíde bez psychickej záťaž. Ak má ustajňovací priestor zvieratám vyhovovať, musí zabezpečovať podmienky pre prirodzené správanie. Nato, aby sa mohli tieto podmienky pripraviť, je potrebné poznať potreby zvierat, ich správanie a vedieť ako vykonávajú bežné etologické aktivity ako je líhanie, vstávanie, ležanie, žranie, pitie, pohyb, kalenie, močenie a pod. a ako sa modifikujú pri rôznych situáciách. Ustajňovací priestor musí poskytnúť zvieratám primerané možnosti pre welfare, aby sa v čo najväčšej miere zamedzilo neprirodzeným prejavom správania.

Manažérske aspekty

1.1 Funkcie manažmentu

Mižičková, (2004) uvádza, že manažment patrí k základným vedným disciplinám, ktoré formujú odbornú úroveň budúcich manažérov, je to proces slúžiaci na dosahovanie cieľov organizácie.

Pri štúdiu manažmentu si treba osvojiť interpretovanie manažmentu v štyroch významoch a to: manažment ako proces, manažment ako profesia, manažment ako vedná disciplína, manažment ako umenie.

Manažment sa najčastejšie charakterizuje pomocou jeho funkcií. Manažérske funkcie majú univerzálny charakter a platia všeobecne v riadení. Ako prvý v roku 1913 definoval manažérske funkcie H. Fayol a to: plánovanie, organizovanie, prikazovanie, koordinácia, kontrola.

Paška, (2004) definuje **plánovanie** ako proces, v ktorom manažér formuje cieľ a cesty jeho dosiahnutia. Rozhodujúcimi prostriedkami v procese plánovania sú : ciele, stratégie, plány a politika. Podľa časového i obsahového charakteru sa rozlišuje strategické plánovanie, taktické plánovanie a operatívne plánovanie.

Ďalšia manažérska funkcia - **organizovanie** sa podľa **Mižičkovej, (2004)** zameriava na organizovanie ľudí a zdrojov. Predstavuje proces rozdelenia úloh organizácie na jednotlivé pracoviská a ich opätovné spojenie do organizačných jednotiek, alebo útvarov. Cieľom organizovania je dosiahnuť čo najvyšší stupeň organizovanosti podniku. Výsledkom organizovania je organizačná štruktúra, ktorá je definovaná ako množina prvkov, resp. štruktúrnych jednotiek organizácie a vzťahov medzi nimi. Pri tvorbe organizačnej štruktúry je dôležitý spôsob rozčlenenia organizácie na nižšie celky, od ktorého závisí pridelovanie úloh. Medzi najčastejšie hľadiská zoskupovania úloh organizačným jednotkám patrí: **funkcia, výrobok, územie, odberatelia**.

Ubrežiová, (2008), poukazuje na to, že v súčasnom období neexistuje návod na to, ako sa stať vodcom, ani neexistuje jednoznačný štýl vedenia, ktorý si chcú vrcholoví manažéri osvojiť, pretože sa od nich očakáva efektívne vedenie. Klasická typológia riadiacich štýlov K. Leawina predpokladá autokratický, demokratický a liberálny štýl vedenia ľudí, ktorý sa však upravil na štýl autokratický, konzultatívny, participatívny a liberálny.

Višňovský- Nagyová – Šajbidorová, (2007) rozoberajú obsah manažmentu ľudských zdrojov. Podľa nich obsahom manažmentu ľudských zdrojov je vedenie ako funkcia celostného manažmentu, pričom manažment ľudských zdrojov definujú ako

strategický a premyslený logický prístup k práci s ľuďmi v organizácii. Manažment ľudských zdrojov je taký prístup k personálnemu riadeniu, na ktorom sa podieľajú tak líniovní manažéri, ako aj personalisti a ktorý okrem iného zvyčajne zdôrazňuje význam ľudských zdrojov skôr ako majetok (kapitál) organizácie, než ako náklady organizácie na zamestnancov.

Mižičková - Ubrežiová, (2007) uvádzajú, že **vedenie ľudí** v malých a stredných podnikoch sa zabezpečuje výberom najvhodnejšieho štýlu riadenia, komunikáciou s ľuďmi, ich motiváciou a prácou v kolektívoch. Pri riadení ľudských zdrojov je predovšetkým potrebné hľadať odpovede na otázky:

- Ako získať kvalitných ľudí, ktorých potrebujem?
- Ako ich motivovať ku splneniu cieľa? Ako ich hodnotiť? Ako ich odmeňovať? Ako ich sankcionovať?
- Ako ich vzdelávať k vysokej kvalite?
- Ako ich naučiť pracovať ako tím ?

Podľa autoriek **kontrolu** ako poslednú manažérsku funkciu nemožno chápať len ako preverovanie, alebo porovnávanie výsledku práce s plánovaným, ale ako komplex týchto činností, rozšírený o proces regulácie a o prijímanie opatrení a rozhodnutí v záujme odstránenia zistených odchýlok. Kontrolovať treba vedieť systematicky, sústavne, ale nenásilne.

O tom, že vedenie ako jedna z funkcií manažmentu má dôležitú úlohu aj pri riadení fariem píše vo svojom príspevku **Fuhrmann, (2008)**. Ako autor uvádza, veľmi často prirodzený vodcovský typ a dobrý manažér nie je jedno a to isté. Roky práce na veľkých a supervelkých mliečnych farmách poskytli autorovi mnoho príležitostí pozorovať rozdiely medzi silnou vodcovskou osobnosťou a silným manažérom. Vodcovstvo je čosi vrodené, manažerstvo nie. Ten, kto nepozná princípy manažmentu, sa napriek svojim vodcovským schopnostiam iba ťažko stane vedúcim tímu. Vodcovský typ inšpiruje iných, aby ho nasledovali, manažér nariaďuje, čo majú iní robiť. Úspešné farmy ťažia z toho, že majú silné vodcovské osobnosti, ako aj zaniatených, praktických manažérov.

Gozora, (2005) odporúča realizovať v manažérskej činnosti tieto typy kontrol:

- predkontrolu, certifikačnú kontrolu a spätnú kontrolu.

Predkontrola sa uskutočňuje pred vykonanou prácou s cieľom eliminovať správanie, ktoré vedie k nežiadúcim výsledkom.

Vertifikačná, alebo vlastná kontrola sa vykonáva v organizačnej jednotke, a týka sa výkonnosti ľudí a techniky.

Spätná kontrola sa zameriava na zistenie podnikovej výkonnosti v minulosti.

Kontrolný proces prebieha v určitých fázach. Špecifikáciu jednotlivých kontrolných fáz uvádza **Paška (2004)** nasledovne:

- získavanie a výber informácií
- overovanie správnosti východiskových informácií
- kritické zhodnotenie všetkých kontrolovaných javov a procesov
- návrhy a opatrenia
- spätná väzba (kontrola realizácie navrhovaných opatrení)

Prameň,(2009 a), poukazuje na negatívny vývoj zamestnanosti v poľnohospodárstve. Podľa údajov za rok 2008 pracovalo v poľnohospodárstve v odvetviach rastlinnej a živočíšnej výroby spolu 39 140 osôb, čo bolo oproti roku 2007 menej o 3 419 osôb, t.j. 8,74 %, keď stav zamestnancov bol 42 559 osôb. Keď však porovnáme stavy zamestnancov s rokom 1989, rozdiel je alarmujúci. Podľa zisťovaní ŠÚ v roku 1989 pracovalo v poľnohospodárstve až 350 956 osôb, čiže v priebehu ostatných 21 rokov došlo k poľnohospodárskej výrobe počtu zamestnancov v odvetviach poľnohospodárskej výroby o 317 750 osôb, t.j. o 88,89 %. Negatívny vývoj je možné pozorovať aj vo vývoji priemerných nominálnych mesačných miezd. Kým v roku 1989 bola mzdová parita na úrovni 106,80 %, v roku 2008 to bolo 74,20 %, čiže pokles o 32,60 %. Oproti roku 2007 sa síce mzdová parita zvýšila o 1,60 %, došlo k nárastu priemerných mesačných miezd o 1778,- Sk (11,20), ale toto nepatrné zvýšenie bolo spôsobené predovšetkým poklesom stavu zamestnancov. Ako ďalej uvádza správa, v poľnohospodárskych odvetviach nedochádza k omladzovaniu pracovníkov. V roku 2008 pracovalo vo vekovej kategórii od 40 – 59 rokov až 69 %, kým v kategórii od 15 – 40 rokov to bolo len 31 % zamestnancov. Poľnohospodárstvo je hlavne pre mladých ľudí odvetvím neatraktívnym, a to napriek tomu, že aj tu za posledné roky došlo k výrazným technologickým inováciám. V dôsledku týchto vývojových zmien je stále aktuálnejšia potreba vysoko kvalifikovaných zamestnancov ochotných prijímať nové poznatky a postupy.

Výrobné procesy v ŽV

Paška, (2004) uvádza, že výrobný proces v poľnohospodárstve predstavuje súhrn pracovných a technologických dejov, ktoré prebiehajú pri postupných premenách vstupných prvkov na výsledný produkt, za aktívneho pôsobenia pracovníkov, hmotného majetku a ostatných prírodných činiteľov.

Význam výrobných procesov v odvetviach ŽV spočíva najmä v produkcii živočíšnych produktov a výživovej funkcii obyvateľstva, poskytnutí suroviny pre spracovateľský priemysel, prispievajú k ekonomickej stabilizácii prvovýrobných subjektov.

Výrobné procesy v ŽV majú svoje charakteristické črty – biologická podstata výroby, väzba na odvetvia RV, nepretržitosť, vysoká koncentrácia výrobných faktorov na malej ploche, hromadnosť výroby, viacproduktnosť.

Ako autor ďalej uvádza, pre výrobné procesy v odvetviach ŽV je charakteristické sériové a kombinované usporiadanie. Podstatou sériového usporiadania je to, že výstup z jedného výrobného procesu je zároveň vstupom do tretieho výrobného procesu v rovnakom výrobnom zariadení. Kombinované usporiadanie (sériovo – paralelné) je také, pri ktorom začiatoné výrobné procesy prebiehajú vedľa seba nezávisle, avšak ďalšie výrobné procesy sériovo nadväzujú.

Hlavnou úlohou manažmentu pri výrobe mlieka je plynulá a vyrovnaná produkcia mlieka a tiež teliat pre produkčné i reprodukčné ciele. Dojnice pri produkcii mlieka prechádzajú rôznymi fázami reprodukčného cyklu, a teda aj rôznymi nárokmi na ošetrovanie, výživu, ustajnenie. Preto je dôležité dojnice zaradiť do skupín s približne rovnakými nárokmi hlavne na výživu a ošetrovanie. Najoptimálnejšie je rozdeliť dojnice do nasledovných skupín:

1. dojnice v období státia na sucho / max. 2 mesiace/
2. dojnice v pôrodnom období / max. 1 mesiac/
3. dojnice v období rozdojovania a inseminácie / max 2-3 mes./
4. dojnice v produkčnom období / zvyšok výrobného cyklu/

Manažmentu chovu plemeníc venuje vo svojom článku **Nehasilová, (2009)**. Ako uvádza, chov dobytky má nenahraditeľné väzby na poľnohospodársku pôdu. Nejde len o produkciu krmív a údržbu trvalých trávnych porastov, ale i o významný krajínotvorný prvok s výrazným ekosociálnym podtextom. Pozornosť chovateľov bude musieť byť

ešte viac orientovaná na úsilie o využívanie vlastných rezerv. Ako ďalej autorka uvádza, vysoká mliečna úžitkovosť často nie je rozhodujúca, čím vyššie sú straty z úhynu teliat, tým horšie sú denné prírastky, čím je vyšší vek jalovíc pri prvom otelení, tým je horšia návratnosť nákladov investovaných do odchovu mladého dobytku. Výroba mlieka je v prípade nedostatočnej produktivity celého stáda nerentabilná. Podľa výpočtov stojí každý deň odchovu navyše v závislosti od prevádzkových podmienok 1,50 až 2,50 €.

Ekonomické aspekty výroby mlieka

Z ekonomického aspektu by mal podľa **Pašku, (2004)** pri výrobe mlieka platiť vzťah: tržby za mlieko spolu s dotáciami na výrobu by mali byť vyššie, alebo rovné súčtu nákladov na výrobu mlieka a vlastnej spotreby .

Zoborský, (2006), uvádza, že chov hovädzieho dobytku prešiel v uplynulých rokoch značnými štrukturálnymi a organizačnými zmenami. Súlad dopytu a ponuky sa riešil poklesom početných stavov. Došlo k nepriaznivému vývoju v oblasti produkčných i reprodukčných ukazovateľov, čoho dôsledkom bol nie dobrý stav v ekonomike celého kľúčového odvetvia.

Autor ďalej porovnáva vývoj rentability výroby mlieka od roku 2000-2004. Z jeho analýzy vyplýva, že mlieko sa za toto obdobie vyrábalo nerentabilne, len v roku 2002 výroba mlieka bola na hranici rentability. Rýchlejší rast nákladov ako úžitkovosti spôsobil postupný nárast jednotlivých nákladov.

Z praktického hľadiska rentabilita udáva kvantitatívny vzťah medzi ziskom a vlastnými nákladmi, v ktorých je vynaložená živá i zhmotnená práca. Podnik hospodári rentabilne vtedy, keď jeho peňažné výnosy získané realizáciou výrobkov sú vyššie ako VN vynaložené na ich produkciu.

Boreková, (2006) poukazuje na to, že rentabilitu výroby mlieka determinuje najmä výška produkcie mlieka a ostatných produktov na dojnicu, cena mlieka, hodnota vynaložených nákladov a ďalšie. Z celkom vyprodukovaného mlieka sa realizuje cca 88-89 %. Výnosy u dojníc preto pozostávajú z tržieb za mlieko a z produkcie nerealizovaného mlieka, produkcie teliat, maštalného hnoja, močovky a z poskytnutých prevádzkových dotácií.

Autorka ďalej uvádza vplyv vybraných faktorov na výrobnú – produkčnú a ekonomické výsledky v chove dojníc. Medzi najdôležitejšie faktory zaraďuje plemeno,

prostredie, v ktorom sa zvierá chová, kvalita výživy a kŕmenia, technológia chovu, zdravotný stav, úroveň plemenárskej a zootechnickej práce.

Údaje v **Prameni (2009 b,)** uvádzajú počty kráv k 31.12.2008 185 tis. ks, čo je oproti rovnakému obdobiu roka 2007 menej o 4,4 tis. ks. Z tohto počtu kráv dojnice boli v roku 2008 v celkovom počte 173,90 tis. ks, čo je o 3,5 % menej ako v roku 2007. Za rok 2008 bolo vyprodukované surové kravské mlieko v celkovom množstve 1 057 249 ton, čo predstavuje oproti roku 2007 pokles o 1,6 %, kedy bola celková produkcia mlieka 1 074 655 ton.

Pozitívne sa vyvíja ročná dojivosť na dojnicu, keď v roku 2008 bola podľa správy v množstve 6 024,9 kg na dojnicu, čo oproti roku 2007 predstavuje nárast úžitkovosti o 73,50 kg, t.j. 1,23 %.

HPP ŽV v roku 2008 bola v hodnote 27 878 mil. Sk (925,38 mil.€), z toho surové mlieko bolo v hodnote 11 904 mil. Sk (395,14 mil. €), celkom bola hrubá poľnohospodárska produkcia v roku 2008 v hodnote 68 117 mil. Sk (2261,07 mil.€). Produkcia mlieka tvorila 42,70 % z HPP ŽV a 17,48 % z celkovej hrubej poľnohospodárskej produkcie. Oproti roku 2007 vzrástol podiel produkcie mlieka na HPP ŽV o 8,19 %, podiel na celkovej HPP bol v roku 2007 na úrovni 17,13 %.

Riešiteľský tím z VÚEPP pod vedením **Palackovej, (2009)** publikoval „Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov za rok 2008 podľa výrobných oblastí“ Jednotlivé výrobné oblasti vykazujú pri výrobe mlieka rozdielnu výšku nákladov, ale aj výnosov. Celkové vlastné náklady za SR boli v roku 2008 vo výške 215,96 Sk.KD⁻¹, najvyššie boli v kukuričnej VO a to až na úrovni 234,98 Sk.KD⁻¹, najnižšie v horskej VO – 191,35 Sk.KD⁻¹. Priame náklady tvorili za SR 85,01 % z celkových VN (183,58 Sk.KD⁻¹). Najvyššiu nákladovú položku pri výrobe mlieka predstavuje položka krmív. Spolu krmivá – vlastné aj nakúpené boli čerpané vo výške 88,00 Sk.KD⁻¹, čo tvorí 47,93 % z priamych nákladov a 40,74 % z celkových VN. Opäť najvyššie čerpanie tejto položky je zaznamenané v kukuričnej VO a to na úrovni 104,39 Sk.KD⁻¹, čo v ich VO znamená 52,87 % z priamych nákladov a 44,42 % z celkových VN. Najnižšie náklady na krmivá boli u sledovaných podnikov zaznamenané v zemiakárskej VO – 72,- Sk.KD⁻¹, čo v ich VO tvorilo 43,40 % z priamych a 37,50 % z celkových nákladov.

Keď porovnáваме výšku nákladov s rokom 2007, došlo k nárastu celkových VN o 21,72 Sk.KD⁻¹, t.j. o 11,18 %, Za celú SR boli v roku 2007 vykázané celkové VN vo výške 194,24 Sk.KD⁻¹, opäť je tu však disparita v rámci jednotlivých VO. Najvyššie

náklady boli v kukuričnej VO (210,19 Sk.KD⁻¹), čo boli nižšie náklady oproti roku 2008 o 11,79 %, najnižšie v horskej VO (175,82 Sk.KD⁻¹), t.j. nižšie o 8,83 %.

Tak výšku nákladov, ako aj výšku výnosov ovplyvňuje úžitkovosť dojníc. V SR bola v roku 2008 úžitkovosť na úrovni 16,47 l.KD⁻¹, čo je oproti roku 2007 zvýšenie úžitkovosti o 0,19 l.KD⁻¹. Kukuričná VO dosiahla najvyššiu úžitkovosť – 18,94 l KD⁻¹, repárska VO 17,36 l.KD⁻¹, zemiakárska 14,33 l. KD⁻¹, a najnižšia úžitkovosť bola zaznamenaná v horskej VO – 13,92 l. KD⁻¹.

V roku 2008 boli dosiahnuté výnosy vo výške 203,76 Sk. KD⁻¹, čo boli oproti roku 2007 vyššie výnosy o 11,65 Sk. KD⁻¹. Hospodársky výsledok na liter mlieka bol za celú SR strata vo výške 0,59 Sk, a na kŕmny deň bola za celé Slovensko vytvorená strata vo výške 9,73 Sk. Kladný hospodársky výsledok vykázali podniky len v kukuričnej výrobní oblasti. Agrosubjekty hospodáriace v ostatných výrobných oblastiach vykázali pri výrobe mlieka stratu.

Po započítaní do výnosov dotácií SAPS a LFA sa hospodársky výsledok za celú SR zlepšil, a to na zisk vo výške 1,96 Sk.l⁻¹. Pri tejto metodike výpočtu už podniky vo všetkých VO vykázali zisk, paradoxne najvyšší zisk dosiahli podniky z horskej VO – až vo výške 4,52 Sk.l⁻¹, kým v kukuričnej a repárskej VO boli dosiahnuté najnižšie zisky.

Analýzou vývoja vlastných nákladov vo výrobe mlieka sa zaoberá aj CVŽV Nitra v súbore podnikov. **Daňo, J – a i. (2009)** konštatujú, že silný pokles trhových cien jasne ukázal, že možnosti chovateľov spočívajú v hľadaní rezerv v nákladovosti. Ekonomika a jej efektívnosť (vzťah nákladov a cien) je zo strany výrobcov kategória neovplyvniteľná.

V roku 2008 v sledovanom súbore podnikov stúpla mlieková úžitkovosť, stúpli náklady na krmivo, producenti dosiahli zisk z predaja mlieka 0,30 Sk.l⁻¹. Po komplexnom zhodnotení ekonomiky HD vrátane odchovu však bola zaznamenaná strata na dojniciu vo výške 15 861,- Sk. Pri spracovaní dát jednotlivých chovov bolo zistené, že najefektívnejšie sa mlieko vyrábalo pri úžitkovosti 5300-5600 l v horských oblastiach, naproti tomu v nížinách na hranici 6900-7200 l.

Analýzou nákladov a výnosov v prvovýrobe za rok 2008 sa zaoberala aj Európska asociácia mliečnych farmárov (EDF). Výsledky tejto analýzy prezentuje **Štefániková, (2009)**, zo Slovenského zväzu prvovýrobcov mlieka, ktorý je od roku 2005 členom EDF a participuje na viacerých projektoch. Cieľom analýzy bolo porovnať náklady a výnosy mliečnych hospodárstiev analyzovaných podnikov na národnej

a európskej úrovni a identifikovať potenciál na zlepšenie ekonomiky výroby mlieka. Analýza EDF uvádza, že za 256 analyzovaných podnikov z 18 krajín bola v priemere zaznamenaná strata na úrovni 1,30 €/ 100 kg mlieka. Prepočty ukazujú, že pri nákupnej cene mlieka na úrovni 0,25 €.kg⁻¹, by bolo len 6 % analyzovaných podnikov schopných pokryť plné ekonomické náklady, zároveň by táto cena ako „bod prežitia“ (t.j. cena potrebná na pokrytie všetkých hotovostných nákladov) bola prijateľná iba u 48 % analyzovaných podnikov.

Daňo, J.- Krupová, Z. (2006) - vo svojom príspevku dávajú príklad výpočtu zisku na dojniciu a rok. Na vyjadrenie zisku resp. straty na dojniciu a rok z realizácie je potrebné vypočítať nasledovné podkladové parametre:

1. Cena narodeného teľaťa
2. Náklady na realizované selektované teľa
3. Náklady na zástavové 6 mesačné teľa
4. Priemerná živá hmotnosť 6 mesačného teľaťa
- 5a. Náklady na realizovanú jatočnú jalovicu v ž.hm. 300 kg,
- 5b. Náklady na realizovanú jatočnú, resp. chovnú jalovicu v ž. hm. 480 kg
6. Náklady na realizovaného jatočného býka
7. Náklady na výrobu prvôstky

Kučera, (2009) konštatuje, že v Európe sa mlieko vyrába v súlade s prísnyimi štandardmi hygieny, welfare a životného prostredia. To vedie k zabezpečeniu vysokej kvality, ale na druhej strane aj k rastu nákladov, ktoré sú v porovnaní s inými regiónmi sveta vyššie. Ako autor ďalej uvádza, českí producenti svoje chovy dlhodobo prispôbovali legislatívnym požiadavkám, a práve tí, ktorí investovali do týchto opatrení, sú súčasným vývojom najviac postihnutí.

Karkulin, (2009) rozoberá vo svojom príspevku názory dánskeho analytika pre mliekový sektor K. Rasmussena. Podľa neho i keď sa nákupná cena mlieka zastabilizuje, poľnohospodári budú skôr len sanovať straty, ako zaznamenávať zisk. Upozorňuje, že v systéme fungovania voľného trhu sa poľnohospodári budú musieť naučiť vytvárať si „stratégie na prežitie“, čiže v časoch dobrých ekonomických výsledkov by si mali pripraviť rezervu na horšie časy. Práve v čase aktuálnej krízy cítia najmarkantnejší dopad poklesu nákupných cien mlieka tie agrárne podniky, ktoré tesne pred krízou masívne investovali.

Marketing

Ako uvádza **Šimo, (2006)**, agrárny marketing má podstatu v biologickom princípe výrobného procesu, či službách biologického, technického, alebo iného charakteru. Zvláštnosti agrárnych komodít podmieňujú špecifické prístupy k nákupnému a odbytovému trhu.

Mlieko a mliečne výrobky boli medzi prvými, ktoré boli predmetom spoločnej organizácie trhu po vytvorení spoločnej poľnohospodárskej politiky v EÚ. Cieľom SOT bolo obnovenie rovnováhy dopytu a ponuky. Preto v roku 1984 došlo k zavedeniu mliečnych kvót. Každá krajina EÚ má pridelené dve kvóty, ktoré sa ďalej rozdeľujú medzi výrobcov, každý výrobca má určené individuálne referenčné množstvo v dvoch členeniach. Prekročenie národnej kvóty, má za následok sankcie.

Podpora vnútorného trhu sa týka priamych nákupov, ktoré sa realizujú za istých podmienok verejnými intervenčnými orgánmi a pomoci určenej na rozvoj využívania mliečnych výrobkov.

O aktuálnosti marketingu ako súčasť riadiacej práce i pre poľnohospodárske podniky a ostatné subjekty agropotravinárskej vertikály sa vo svojom príspevku zmieňujú **Hennyevová – Kretter, (2005)**. Ako uvádzajú, pri jeho uplatňovaní je potrebné rešpektovať zvláštnosti tohto odvetvia, ktoré vychádzajú z výrobných podmienok, z biologických zákonitostí, ako aj charakteru vyrábaných produktov.

V podmienkach liberalizovaného trhu usmerňovaného opatreniami spoločnej poľnohospodárskej politiky je pre poľnohospodársky podnik problematika odbytu produkcie ťažiskovou otázkou marketingu. Zahŕňa v sebe celý súbor čiastkových otázok, ktoré sú spojené s výrobkovou štruktúrou ponuky podniku, cenovou politikou, logistikou, komunikáciou a pod.

V predchádzajúcich častiach bola spomenutá nízka úroveň spotreby mlieka a mliečnych výrobkov. Ako informuje **Slovenský zväz prvovýrobcov mlieka**, v záujme zvrátenia tohto nepriaznivého vývoja bol Európskou komisiou dňa 22. júla 2008 schválený propagačný a informačný program na podporu spotreby mlieka a mliečnych výrobkov na Slovensku s hlavnou myšlienkou „Objav mlieko“.

Realizátormi programu sú Slovenský mliekarenský zväz a Slovenský zväz prvovýrobcov mlieka. Program sa začal podpísaním zmluvy navrhujúcich organizácií s Pôdohospodárskou platobnou agentúrou 20. októbra 2008 a potrvá 3 roky.

Cieľom je zvýšenie informovanosti cieľových skupín o potrebe konzumácie mliečnych výrobkov ako zdravých komponentov ľudskej výživy, pozastavenie poklesu a postupné zvýšenie spotreby mlieka a mliečnych výrobkov na Slovensku.

Z hľadiska administrácie, Odvetvová dohoda oprávňuje Slovenský mliekarenský zväz mesačne fakturovať nákupcom sumárny poplatok vo výške 0,02 Sk/kg (0,0664 EUR/100 kg) za celý objem mlieka, ktoré nakúpili od prvovýrobcu. Tieto prostriedky sa uhrádzajú na účet Mliečneho fondu. Nákupca je následne na základe Odvetvovej dohody oprávnený prefakturovať prvovýrobcovi, od ktorého mlieko nakúpil polovicu tohto poplatku (0,01 Sk/kg = 0,0332 EUR/100 kg).

Podporu spotreby mlieka v školách rieši jednak legislatíva EÚ, ako aj samotnej SR. Nariadenie rady (ES) č. 1234/2007 , ktoré bolo v roku 2008 novelizované Nariadením Komisie (ES) č. 657/2008, umožňuje podporovať poskytovanie mliečnych výrobkov vo vzdelávacích inštitúciách (materských, základných a stredných školách) Zároveň sa rozšíril zoznam oprávnených výrobkov, na ktoré sa poskytuje podpora a bola uložená povinnosť označovania miesta distribúcie.

Nariadenie vlády SR č. 339/2008 určuje rozsah poskytovanej pomoci na podporu spotreby mlieka uchádzačovi o zabezpečovanie spracovateľsky ošetrovaného mlieka najviac v množstve 0,25 litra na žiaka a deň, alebo mliečneho výrobku prepočítaného na ekvivalentný objem mlieka.

Ako uvádza **Šajbidorová, (2009)** v situačnej a výhľadovej správe k 30.06.2009, v školskom roku 2008/2009 boli poskytnuté dotácie na „školské mlieko“ spolu vo výške 1 073,19 tis. EUR, pričom národné zdroje predstavovali výšku 699,18 tis. EUR a zdroje EÚ 37401 tis. EUR.

S uvedenými názormi popredných pracovníkov súhlasím, a prezentované výsledky budú využité v ďalšom riešení skúmanej problematiky.

2 CIEĽ PRÁCE

Hlavným cieľom riešenia diplomovej práce je zhodnotenie aspektov výroby a predaja surového kravského mlieka v Poľnohospodárskom družstve Suché Brezovo – Veľký Lom. Zároveň predkladáme návrh opatrení efektívnejšieho zabezpečenia výroby surového kravského mlieka v skúmanom agrosubjekte.

K naplneniu hlavného cieľa by sa žiadalo realizovať nasledovné čiastkové ciele:

Zistenie, spracovanie a zhodnotenie údajov o výnosoch, produkcii a nákladoch surového kravského mlieka v skúmanom agrosubjekte.

Získanie a spracovanie údajov o vybraných aspektoch manažmentu výroby surového kravského mlieka.

Samostatné výrobné - ekonomické zhodnotenie spracovaných údajov a zhodnotenie ukazovateľov o výrobe surového kravského mlieka v skúmanom podniku a komparácia s ekonomickými výsledkami v príslušnej výrobní oblasti SR ako aj s priemerom SR.

Marketingové zhodnotenie – využitie marketingových nástrojov pri realizácii SKM-ceny, propagácia., reklama, spokojnosť odberateľa.

Pri riešení problematiky sme stanovili nasledovné domnienky:

- Domnievame sa, že výroba surového kravského mlieka v skúmanom agrosubjekte bude v rokoch 2005 – 2009 rentabilná a bude napomáhať k stabilizácii odvetví ŽV a celého provovýrobného agropodnikateľského subjektu.
- Predpokladáme, že daná výrobná a organizačná štruktúra priaznivo ovplyvňuje ekonomické výsledky produkcie a predaja surového kravského mlieka v danom agrosubjekte.
- Domnievame sa, že uplatňované marketingové nástroje využívané najmä pri predaji surového kravského mlieka patrične napomáhajú k dosahovaniu pozitívnych ekonomických výsledkov pri výrobe a predaji surového kravského mlieka.

3 METODIKA PRÁCE A MATERIÁL

Rentabilná výroba surového kravského mlieka významne prispieva k posilneniu ekonomickej stability odvetvia chovu dojníc, ale aj celej skupiny chovu HD a súboru odvetví ŽV.

Objektom skúmania sú výrobné procesy produkcie surového kravského mlieka v PD Suché Brezovo – Veľký Lom, okres Veľký Krtíš, skúmané v rokoch 2005-2009.

K riešeniu danej problematiky používame základnú vedeckú poznávaciu metódu aj s jej postupmi- analýzou, syntézou, indukciou a dedukciou. Taktiež využívame jednoduché matematicko-štatistické metódy a metódu komparácie.

V rámci jednoduchých štatistických metód využívame nasledovné charakteristiky:

a) *jednoduchý aritmetický priemer* – vyjadruje strednú hodnotu, ktorá sa v praxi najviac

používa. Vypočíta sa ako:

$$\bar{x} = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n}$$

$\bar{x}$ - skúmaný kvantitatívny znak

x_1, x_2, x_n – zahŕňa všetkých členov radu od prvého až po n-tého

n – počet členov súboru

b) *geometrický priemer* – používame pri výpočte priemerného koeficientu rastu. Je n-tou odmocninou zo súčinu hodnôt znaku x_i .

Vypočíta sa ako:

$$\bar{x}_g = \sqrt[n]{(x_1 \times x_2 \times \dots \times x_n)}$$

$x_1, x_2, \dots, x_n$ – hodnota štatistického znaku

n – počet navzájom vynásobených hodnôt radu

c) *index rastu* – slúži na porovnávanie ukazovateľov v jednotlivých rokoch a udáva o koľko percent sa zvýšila alebo znížila hodnota daného ukazovateľa.

$$\text{Vypočíta sa : } I_r = \frac{x_1}{x_0}$$

x_1 – hodnota znaku v bežnom období

x_0 – hodnota znaku v základnom období

d) *Jednoduchá lineárna regresná analýza* – regresná analýza je súhrn štatistických postupov a metód, slúžiacich k analýze vzťahu hodnôt numerickej premennej Y a hodnôt numerickej premennej X. Hľadanie takýchto vzťahov potom smeruje k nájdeniu vhodných funkcií, pomocou ktorých by bolo možné bodovo a intervalovo odhadovať neznáme hodnoty premennej Y, pomocou známych hodnôt premennej X.

Vypočíta sa: $y = a + bx$

V práci využívame **ekonomické kategórie, ako produktivita práce, rentabilita.**

Všeobecne sa produktivita práce charakterizuje ako schopnosť konkrétnej práce vytvárať za jednotku času pri daných výrobných podmienkach určité množstvo úžitkových hodnôt. Úroveň produktivity práce je tým vyššia, čím väčšie množstvo výrobkov sa vyrobí za časovú jednotku, resp. čím menej času pripadá na jednotku výrobku.

Produkciu môžeme vyjadriť buď priamym spôsobom a to pomerom množstva vyrobenej produkcie k množstvu času spotrebovaného na jej výrobu. Druhým spôsobom je vyjadrenie nepriamym spôsobom – pomerom vynaloženého pracovného času k množstvu vyrobenej produkcie. Znížením prácnosti, t.j. znížením spotrebovaného času na výrobu jednotky produkcie rastie produktivita práce.

Pri vyjadrovaní produktivity práce v poľnohospodárskej výrobe sa vychádza zo základného vzťahu $PP = Q/T$, kde

PP - produktivita práce

Q - množstvo vyrobeného mieka v hodnotovom vyjadrení

T - spotreba času

Produktivitu celkovej práce vypočítame zo vzťahu:

$$PP = Q/CVN,$$

kde

PP - produktivita práce

Q - množstvo produkcie (v hodnotovom alebo v naturálnom vyjadrení)

CVN - celkové vlastné náklady na mlieko

Pre zhodnotenie ekonomickej efektívnosti výroby mlieka použijeme ukazovateľ miery rentability nákladov. Rentabilita je vo všeobecnosti relatívnym vyjadrením výsledkov hospodárenia vo vzťahu k určitému základu. Týmto základom sú v našom prípade vlastné náklady na výrobu mlieka. Čím je vyššia miera rentability, tým podnik lepšie hospodári.

Rentabilita nákladov vyjadruje stupeň využitia nákladov práce a kapitálu – koľko zisku pripadá na 1 korunu vynaložených nákladov.

$$RN = \frac{\text{Zisk}}{\text{náklady}} * 100$$

Pri komodite mlieko vyjadríme rentabilitu zo vzťahu:

$$R = \frac{\text{zisk na 1 l} + \text{dotácie na 1 l}}{\text{VN na liter mlieka}}$$

Pre posúdenie úrovne rentability použijeme aj odvodené ukazovatele:

Výnosnosť produkcie:

$$VP = \frac{\text{Zisk}}{\text{Výnosy}} * 100$$

Rentabilitu výnosov vyjadríme aj po zohľadnení dotácií

$$R = \frac{\text{Výnosy} + \text{dotácie}}{\text{Náklady}} * 100$$

Základné údaje potrebné k spracovaniu boli čerpané z príslušnej analyticko – syntetickej evidencie agrosubjektu.

Po zoštudovaní prameňov, rozhodli sme členiť vlastnú prácu nasledovne:

➤ **Výrobno ekonomická charakteristika skúmaného prvovýrobného agrosubjektu**

V rámci tejto časti sa vyjadrujeme k nasledovným okruhom problémov:

- a. vznik, história a vývoj skúmaného agrosubjektu
- b. vývoj pôdneho fondu
- c. výrobnou ekonomická charakteristika odvetví rastlinnej výroby
- d. charakteristika odvetví živočíšnej výroby
- e. prehľad hlavných ekonomických ukazovateľov za agrosubjekt

➤ **Manažérske aspekty výroby**

V rámci tejto časti zaujímame stanovisko :

- a. k organizačnej a riadiacej štruktúre skúmaného agrosubjektu so zreteľom na výrobu mlieka
- b. charakteristiku výrobných procesov produkcie surového kravského mlieka
- c. odmeňovanie pri výrobe surového kravského mlieka

➤ **Ekonomické hľadiská výroby mlieka**

Vyjadrujeme sa k

- a. vývoju výnosov a tržieb za realizovanú produkciu surového kravského mlieka.
- b. vývoju ukazovateľov nákladov pri výrobe surového kravského mlieka
- c. vývoju ukazovateľov produktivity spoločenskej a živej práce
- d. vývoju ukazovateľov rentability výroby surového kravského mlieka

➤ **Marketingové aspekty predaja surového kravského mlieka**

- a. vyjadrujeme sa k úrovni nákupných cien, úrovni propagácie a reklamy, spokojnosť zákazníka s ponúknutou agrokomoditou

4 VÝSLEDKY PRÁCE

1. Výrobno ekonomická charakteristika skúmaného agrosubjektu

1.1 *Vznik, história a vývoj skúmaného agrosubjektu*

História skúmaného agrosubjektu sa začala písať v roku 1959 a je neodmysliteľne spojená s obcami Suché Brezovo a Veľký Lom. V obci Veľký Lom vzniklo prvé JRD s členskou základňou 206 členov. Títo združili spolu 850 ha poľnohospodárskej pôdy. V Suchom Brezove začali hospodáriť na výmere 700 ha p.p. V roku 1971 došlo k zlúčeniu obidvoch roľníckych družstiev a vzniklo Jednotné roľnícke družstvo Suché Brezovo – Veľký Lom. V roku 1992 sa toto JRD v zmysle vtedajšej legislatívy – Zákona č. 513/91 Zb. pretransformovalo na dnešný agrosubjekt Poľnohospodárske družstvo Suché Brezovo – Veľký Lom.

Poľnohospodárske družstvo sa naďalej zaoberá poľnohospodárskou výrobou, ktorá je jeho hlavnou výrobnou činnosťou, a s ktorou má dlhoročné skúsenosti. V poľnohospodárskej výrobe sa zameriava na chov hovädzieho dobytku, chov kráv s produkciou kravského mlieka, výrobu obilovín, olejní, krmovín. PD za posledných 19 rokov zvýšilo výmeru obhospodarovanej poľnohospodárskej výmery o 1 560 ha, keď pred rokom 1991 obhospodarovalo p.p. o výmere 1 268 ha, v roku 2008 to bolo už 2 829,89 ha.

PD hospodári v znevýhodnených výrobných podmienkach. Územie je s výraznou svahovitosťou a členitosťou terénu. Prevažujú pôdy stredne hlboké, skeletovité a plytné s nízkou produkčnou hodnotou a vysokým výskytom skál. Územie sa nachádza v podhorskej klimatickej oblasti, teplého okrsku mierne suchého s miernou zimou. Priemerná ročná teplota je 9,2 °C. Priemerný úhrn zrážok je 600 mm, vo vegetačnom období 320 mm.

Výroba prebieha v dvoch výrobných strediskách a to v obciach Suché Brezovo a Veľký Lom.

1.2 Vývoj pôdneho fondu

Vývoj pôdneho fondu PD Suché Brezovo – Veľký Lom za obdobie rokov 2005-2009 je uvedený v tabuľke č. 1.

Tab. 1 Vývoj poľnohospodárskeho pôdneho fondu v ha a v %

Druh pozemku	2005	2006	2007	2008	2009	$\bar{x}$	Index 2009/2005	Rozdiel 2009- 2005
Poľnohospodárska pôda	2915,51	2914,59	2831,15	2839,58	2829,89	2866,14	97,06	-85,62
Orná pôda	1869,76	1868,99	1801,85	1807,58	1805,75	1830,79	96,58	-64,01
TTP	1045,75	1045,60	1029,30	1032,00	1024,14	1035,36	97,93	-21,61
Poľnohospodárska pôda	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00	0,000
Orná pôda	64,13%	64,13%	63,64%	63,66%	63,81%	63,87%	99,50	-0,003
TTP	35,87%	35,87%	36,36%	36,34%	36,19%	36,13%	100,90	0,003

Zdroj: štatistické výkazy a rozborov hospodárenia

Poľnohospodárske družstvo obhospodarovalo v roku 2009 poľnohospodársku pôdu o celkovej výmere 2 829,89 ha, z čoho 1 805,75 ha tvorila o.p. a 1 024,14 ha TTP. Pri hospodárení sa od roku 2006 uplatňujú agroenvironmentálne spôsoby hospodárenia, z toho v základnej podpore je zahrnutých 1 799,25 ha p.p., v ochrane proti erózii 1 724,60 ha, ochrana biotopov je realizovaná na 99,07 ha.

Za sledované obdobie rokov 2005 – 2009 PD hospodáril v priemere na poľnohospodárskej pôde o výmere 2 866,14 ha, z toho orná pôda tvorila 63,87% - 1 830,79 ha a TTP 36,13% - 1 035,36 ha.

Oproti roku 2005 sa výmera obhospodarovanej pôdy znížila o 85,62 ha. Toto zníženie je spôsobené hlavne zmenou nájomných pomerov s vlastními poľnohospodárskej pôdy.

Obhospodarovaná poľnohospodárska pôda sa nachádza až v jedenástich katastrálnych územiach okresu, teda zvládnutie všetkých úloh v rámci rastlinnej výroby vyžaduje dobré organizačné schopnosti vedúcich pracovníkov. Rozmiestnenie pozemkov v rámci širšieho územia okresu predstavuje náročnú úlohu pri plánovaní osevného plánu, ktorý musí rešpektovať striedanie plodín, a zároveň umožňovať čo najefektívnejšie využitie poľnohospodárskych mechanizmov.

Výmery obhospodarovanej poľnohospodárskej pôdy v jednotlivých katastrach sú uvedené v tabuľke č. 2.

Tab. 2 Výmera obhospodarovanej pôdy podľa katastrálnych území

<i>Katastrálne územie</i>	<i>TTP</i> <i>ha</i>	<i>OP</i> <i>ha</i>	<i>Celkom</i> <i>ha</i>	<i>Katastrálne územie</i>	<i>TTP</i> <i>ha</i>	<i>OP</i> <i>ha</i>	<i>Celkom</i> <i>ha</i>
Veľký Lom	370,32	173,76	544,08	Malé Zlievce	79,02	310,23	389,25
Suché Brezovo	228,81	166,49	395,30	Veľké Zlievce	37,03	317,91	354,94
Dolné Strháre	110,33	327,64	437,97	Veľké Straciny	47,54	254,53	302,07
Horné Strháre	124,63	44,64	169,27	Pôtor	12,80	105,76	118,56
Selce	15,11	95,64	110,75	Olováry	0	6,65	6,65
Senné	1,05	0	1,05				

Zdroj: Rozbory PD

1.3 Výrobno ekonomická charakteristika odvetví rastlinnej výroby

Odvetvia rastlinnej výroby patria k rozhodujúcim činiteľom riešenia problémov výživy obyvateľstva a zároveň sú limitujúcim faktorom pri rozvoji odvetví živočíšnej výroby.

Základnou úlohou rastlinnej výroby je efektívne zabezpečenie prahu potravinovej bezpečnosti obyvateľstva, splnenie potrieb spracovateľov a výživy hospodárskych zvierat.

Rastlinná výroba v sledovanom agrosúbjekte je zastúpená skupinami odvetví obilovín, olejní a krmovín.

Za sledované obdobie rokov 2005 až 2009 bolo v RV zastúpené odvetvie obilovín priemernou výmerou 913,42 ha, čo je 31,82 % z p.p. a 49,89 % z o.p. Najvyšším podielom v tomto odvetví bola zastúpená pšenica ozimná, ktorá bola pestovaná na priemernej výmere 498 ha, ďalej jačmeň ozimný – 108,75 ha, raž ozimná 47,41 ha a jačmeň jarný 29,20 ha.

Keď porovnáваме roky 2009 a 2005, zaznamenávame nižšiu výmeru obilovín o 253,90 ha, čo v percentuálnom vyjadrení predstavuje pokles o 8% z celkovej výmery p.p. a 12 % z ornej pôdy.

Ďalším nie menej významným odvetvím je skupina odvetví olejní, ktorá bola za posledných päť rokov zastúpená na priemernej výmere 503,08 ha, čo je 17,58 % z p.p. a 27,48 % z o.p. Olejní sú zastúpené jednotlivými odvetviami – repka olejná, slnečnica a v malej výmere ľan olejný. V porovnaní s rokom 2005 vzrástla výmera olejní o 147,40 ha, čo je vyššie zastúpenie na p.p. o 6 % a na o.p. o 9 %. Toto odvetvie má významné

postavenie pri zabezpečovaní tržieb podniku, na druhej strane však patrí aj k najrizikovejším odvetviam z dôvodu dlhého výrobného cyklu.

Najvyšším podielom na odvetviach RV sa podieľalo odvetvie krmovín, keď v priemere bolo zastúpené na výmere 1 350,26 ha, čo predstavuje podiel na p.p. 47,16%. Keďže podnik sa zaoberá živočíšnou výrobou, toto odvetvie je významné z hľadiska zabezpečenia dostatočnej krmovínovej základne pre potreby ŽV.

1.4 Charakteristika odvetví živočíšnej výroby

Odvetvie živočíšnej výroby v skúmanom agrosubjekte je tvorené jednou skupinou odvetví – hovädzím dobytkom. V rámci tejto skupiny sú zastúpené tieto odvetvia:

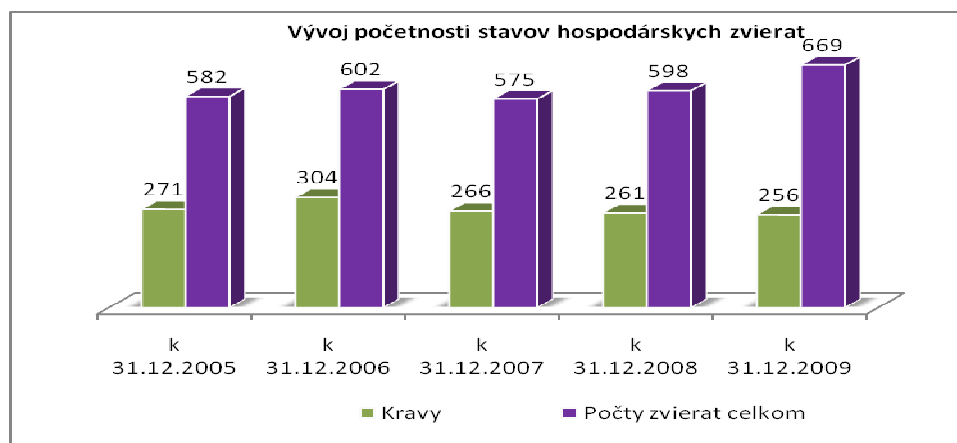
- výroba mlieka
- odchov teliat
- odchov jalovíc
- výkrm hovädzieho dobytká

Tab. 3

Vývoj početných stavov v PD

Kategória HZ	k 31.12. 2005	k 31.12. 2006	k 31.12. 2007	k 31.12. 2008	k 31.12. 2009	– x	Rozdiel 2009- 2005
Kravy	271	304	266	261	256	272	-15
Teľatá býčky do 3 mes.	26	35	7	25	46	28	20
Teľatá jalovičky do 3 mes.	27	27	15	40	27	27	0
Teľatá jalovičky 3-6 mes.	10	24	14	25	26	20	16
Teľatá býčky 3-6 mes.				26	29	28	29
MCHD do 6 mesiacov	63	86	36	116	128	86	65
Býčky do 1 roka	0	3	40	53	54	30	54
Jalovice do 1 roka	57	46	50	44	53	50	-4
HD do 1 roka	57	49	90	97	107	80	50
Jalovice do 2 rokov	104	102	103	73	115	99	11
Býčky do 2 rokov	0	0	39	25	27	18	27
HD do 2 rokov	104	102	142	98	142	118	38
Jalovice nad 2 roky	75	61	33	25	30	45	-45
VTJ	12	0	8	1	6	5	-6
Počty zvierat celkom	582	602	575	598	669	605	87

Zdroj: Štatistické výkazy a rozboru podniku

Obr. 1 Vývoj početnosti stavov hospodárskych zvierat

Vo vývoji početnosti stavov jednotlivých kategórií zvierat zaznamenávame v sledovanom období kolísania. Za obdobie rokov 2005 – 2009 podnik v priemere choval 605 kusov HD, z toho 272 ks kráv. Pri porovnaní rokov 2005 a 2009 pozorujeme nárast celkových stavov HD o 87 kusov a pokles dojníc o 15 ks. Takýto negatívny trend je však už dlhoročne zaznamenávaný v rámci celého agrosektoru.

Podnik v návaznosti na dostatočné krmovinové zdroje plánuje navýšiť stavy hospodárskych zvierat a to odchovom kráv bez trhovej produkcie mlieka. Zároveň plánuje so zvýšením stavu dojníc a to z toho dôvodu, že v roku 2009 bola ukončená realizácia projektu „Zlepšenie podmienok ustajnenia zvierat“, v rámci, ktorého bol vybudovaný produkčný kravín pre 278 kusov dojníc. Pre plné kapacitné využitie tohto produkčného kravína bude nevyhnutné zvýšiť počty dojníc a to buď nákupom nového plemenného materiálu, ale hlavne zaradením zvierat do stavu dojníc zo svojich zdrojov.

Živočíšna výroba je zabezpečovaná na dvoch výrobných strediskách a to na farme v Suchom Brezove a vo Veľkom Lome. Tieto dve farmy sú zaregistrované v Centrálnom registri evidencie hospodárskych zvierat v Žiline každá zvlášť.

Na farme v Suchom Brezove prebieha chov výkrmového dobytká a chov jalovíc. Na farme vo Veľkom Lome je sústredená výroba mlieka a odchov teliat. V súčasnej dobe podnik realizuje rekonštrukciu objektov tak, aby bolo možné sústrediť na Veľkom Lome aj jalovice a tak im venovať maximálnu starostlivosť v záujme odchovu zvierat s vysokými úžitkovými parametrami.

Všetok dobytok je umiestnený vo voľnom ustajnení, čím sa sleduje požiadavka primeraných podmienok pri chove zvierat.

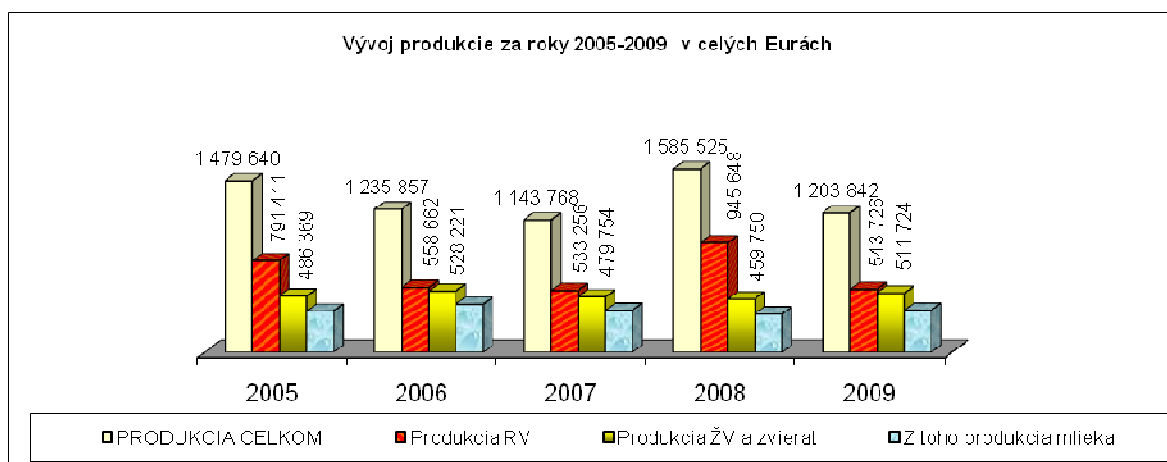
1.5 Prehľad hlavných ekonomických ukazovateľov v sledovanom agrosubjekte

Výsledky výroby agrosubjektu môžeme kvantifikovať prostredníctvom produkcie rastlinnej a živočíšnej výroby. Za sledované obdobie rokov 2005 až 2009 bol vývoj v poľnohospodárskej produkcii nasledovný:

Tab. 4 Prehľad o poľnohospodárskej produkcii za roky 2005-2009 v €

Ukazovateľ	2005	2006	2007	2008	2009	– x	Rozdiel 2009- 2005	Index 2009- 2005
Produkcia RV	791 411	558 662	533 256	945 648	543 726	674 541	-247 685	68,70
Produkcia ŽV a zvierat	486 369	528 221	479 754	459 750	511 724	493 164	25 355	105,21
Produkcia pomocných činností	201 860	148 974	130 758	180 127	148 392	162 022	-53 468	73,51
PRODUKCIA CELKOM	1 479 640	1 235 857	1 143 768	1 585 525	1 203 842	1 329 726	-275 798	81,36
Poľnohospodárska produkcia na 1 pracovníka	35 230	31 689	30 913	42 852	35 407	35 218	177,60	100,50
Poľnohospodárska produkcia na ha p.p.	508	424	404	558	425	464	-82,10	83,82

Zdroje: Výsledovky za podnik a za strediská

Obr. 2 Vývoj produkcie za roky 2005-2009 v €

Za sledované obdobie subjekt dosiahol priemernú poľnohospodársku produkciu vo výške 1 329 726,- €, z toho produkcia RV bola v priemernej výške 674 541,- €, produkcia ŽV vo výške 493 164,- €. Mlieko bolo vyprodukované v priemere v hodnote 365 474,- €.

Priemerná produkcia RV bola dosahovaná na úrovni 50,02 % z celkovej poľnohospodárskej produkcie, produkcia ŽV 37,81 %. Samotná produkcia surového

kravského mlieka tvorila v priemere 28,07 % z celkovej poľnohospodárskej produkcie, ale až 74,07 % z produkcie ŽV.

Keď porovnávame hodnotové vyjadrenie v jednotlivých rokoch, je evidentné kolísanie produkcie RV. Je to spôsobené predovšetkým biologickým charakterom výroby, kde rastlinná výroba je ovplyvňovaná rozdielnymi klimatickými, pôdnymi a geografickými podmienkami, ktoré sú diferenciačným činiteľom v poľnohospodárskej výrobe.

V produkcii živočíšnej výroby nie sú také výrazné odchýlky, najvyššia produkcia bola v roku 2006. V tomto roku boli aj najvyššie stavy dojníc, vyššia úžitkovosť a tým aj najvyššia produkcia mlieka.

Aj keď produkcia rastlinnej výroby má vyšší podiel na celkovej poľnohospodárskej produkcii, nemôžeme podceňovať, alebo dávať živočíšnu výrobu do pozície menej dôležitejšieho odvetvia. Podstatná časť produkcie rastlinnej výroby sa totiž ďalej používa práve vo výrobných procesoch ŽV ako podnikový medziprodukt.

Pri prepočte poľnohospodárskej produkcie na 1 pracovníka, je pozorovateľný odlišný vývoj v jednotlivých rokoch. V priemere bola za sledované obdobie dosiahnutá poľnohospodárska produkcia v hodnote 35 218,- €. Poľnohospodárska produkcia na 1 pracovníka za rok 2009 vzrástla oproti roku 2005 len o 0,5 %, čo znamená len nepatrné zvýšenie, ale ako už bolo spomenuté tento vývoj bol ovplyvňovaný hlavne rôznou úrovňou produkcie RV.

Tab. 5 Analýza hospodárskeho výsledku podniku za roky 2005-2009

<i>Ukazovateľ</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>— x</i>	<i>Rozdiel 2009- 2005</i>	<i>Index 2009/2005</i>
HV za podnik v €	3 493	96 714	112 803	149 808	182 135	108 991	178 642	5214,29
Výnosy v €prac. ⁻¹	102 308	99 092	111 375	125 870	122 291	112 187	19 984	119,53
Náklady v €prac. ⁻¹	102 225	96 612	108 326	121 822	116 934	109 184	14 710	114,39
HV €prac. ⁻¹	83	2 480	3 049	4 049	5 357	3 004	5 274	6441,18
Výnosy v €há ⁻¹ p.p.	1 474	1 326	1 456	1 640	1 469	1 473	-5	99,69
Náklady v €há ⁻¹ p.p.	1 473	1 293	1 416	1 587	1 405	1 435	-68	95,40
HV v €há ⁻¹ p.p.	1,00	33,00	40,00	53,00	64,00	38,00	63	6400,00

Zdroj: Výsledovka za podnik, vlastné prepočty

Podniku sa podarilo za sledované obdobie hospodáriť so ziskom, v priemere bol dosiahnutý zisk vo výške 108 991,- €. Výnosy za podnik boli v priemere dosahované vo výške 4 219 495,- € a priemerné čerpanie nákladov za posledných 5 rokov bolo vo výške 4 110 504,- €. Pri porovnávaní jednotlivých rokov najnižší zisk bol dosiahnutý v roku 2005 – 3 493,- €, najvyšší v roku 2009 – 182 135,- €. Hospodárenie v roku 2009 muselo byť prispôsobené prebiehajúcej kríze. Vznikli problémy s nízkou odbytovou cenou produkcie, čo sa negatívne prejavilo v znížení výnosov oproti roku 2008 o 499 302,-€, na druhej strane v dôsledku úsporných opatrení sa podniku podarilo znížiť čerpanie nákladov oproti roku 2008 až o 531 629,- €. K paradoxne najlepšiemu hospodárskemu výsledku za rok 2009 prispel fakt, že podnik je v rámci projektu PRV 2004-2007 zaradený do agroenvironmentálnych podmienok hospodárenia, v rámci ktorých poberá podporu (základná schéma, ochrana biotopov, ochrana proti erózii). Okrem toho na základe schváleného projektu modernizácie fariem z PRV 2007 – 2013 podnik už žiadal o časť nenávratného finančného príspevku za nakúpené stroje a časť realizácie stavby. Platba bola zo strany PPA schválená a prostriedky boli v roku 2009 aj vyplatené.

2. Manažérske aspekty výroby a realizácie surového kravského mlieka

2.1 *Organizačná a riadiaca štruktúra skúmaného agrosubjektu so zreteľom na výrobu mlieka*

Formálne vzťahy medzi úsekmi a pracovníkmi podniku sú vytvorené prostredníctvom organizačnej štruktúry, ktorú môžeme charakterizovať ako usporiadaný súbor organizačných jednotiek v podniku podľa znakov a informačných väzieb. Organizačná štruktúra určuje právomoci, zodpovednosti a úroveň komunikácie v organizácii.

PD Suché Brezovo – Veľký Lom má vytvorenú funkčnú organizačnú štruktúru. Takáto štruktúra umožňuje rozčleniť podnik na strediská, v ktorých sa zoskupujú rovnaké, alebo príbuzné činnosti.

Vedúci jednotlivých úsekov podliehajú priamo predsedovi PD, v jeho neprítomnosti podpredsedovi PD.

Najvyšším orgánom družstva je členská schôdza. V zmysle platných stanov sa členská schôdza schádza jedenkrát za rok. Členská schôdza rozhoduje o zásadných otázkach rozvoja družstva. Jej pôsobnosť je vymedzená v § 239 Zák. č. 513/1991 Zb. – Obchodný zákonník. Členská schôdza rozhoduje o ďalších záležitostiach týkajúcich sa družstva a jeho činnosti, pokiaľ ich ustanovuje zákon, alebo stanovy, prípadne pokiaľ si rozhodovanie o niektorej veci uznesením vyhradila.

Štatutárnym orgánom je predstavenstvo v zložení 7 členov (5 členov + predseda + podpredseda PD). Predstavenstvo družstva riadi činnosť družstva a rozhoduje o všetkých náležitostiach družstva, ktoré zákon, alebo tieto stanovy nevyhradili inému orgánu družstva.

Ďalším existujúcim a voliteľným orgánom PD je kontrolná komisia, vedená predsedom kontrolnej komisie. Je oprávnená kontrolovať všetku činnosť družstva a prerokúvať sťažnosti členov družstva. Zodpovedá iba členskej schôdzi a je nezávislá od ostatných orgánov družstva.

Poľnohospodárske družstvo je tvorené nasledovnými úsekmi:

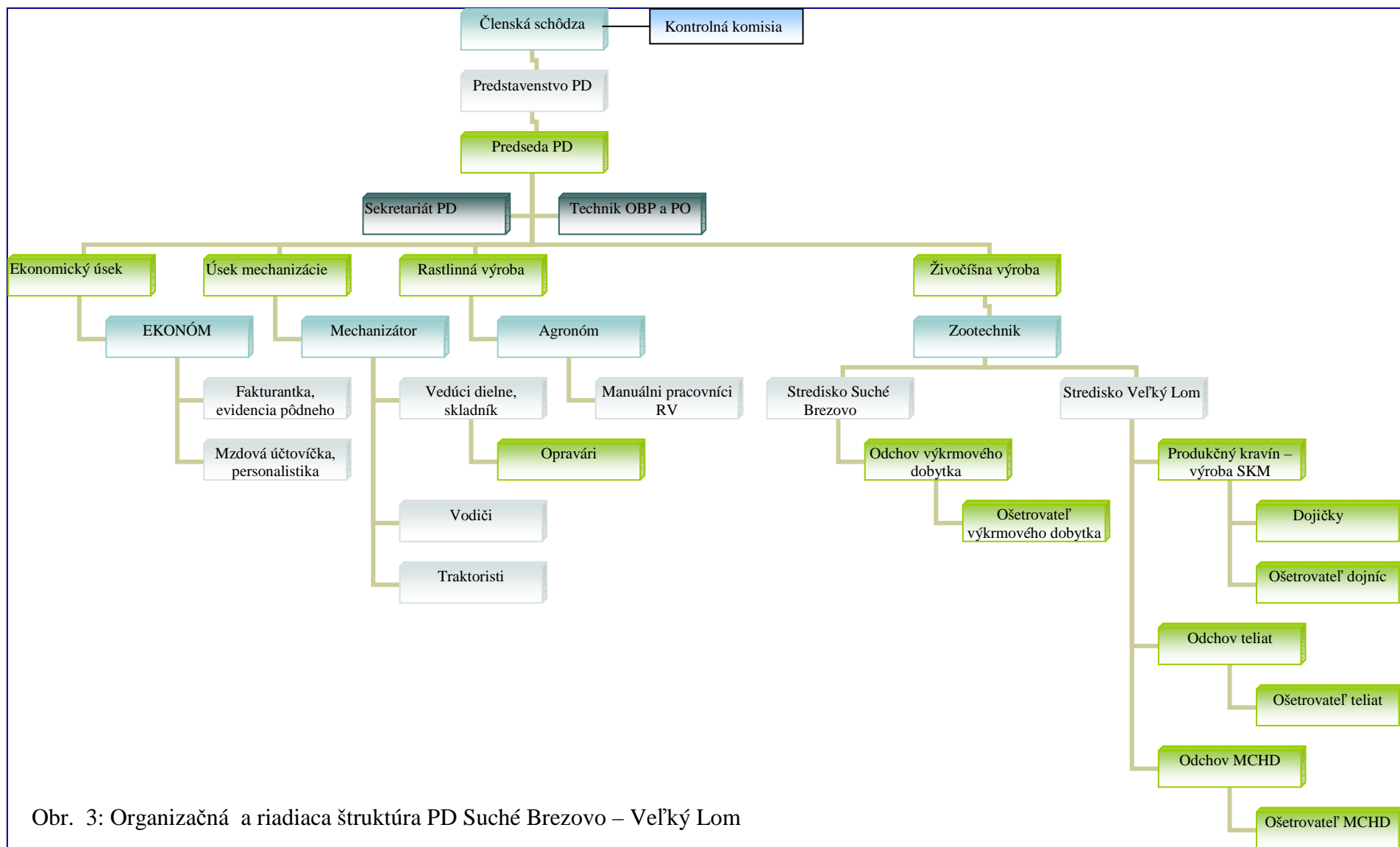
- úsek rastlinnej výroby
- úsek živočíšnej výroby
- úsek TRaS
- ekonomický úsek

K 31.12.2009 PD evidovalo 34 pracovníkov, z toho 23 mužov a 11 žien.

Tab. 6

Manažment družstva

Funkcia	Meno	Vzdelanie Prax v odbore
Predseda PD	Ing. Slavko Backo	VŠP Nitra, prax v poľnohospodárstve 37 rokov
Podpredseda PD Mechanizátor PD	Ing. Milan Výboch	SVŠT Bratislava, prax v poľnohospodárstve 22 rokov
Ekonomka PD	Ing. Ľubomíra Tupová	VŠE Bratislava, prax v poľnohospodárstve 24 rokov
Agronóm PD	Marcel Krasnica	SPŠP Lučenec, prax v poľnohospodárstve 8 rokov
Zootechnik PD	Ing. Kršiaková Katarína	SPU Nitra, prax v poľnohospodárstve 7 rokov

Obr. 3: Organizačná a riadiaca štruktúra PD Suché Brezovo – Veľký Lom

Pri porovnávaní vývoja pracovných síl v agrosubjekte je zrejмый pokles pracovníkov, čo kopíruje situáciu v poľnohospodárstve SR. Za posledných päť rokov v organizácii pracovalo v priemere 39 pracovníkov. V roku 2009 poklesol počet pracovníkov oproti roku 2005 o 8 pracovníkov. Ešte markantnejší rozdiel môžeme pozorovať, keď porovnáme počet pracovníkov s rokom 1998, keď bol priemerný počet pracovníkov 70 osôb, takže súčasný stav predstavuje až 51,40 %-tný pokles pracovných síl za obdobie posledných 12 rokov.

Tab. 7 Pracovné sily v PD Suché Brezovo – Veľký Lom za roky 2005-2009

Ukazovateľ	2005	2006	2007	2008	2009	Rozdiel 2009-2005	Index 2009/2005
Priemerný stav pracovníkov	42	39	37	37	34	-8	80,95
Z toho ženy	13	12	10	10	12	-1	92,30
Zastúpenie žien v %	30 %	30 %	27 %	27%	35 %	+ 5 %	116,66
Vedúci manažéri	5	5	5	5	5	-	100,00
THP pracovníci	5	5	5	5	5	-	100,00
Ostatní pracovníci	32	29	27	27	24	-8	87,10
Profesijné zastúpenie							
Živočišna výroba							
Dojičky	6	6	5	3	3	-3	50,00
Ošetrovatelia	6	7	6	4	4	-2	66,66
Pomocné sily	3	3	3	3	3	0	100,00
TRaS							
Traktoristi+vodiči	13	13	12	14	11	-3	84,60
Opravári	3	3	3	3	3	0	100,00
Pracovníci zaradení v mliečnom hospodárstve	10	10	9	7	7	-3	70,00

Zdroj: Personálna evidencia PD

Tab. 8 Profesijné zastúpenie, veková a vzdelanostná štruktúra pracovníkov

Ukazovateľ	2005	2005	2007	2008	2009	2009-2005
Priemerný vek pracovníkov	39,40	40,4	41	42	41	1,60
Základné vzdelanie	4	4	4	4	3	-1
Stredné odborné vzdelanie	19	19	19	19	16	-3
Stredné odborné s maturitou	9	10	8	6	7	-2
Úplné stredné odborné	5	5	3	2	2	-3
VŠ II. stupňa	4	4	5	5	5	+1
VŠ I. stupňa	0	0	0	1	1	+1

Zdroj: Personálna evidencia PD

2.2 Charakteristika výrobných procesov pri výrobe surového kravského mlieka

Poľnohospodárske družstvo Suché Brezovo – Veľký Lom chovalo k 31.12.2009 605 kusov hovädzieho dobytku, z toho 256 kusov dojníc. V roku 2009 bola celková produkcia kravského mlieka 1 134 687 litrov mlieka. Ročná dojivosť na dojnicu bola 4 435 litrov mlieka.

Bonitáciou HD vykonanou v novembri 2009 boli deklarované nasledovné výsledky v chove dojníc:

Plemenná skladba celého stáda je 65 % Slovenské strakaté a 35 % mliekové čierne.

V posledných uzavretých normovaných laktáciách sa dosiahla nasledovná úžitkovosť:

Tab. 9 Výsledky z uzávierky kontroly úžitkovosti posledných uzavretých normovaných laktácií

Prvé laktácie					Druhé a ďalšie laktácie					Všetky spolu				
Počet laktácií	Lakt. dni	Mlieko kg	Tuk kg %	Bielko viny kg %	Počet laktácií	Lakt.d ni	Mlieko kg	Tuk kg %	Bielko viny kg %	Počet laktácií	Lakt.d ni	Mlieko kg	Tuk kg %	Bielko viny kg %
84	299	5717	4,57	3,29	98	296	5971	4,51	3,30	182	297	5854	4,54	3,30

Zdroj: Zápis z kontrolného dňa kontroly úžitkovosti

Štruktúra žijúcich kráv zapojených do KÚ- HD podľa dojivosti za posledné uzatvorené laktácie bola Plemenárskym podnikom stanovená nasledovne: V skupine s najvyššou úžitkovosťou – do 10 000 l sa nachádza len 1 dojnica, najvyššie zastúpenie je v skupine od 3500- do 4 000 kg – 14,4 %, ďalej v skupine od 4501 -5000 kg – 12,4 %, také isté percentuálne zastúpenie je aj v skupinách od 5001-5500 kg a od 6001-6500 kg. V skupine od 5 501-6000 kg sa nachádza 9,1 % dojníc, skupiny od 6501-7000 kg 7001-7500 kg mali zastúpenie po 8,6 %.

Chov dojníc je zabezpečovaný okrem zootechnikov tromi dojičkami. Dojičky pracujú po dve, prestriedávajú sa v päťdňových intervaloch, okrem toho jedna dojička ešte prestriedava ošetrovatelku teliat. Ďalej je pri dojniciach zaradený jeden ošetrovateľ – naháňač, ten okrem naháňania kráv na dojenie zabezpečuje úpravu krmného stola – odstraňovanie neskrmeného krmiva. Kŕmenie je zabezpečované mechanizovane – kŕmny vozom, ktoré vykonáva 1 traktorista. Odstraňovanie maštalného hnoja vykonávajú dvaja pracovníci mechanizácie – 1 vytlačanie hnoja a 1 odvoz hnoja na poľné hnojisko.

Na farme dojníc sa vykonávajú tieto základné pracovné operácie:

dojenie

kŕmenie

odstraňovanie maštalného hnoja + podstieľanie

ostatné a nepravidelné práce (zooveterinárne práce a pod.)

Pri popise jednotlivých pracovných operácií je nutné poznamenať, že od októbra 2009 prebieha výroba mlieka v novovybudovaných objektoch. V rámci projektu zlepšenia ustajnenia zvierat bola vybudovaná nová hala pre 278 ks kráv, ďalej nová technológia dojenia, ktorá bola umiestnená do zrekonštruovaných priestorov pôvodného objektu ŽV a preháňacie uličky. Preto v popisoch jednotlivých pracovných činností stručne spomeniem priebeh procesov v pôvodných objektoch a následne postup činností tak, ako prebiehajú v nových objektoch.

Dojenie

Pri tejto pracovnej operácii sa pozornosť zameriava na rýchle, bezstratové získavanie mlieka, ktoré zodpovedá hygienickým požiadavkám kladeným legislatívnymi normami. Kvalitatívne parametre sa musia udržať aj počas prevozu mlieka na jeho ďalšie spracovanie v spracovateľských podnikoch. K zabezpečeniu týchto požiadaviek je nevyhnutá kvalitná dojacia technika, ktorá sa významnou mierou podieľa jednak na kvalite a množstve získaného mlieka a aj na samotnom zdravotnom stave zvierat.

Pôvodná dojareň bola zrekonštruovaná v roku 1994, kedy bola zakúpená rybinová dojareň CHH 2000 2x12. Pracovná operácia dojenia bola vykonávaná ráno a večer v 8 hodinových pracovných intervaloch.

V zrekonštruovanej dojárni (od októbra 2009) je umiestnená dojareň RDMoi 2x10, ktorá svojou technologickou úrovňou zodpovedá najnovším trendom v oblasti produkcie mlieka.

Dojnice sú rozdelené do 3 skupín, a to do 100 dní laktácie, od 101 do 200 dní laktácie a nad 201 dní laktácie. Ako prvé prichádzajú na dojenie dojnice do 100 dní laktácie, tieto sú za pomoci pracovníka ŽV priháňané cez preháňacie uličky do čakárne dojárne. Tu si dojičky za pomoci mechanického priháňača ovládaného diaľkovo, prisúvajú dojnice priamo do dojárne, kde sa v rybinovej dojárni dojí 2 x 10 dojníc, po vydojení dojnice opúšťajú priestor dojárne a chodbami sa vracajú späť do kravína.

Dojnice sú pri nástupe do dojárne indentifikované pomocou pedometrov (aktívnych zámok) umiestnených na dolných končatinách. Automatický systém je

vzájomne prepojený s centrálnym počítačom a umožňuje zobrazovať dôležité informácie o jednotlivých dojniciach, vrátane výstražných kódov a zaznamenaných odchýlok. Softvérové vybavenie umožňuje sledovanie a následné vyhodnocovanie údajov získaných z dojárne – o nádoji mlieka, konduktivite (vodivosti mlieka), informácie pre včasné odhalenie zápalov, sledovanie celkového zdravotného stavu dojníc. Môžu sa vkladať dôležité údaje o insemináciách, veterinárnych zákrokoch, takže je možný aktuálny prehľad o celkovom stave stáda. Okrem toho systém umožňuje pomocou pedometrov sledovať pohybovú aktivitu a tým presne určuje ruju.

Kŕmenie

Dostatočné množstvo kvalitatívne vyvážených krmovín je základným predpokladom pre zabezpečenie produkcie mlieka. Z tohto dôvodu je veľmi dôležité prepojenie úsekov rastlinnej a živočíšnej výroby. Aj v PD Suché Brezovo volia skladbu pestovaných krmovín tak, aby sa hlavná časť krmovín vyrábala v katastrálnych územiach Suché Brezovo a Veľký Lom, kde sa nachádza aj živočíšna výroba.

Podnik pravidelne konzultuje zloženie kŕmnej dávky pre jednotlivé kategórie hovädzieho dobytku s odborníkmi na výživu zvierat. Tieto dávky sú upravované v závislosti vývoja úžitkových parametrov. Kŕmna dávka je tvorená zo senáže, kukuričnej siláže, sena, repkového šrotu, kŕmnych zmesí, granúl pre mladý dobytok, ostatných komponentov. Proces kŕmenia je zabezpečený samomiešacím kŕmnyim vozom 1 x denne. Krmivo je týmto vozom umiestňované na široký kŕmny stôl, ktorý sa v priebehu dňa pravidelne obhadzuje.

Dojnice sú roztriedené do skupín a to podľa plemena a podľa obdobia laktácie nasledovne:

- I. Skupina - dojnice do 100 dní laktácie
  - a. Dojnice Slovenské strakaté plemeno a Holsteinské čierne plemeno
  - b. Holsteinské červené plemeno
- II. skupina – dojnice od 101-200 dní laktácie
- III. skupina – dojnice nad 200 dní laktácie
- IV. skupina – suchostojace dojnice.

Denné kŕmne dávky pre jednotlivé skupiny sú nasledovné:

Skupina: dojnice v laktácii do 100 dní – Slovenské strakaté a Holsteinské čierne

Lucernová senáž	15,00 kg.ks ⁻¹	Kukuričná siláž	16,60 kg.ks ⁻¹
Trávne seno	1,00 kg.ks ⁻¹	Pšeničná slama	0,50 kg.ks ⁻¹
Raž-zrno	2,50 kg.ks ⁻¹	Pšenica ozimná	2,50 kg.ks ⁻¹

Kukurica CCM	3,00 kg.ks ⁻¹	Repkový extrah.šrot	3,00 kg.ks ⁻¹
Sójový extrah.šrot	1,50 kg.ks ⁻¹	BOV-Vital	0,35 kg.ks ⁻¹
Mycofix Plus	0,10 kg.ks ⁻¹	Mega fat	0,50 kg.ks ⁻¹

Skupina:dojnice v laktácii do 100 dní – Holsteinské červené plemeno

Lucernová senáž	13,00 kg.ks ⁻¹	Kukuričná siláž	16,00 kg.ks ⁻¹
Trávne seno	1,00 kg.ks ⁻¹	Pšeničná slama	0,50 kg.ks ⁻¹
Raž-zrno	1,69 kg.ks ⁻¹	Pšenica ozimná	2,00 kg.ks ⁻¹
Kukurica CCM	2,00 kg.ks ⁻¹	Repkový extrah.šrot	3,00 kg.ks ⁻¹
Sójový extrah.šrot	1,50 kg.ks ⁻¹	BOV-Vital	0,30 kg.ks ⁻¹
Mycofix Plus	0,10 kg.ks ⁻¹	Mega fat	0,40 kg.ks ⁻¹

Skupina: dojnice v laktácii od 101 – 200 dní

Lucernová senáž	14,00 kg.ks ⁻¹	Kukuričná siláž	15,00 kg.ks ⁻¹
Trávne seno	1,00 kg.ks ⁻¹	Pšeničná slama	0,50 kg.ks ⁻¹
Raž-zrno	1,65 kg.ks ⁻¹	Pšenica ozimná	2,00 kg.ks ⁻¹
Kukurica CCM	2,00 kg.ks ⁻¹	Repkový extrah.šrot	2,31 kg.ks ⁻¹
BOV-Vital	0,25 kg.ks ⁻¹	Sójový extrh.šrot	0,50 kg.ks ⁻¹
Mycofix Plus	0,10 kg.ks ⁻¹		

Skupina: dojnice v laktácii nad 200 dní

Lucernová senáž	14,00 kg.ks ⁻¹	Kukuričná siláž	15,00 kg.ks ⁻¹
Trávne seno	1,50 kg.ks ⁻¹	Pšeničná slama	0,50 kg.ks ⁻¹
Raž-zrno	0,60 kg.ks ⁻¹	Pšenica ozimná	0,50 kg.ks ⁻¹
Repkový extrah.šrot	1,27 kg.ks ⁻¹	Sójový extrh.šrot	0,50 kg.ks ⁻¹
BOV-Vital	0,25 kg.ks ⁻¹		

Skupina suchostojace dojnice

Lucernová senáž	5,00 kg.ks ⁻¹	Kukuričná siláž	10,00 kg.ks ⁻¹
Trávne seno	2,50 kg.ks ⁻¹	Pšeničná slama	0,50 kg.ks ⁻¹
Raž-zrno	1,00 kg.ks ⁻¹	Pšenica ozimná	0,50 kg.ks ⁻¹
Repkový extrah.šrot	0,50 kg.ks ⁻¹	Kukurica CCM	1,00 kg.ks ⁻¹
BOV-Vital DRY	0,16 kg.ks ⁻¹	Melavit A 60	0,50 kg.ks ⁻¹

Odstraňovanie maštal'ného hnoja

Pri tejto pracovnej operácii sa zabezpečuje pravidelné a rýchle odstraňovanie maštal'ného hnoja a podstielky zo stojiska. Samotné odstraňovanie je zabezpečované pomocou technologickej linky - nakladač Neuson denne vytlačá maštal'ný hnoj z ležiskovej plochy pred kravín na nakladaciu rampu. Pomocou rampy sa hnoj nakladá na

kontajner a nákladným automobilm RMA ďalej na poľné hnojisko. Následne sa podstieľa dostatočným množstvom kvalitnej stelivovej slamy.

2.2.1 Systém odmeňovania

Podnik má vo svojom systéme odmeňovania zahrnuté nasledovné formy miezd:

- a) Základné formy mzdy
  - a. Časovú mzdu
  - b. Úkolovú mzdu
  - c. Kombinovanú mzdu
- b) Príplatky ku mzde:
  - a. príplatky za prácu nadčas
  - b. príplatky za prácu vo sviatok
  - c. príplatky za prácu v noci
  - d. príplatky za prácu v sťažených podmienkach
- c) Pohyblivú zložku odmien
  - a. Prémie za splnenie smenových výkonových noriem
  - b. Príplatky za pomoc pri pôrode, za vyhľadávanie ruje a pod.

Tab. 10 Vývoj priemernej mesačnej mzdy za roky 2004-2008 v €

<i>Ukazovateľ</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>Index 2008/2007</i>	<i>Index 2008/2004</i>	<i>Rozdiel 2008- 2004</i>
Priemerná mzda v poľnohospodárstve (RV a ŽV)	413,-	442,-	477,-	526,-	585,-	111,21	141,64	172
Priemerná mzda v národnom hospodárstve	563,-	610,-	668,-	724,-	788,-	108,84	139,96	225
Mzdová parita %	73,36%	72,46%	71,41%	72,65%	74,24%	102,18	101,20	0,0088
Priemerná mzda v PD S.B.-V.L.	482,-	469,-	499,-	649,-	649,-	100,00	134,64	167
Mzdová parita v PD S.B.-V.L. %	85,61%	76,89%	74,70%	89,64%	82,36%	91,88%	96,20%	3,25%

Zdroj: Zelená správa MP SR za roky 2004-2008, účtovné výkazy sledovaného subjektu + vlastné výpočty

Priemerné mzdy v poľnohospodárstve sa pohybujú už dlhodobo mierne nad 70 % úroveň miezd v národnom hospodárstve. PD vyplácalo za sledované obdobie vyššie mzdy ako boli priemerné mzdy v poľnohospodárstve. Mzdová parita sa pohybovala od 75 –

89 %. V roku 2008 PD vyplatilo priemernú mzdu vyššiu oproti roku 2004 o 167,- €. Nárast priemerných miezd bol spôsobený aj poklesom priemerného počtu pracovníkov.

Odmeňovanie pri výrobe surového kravského mlieka

Mzdové tarify na úseku živočíšnej výroby, sa stanovujú na základe noriem času, noriem obsluhy pri jednotlivých kategóriách hospodárskych zvierat.

Pri pracovnej činnosti dojenie je úkolová sadzba stanovená na jednotku produkcie v eurách na liter vyprodukovaného mlieka.

Sadzby pri výrobe mlieka sú v roku 2009 stanovené nasledovne:

1 l vyrobeného mlieka v triede Q	0,013 Eur
1 l vyrobeného mlieka v triede Neštandard	0,011 Eur

Dojičky sú zaradené do 3 stupňa náročnosti. Legislatívne je problematika odmeňovania riešená v Zákonníku práce, ktorý ustanovuje koeficienty minimálnych mzdových nárokov pre jednotlivé stupne náročnosti. Pre tretí stupeň je to koeficient 1,4. Výška minimálnej mzdy v roku 2009 bola v 295,50 € mesačne a 1,698 €/ hod. Mzdová tarifa pre tretí stupeň náročnosti je teda na úrovni 2,377 € za hodinu.

Mzdová sadzba bola určená nasledovne:

Norma obsluhy:

T- dĺžka pracovnej smeny v minútach	450 minút
t _A - združená norma času na kus a deň v minútach	4,60
N _o - 450/ 4,60 = 97,83 kusov	

Úkolová sadzba za jednotku produkcie

T – dĺžka pracovnej zmeny v hodinách	7,5 hodín
Mt – mzdová tarifa príslušnej kvalifikačnej triedy	2,377 €
N _o – Norma obsluhy	97,83 ks
N _{úd} – normovaná denná úžitkovosť	14 litrov

$$\text{Úsp} = \frac{7,5 \times 2,377}{97,83 \times 14} = 0,013 \text{ €}$$

Zamestnancom sa okrem úkolovej sadzby vyplácajú príplatky za nočnú prácu – prácu vykonávanú v čase od 04.00 do 06.00 hodiny a to vo výške 20 % z minimálneho mzdového nároku za hodinu ustanoveného pre prvý stupeň náročnosti, ďalej príplatky za prácu vo sviatok a to vo výške 50 % z priemerného zárobku. Pri vykonávaní pomocných činností napr. pri zooveterinárnych prácach sa pri odmeňovaní používa hodinová mzda.

3. Ekonomické hľadiská výroby mlieka

3.1 Vývoj výnosov a tržieb za realizovanú produkciu surového kravského mlieka

Konečným výsledkom výrobnej, alebo hospodárskej činnosti je výkon, ktorý môže mať podobu výrobku, tovaru, alebo služby. Vzniknuté výkony sa používajú buď na obnovenie vlastnej výroby, alebo z podniku odchádzajú ako konečný produkt a nakupuje ich iný podnik, alebo spotrebiteľ.

Výsledky výroby v hodnotovom vyjadrení môžeme sledovať dvoma spôsobmi:

- v širšom poňatí ako kategóriu výnosov, to znamená ako výsledok všetkých podnikateľských aktivít
- hodnota produkcie môže byť vyjadrená prostredníctvom tržieb

Rozlišovanie a analýza výnosov z podnikového hľadiska má veľký význam.

Výnosy môžeme triediť na:

- výnosy realizované cez tržby za predané výrobky a služby,
- výnosy z mimoriadnej činnosti, realizované vo forme prijatých pokút, penálov, nájomného,
- výnosy vnútropodnikové, ktoré v podniku súvisia so zmenou dokončenej a nedokončenej výroby, aktivovaním investícií a materiálu,

3.1.1 Prehľad hlavných ekonomických ukazovateľov v ŽV a pri výrobe mlieka

Za sledované obdobie rokov 2005 až 2009 bol vývoj v produkcii živočíšnej výroby a produkcii mlieka nasledovný:

Tab. 11 Prehľad o produkcii ŽV a mlieka v €

<i>Ukazovateľ</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>— x</i>	<i>Rozdiel 2009- 2005</i>	<i>Index 2009- 2005</i>
Produkcia ŽV a zvierat v €	486 369	528 221	479 754	459 750	511 724	493 164	25 355	105,21
Z toho produkcia mlieka v €	355 280	415 332	362 782	330 877	363 100	365 474	7 820	102,02
PRODUKCIA CELKOM	1 479 640	1 235 857	1 143 768	1 585 525	1 203 842	1 329 726	-275 798	81,36
Produkcia ŽV na 1 pracovníka ŽV v €,prac. ¹	28 610	29 346	29 985	38 313	42 644	33 779	14 034	149,05
Produkcia mlieka na 1 prac. zarad.v mliečnom hosp. v €,prac. ¹	35 528	41 533	40 309	47 268	51 871	43 302	16 343	146,00

Zdroj: Štatistické výkazy, vlastné prepočty

Pri analýze produkcie mlieka na 1 pracovníka je vidieť postupný nárast oproti roku 2005. V roku 2009 bola produkcia mlieka na 1 pracovníka zaradeného v mliečnom hospodárstve, dosiahnutá vo výške 51 871, €, čo je oproti roku 2005 zvýšenie o 46,00 %, zároveň je to za sledované obdobie najvyššia úroveň produkcie SKM na pracovníka. V priemere bola za sledované obdobie produkcia na jedného pracovníka zaradeného pri výrobe mlieka 43 302,- €.

Tab. 12 Analýza hospodárskeho výsledku za úsek ŽV a za odvetvie mlieka

<i>Ukazovateľ</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>— X</i>	<i>Rozdiel 2009- 2005</i>	<i>Rozdiel 2009- 2008</i>	<i>Index 2009/ 2005</i>
HV ŽV v €	-11 413	-44 512	-55 017	-50 948	-52 304	-42 839	-40 891	-1 356	458,28
HV na 1 pracovníka ŽV v €,prac.⁻¹	-671	-2 473	-3 439	-4 246	-4 359	-3 037	-3 687	-113	649,24
Výnosy ŽV v €,prac.ŽV ⁻¹	54 701	78 997	82 388	111 666	121 323	89 815	66 622	9 657	222
Náklady ŽV v €,prac.ŽV ⁻¹	55 372	81 470	85 827	115 911	125 681	92 852	70 309	9 770	227
HV mlieko v €	621	25 915	104 894	26 992	29 747	37 634	29 126	2 755	4790,2
HV na 1 prac. zarad. v mliečnom odvetví v €,prac.⁻¹	62	2 592	11 654	3 856	4 249	4 483	4 187	393	6 853
Výnosy €,prac.mlieč.hosp. ⁻¹	47 412	50 965	54 986	59 849	65 039	55 650	17 627	5 190	137
Náklady v €,prac.mlieč.hosp. ⁻¹	47 350	48 373	43 332	55 993	60 790	51 168	13 440	4 797	128

Zdroj: Stredisková výsledovka, výkazy PD, vlastné prepočty

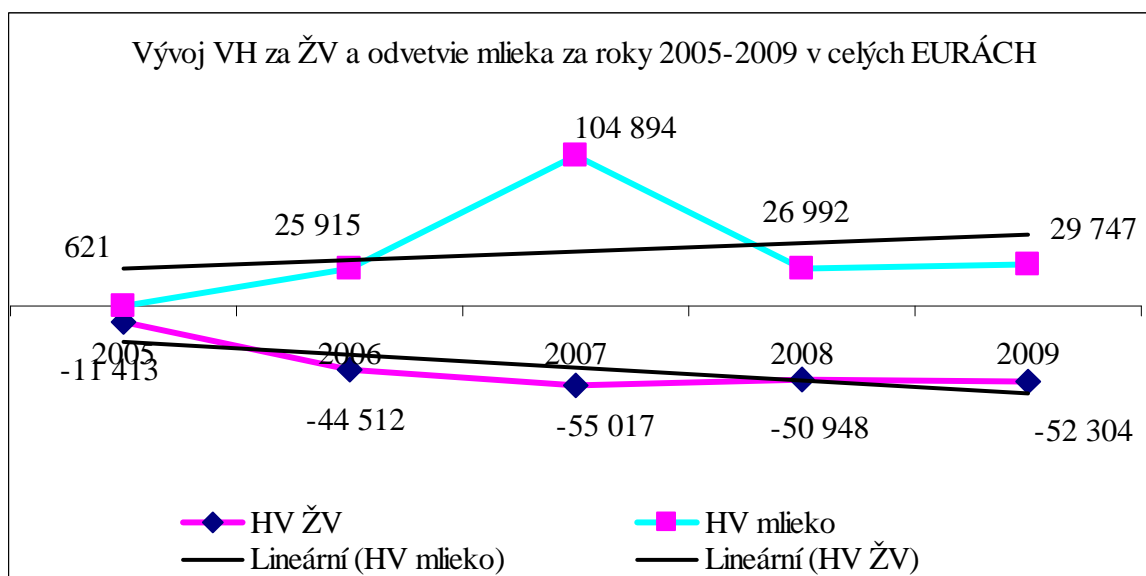
Pri hodnotení výsledku hospodárenia za úsek živočíšnej výroby je zrejmy negatívny vývoj za celých päť rokov. Tento úsek nedokázal za sledované obdobie hospodáriť so ziskom, alebo s miernou stratou, naopak, strata sa každým rokom prehlbovala. Úsek ŽV vytvoril v priemere stratu vo výške 42 839,- €, priemerné výnosy za posledných 5 rokov boli vo výške 1 293 186,- €, a priemerné náklady 1 336 025,- €. Úsek živočíšnej výroby sa na celkových nákladoch podniku podieľal v priemere 32,93 %, pričom v jednotlivých rokoch sa tento podiel pohyboval od 21,90 do 38,92 %. Podiel výnosov úseku ŽV bol za sledované obdobie v priemere 30,92 %, za jednotlivé roky sa podiel pohyboval v intervale od 21,64 – 36,79 %.

Analýza výsledku hospodárenia za odvetvie mlieka ukázala, že počas sledovaného obdobia bol zaznamenaný kladný výsledok hospodárenia. V priemere bol dosiahnutý zisk vo výške 37 634,- €, najnižší výsledok hospodárenia bol v roku 2005 – 621,- € a najvyšší v roku 2007 – až 104 894,- €. V tomto roku došlo k výraznej odchýlke od priemeru, čo

bolo spôsobené jednak výrazne nižším čerpaním nákladov a zároveň dosiahnutím vyšších výnosov.

Pri porovnaní rokov 2009 a 2005 je nižšie čerpanie nákladov pri výrobe SKM o 10,20 % a zároveň nižšia úroveň výnosov o 3,97 %. Oproti roku 2008 boli v roku 2009 čerpané vyššie náklady o 33 577,- €, čo je zvýšenie o 8,56 % a výnosy boli dosiahnuté vyššie o 8,67 % - 36 332,- €.

Priebeh výsledku hospodárenia za úsek ŽV a za odvetvie mlieka je zobrazený na nasledovnom grafe.

Obr. 4 Vývoj výsledku hospodárenia za úsek živočíšnej výroby a odvetvie mlieka

3.1.2 Prehľad o produkcii surového kravského mlieka

PD Suché Brezovo – Veľký Lom vyprodukovalo v roku 2009 SKM v množstve 1 134 687 litrov. Produkcia na KD bola dosiahnutá v množstve 12,15 litrov. Za sledované obdobie rokov 2005 – 2009 je to druhá najlepšia produkcia po roku 2006, kedy bola produkcia na KD 13,41 litrov.

Za sledované obdobie rokov 2005-2009 bola priemerná ročná produkcia mlieka 1 185 067 litrov a produkcia mlieka na KD 11,91 litrov. Pri porovnaní produkcie mlieka s repárskou výrobnou oblasťou, PD nedosahuje úžitkovosť dosahovanú v tejto VO. Za roky 2007 a 2008 bola v repárskej výrobní oblasti priemerná úžitkovosť 17,17 l.KD⁻¹, kým PD dosiahlo za tieto roky úžitkovosť 11,20 l.KD⁻¹, čiže menej oproti repárskej výrobní oblasti o 5,97 litrov.

Odvetvie mlieka je charakteristické vysokou trhovosťou, v PD S.Brezovo – V.Lom je to až 99,50 %. V roku 2009 bolo predaných 1 129 567 litrov mlieka. Za sledované obdobie podnik priemerne predával 1 179 764 litrov mlieka ročne, čo predstavuje predaj mlieka na KD 11,86 litrov. Predaj mlieka sa uskutočňuje prostredníctvom nákupcu mlieka AGROMA družstvo Veľký Krtíš, ktoré ho ďalej dodáva do mliekárne SENOBLE vo Zvolene.

Porovnanie celkovej produkcie mlieka za posledných 5 rokov je uvedené v nasledovnej tabuľke:

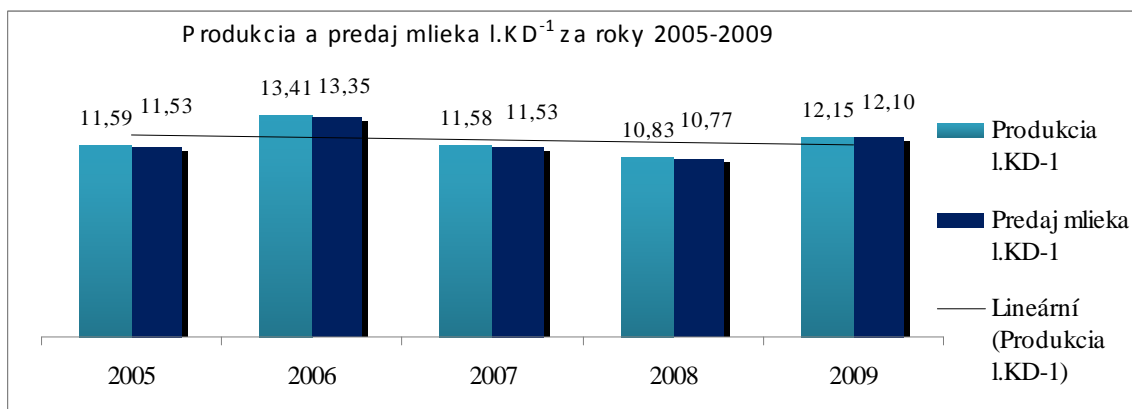
Tab. 13 Vývoj vybraných ukazovateľov pri produkcii surového kravského mlieka

<i>Ukazovateľ</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>– x</i>	<i>Rozdiel l 2009- 2005</i>	<i>Index 2009/20 05</i>
Produkcia mlieka v l	1 189 242	1 390 254	1 214 353	996 801	1 134 687	1 185 067	-54 555	95,41
Produkcia l .KD ⁻¹	11,59	13,41	11,58	10,83	12,15	11,91	0,56	104,85
Počet dojníc k 31.12. ks	271	304	266	261	266	274	-5	98,15
Ročná dojivosť l.rok ⁻¹	4 230	4 894	4 225	3 953	4 435	4 347	205	104,85
Predaj mlieka l	1 183 272	1 384 715	1 209 633	991 581	1 129 567	1 179 754	-53 705	95,46
Predaj mlieka l.KD ⁻¹	11,53	13,35	11,53	10,77	12,10	11,86	0,56	104,90
Zatriedenie mlieka								
Trieda Q 1	674 394	1 248 800	1 171 745	935 583	1 114 160	1 028 936	439 766	165,21
Trieda Štandard I	463 678	0	0	0	0	92 736	-463 678	0,00
Trieda Neštandard I	45 200	135 915	37 888	55 728	15 407	58 028	-29 793	34,09

Zdroj: Štatistické výkazy, rozbor PD

Čo sa týka kvalitatívneho zatriedenia mlieka, v roku 2009 bolo 98,64 % mlieka zatriedené v kvalitatívnej triede Q a 1,36 % v triede neštandard. Zatriedenie do triedy neštandard hodnotíme ako nežiadúci jav, ktorý negatívne ovplyvňuje speňažovanie a tým celú efektívnosť výroby mlieka. Uvedením novej dojárne do prevádzky sa predpokladá s minimalizáciou strát z dôvodu nespĺňania kvalitatívnych požiadaviek.

Za sledované obdobie bolo 87,41 % predávaného mlieka zatriedené v triede Q, 7,84 % v triede štandard a 4,75 % v triede neštandard.

Obr. č. 5 Produkcia a predaj mlieka v l.KD⁻¹ za roky 2005 – 2009

3.1.3 Výnosy a tržby

Tržby sú hlavným zdrojom príjmov agrárneho sektoru. Pre poľnohospodárstvo je typická nerovnomerná tvorba tržieb. Práve tržby za predaj mlieka podstatne eliminujú túto nerovnováhu a zabezpečujú tok finančných prostriedkov počas celého roka.

Pri porovnávaní výšky tržieb za celý podnik môžeme pozorovať výkyvy v jednotlivých rokoch. V roku 2009 boli dosiahnuté najnižšie tržby za celé sledované obdobie (908 968,- €), oproti roku 2005 podnik dosiahol nižšie tržby o 301 499,- €. Tento negatívny jav je dôsledkom nestability cien agrokomodít. Nestabilita cien je charakteristická tak pre komodity rastlinnej, ako aj živočíšnej výroby.

Najvyššie tržby boli dosiahnuté v roku 2008 – 1 246 998,- €. Odvetvie živočíšnej výroby dosiahlo najvyššie tržby v roku 2005 – 575 815,- €, čo predstavovalo až 47,57 % z celkových tržieb podniku. Tržby za mlieko boli najvyššie v roku 2006 – 435 083,- €, čo bolo 39,62 % z celkových tržieb a až 84,62 % z tržieb ŽV. Za sledované obdobie boli priemerné tržby za podnik 1 109 875,- €, tržby ŽV 459 230,- € a tržby za mlieko 360 008, €.

Pri prepočte tržieb na počet pracovníkov, na 1 pracovníka PD pripadalo v priemere 29 347,- € celkových tržieb, tržby za úsek ŽV boli na 1 pracovníka ŽV v priemernej výške 30 698,- € a najvyššie priemerné tržby na pracovníka boli práve pri výrobe mlieka, kde na jedného pracovníka zaradeného v mliečnom hospodárstve pripadali priemerné tržby vo výške 41 937,- €.

Tab. 14

Vývoj tržieb za úsek ŽV a za odvetvie mlieka za roky 2005-2009

<i>Ukazovateľ</i>	2005	2006	2007	2008	2009	— <i>X</i>	Rozdiel 2009- 2005	Index 2009/ 2005
Cekové tržby podniku v €.prac.PD ¹	28 821	28 157	29 319	33 703	26 734	29 347	-2 087	92,76
Tržby ŽV v €.prac.ŽV ¹	33 871	28 564	28 376	35 820	26 861	30 698	-7 010	79,30
Tržby mlieko v €.prac.mlieč.hosp. ⁻¹	37 632	43 508	44 417	50 256	33 871	41 937	-3 761	90,01

Zdroj: Výsledovka za podnik a za strediská, vlastné prepočty

Odvetvie mlieka má trhovosť až 99,50 %, takže základným ukazovateľom pri hodnotení efektívnosti výroby mlieka sú práve dosiahnuté tržby. V roku 2009 podnik dosiahol tržby za mlieko vo výške 237 098,- €, čo možno považovať za historicky najnižšie tržby od začiatku výroby mlieka. Rok 2009 bol práve pre sektor výroby mlieka kritický a prudký pokles ceny mlieka hlboko pod výrobné náklady, mal likvidačné dôsledky pre mnohých chovateľov dojníc.

Pri komparácii priemerných tržieb za predávané mlieko s tržbami zaznamenanými v repárskej VO, agrosubjekt za roky 2007 a 2008 dosiahol priemerné tržby 4,20 €.KD¹, podniky v repárskej výrobnjej oblasti za to isté obdobie dosiahli priemerné tržby vo výške 5,86 €.KD¹, čo je viac o 1,65 €.KD¹. Tento rozdiel bol spôsobený nižšou úžitkovosťou u sledovaného subjektu.

Tab. 15

Vývoj výnosov pri realizácii surového kravského mlieka

<i>Rok</i>	2005	2006	2007	2008	2009	— <i>X</i>	Rozdiel 2009- 2005	Index 2009/2005
Produkcia mlieko €	355 280	415 332	362 782	330 877	363 100	365 474	7 820	102,20
Produkcia vedľ.výrobkov €	8 961	10 802	11 303	9 917	11 439	10 484	2 478	127,65
Trhová produkcia €	353 497	413 677	361 372	329 145	361 461	363 830	7 964	102,25
Tržby za mlieko €	376 319	435 083	399 750	351 791	237 098	360 008	-139 221	63,00
Tržby za základné stádo	42 234	30 855	40 095	35 911	23 708	34 561	-18 526	56,13
Dotácie €	44 820	31 254	42 321	19 591	152 771	58 151	107 951	340,85
Ostatné príjmy (prisp. Plem. podnik) €	0	0	0	0	28 619	5 724	28 619	
Výnosy spolu v €	474 117	509 649	494 879	418 942	455 274	470 572	-18 843	96,03
Výnosy na 1 prac. zarad. v mliečnom hosp. v €.prac.⁻¹	47 412	50 965	54 987	59 849	65 039	55 650	17 627	137,18

Zdroj: Kalkulácie, vlastné prepočty

Algoritmus výpočtu výnosov pri výrobe mlieka je nasledovný:

Produkcja mlieka	ocenenie vo VPC
+ Produkcia vedľajších výrobkov	ocenenie vo VPC
- trhova produkcia	ocenenie vo VPC
+ tržby, dotácie, ostatné príjmy	vyjadrené nominálnou hodnotou

Najvyššiu položku tvoria tržby za mlieko – v priemere za posledných päť rokov boli dosiahnuté vo výške 360 008,- €, tržby za základné stádo v priemernej výške 34 561,- €, dotácie vo výške 58 151,- € a ostatné príjmy vo výške 5 724,- €.

Realizačná cena za liter SKM bola najvyššia v roku 2008 – 0,355 € .I¹, najnižšia práve v spomínanom roku 2009 – 0,210 € .I¹. Po započítaní tržieb za základné stádo a ostatných príjmov môžeme najlepšie hodnotiť rok 2008, výnosy spolu boli dosiahnuté vo výške 0,414 € .I¹, najnižšie boli v roku 2006 0,359 € .I¹. Celkové výnosy na liter mlieka v roku 2009 boli 0,391 € . Táto výška výnosov bola dosiahnutá v dôsledku rozpočítania dotácií a to až v celkovej výške 152 771, €. Na kalkulačný úsek mlieko boli zúčtované dotácie – doplnkové národné priame platby na VDJ vo výške 44 166,- € (148,- €/VDJ), dotácie SAPS a LFA – rozčítanie z kalkulačných úsekov RV – 108 605,- €. V roku 2009 bola zo strany Plemenárskych služieb SR š.p. poskytnutá odplata v čiastke 16,60 €/VDJ za poskytovanie informácií o pôvode a identifikácii HD, ako aj platba na dojnciu vo výške 84,03- € (100,-€ s DPH). Celková výška týchto podporných opatrení z PS SR š.p. predstavovala sumu 28 619,- €.

V priemere podnik za posledných päť rokov dosiahol výnosy 0,390 € .I¹, z čoho tržby za mlieko boli vo výške 0,305 € .I¹, tržby za základné stádo 0,030 € .I¹ a príjmy z dotácií a ostatných príjmov 0,055 € .I¹. Priemerná výška výnosov na KD predstavovala sumu 4,613 €, najvyššia bola v roku 2009, ale tento priaznivý výsledok bol spôsobený rozčítaním dotácií a ostatných príjmov, keď tieto v roku 2009 tvorili až 41,01 % z výnosov, samotné tržby za mlieko boli na úrovni 53,62 % z výnosov

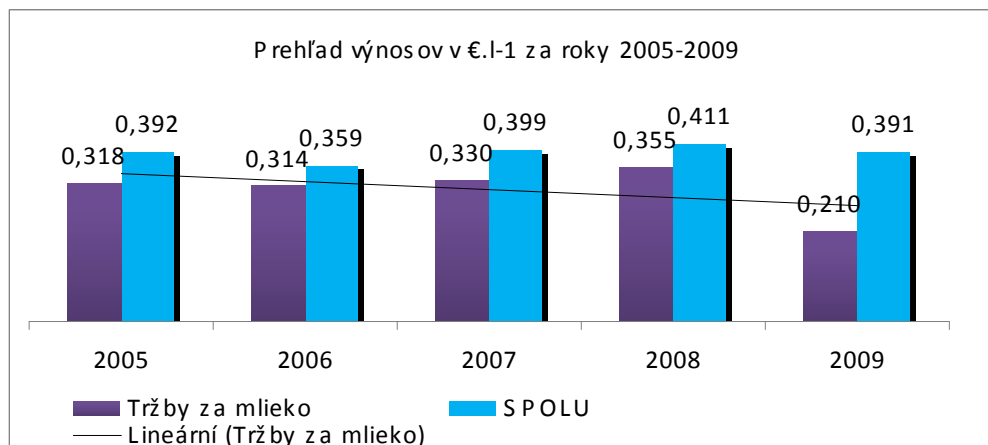
Tab. 16

Vývoj výnosov za SKM na KD a liter

Na KD	2005	2006	2007	2008	2009	$\bar{x}$	Rozdiel 2009-2005	Index 2009/2005
Tržby za mlieko v €.KD ¹	3,667	4,196	3,811	3,822	2,539	3,607	-1,128	69,23
Tržby za základné stádo v €.KD ¹	0,412	0,298	0,382	0,390	0,254	0,347	-0,158	61,68
Dotácie a ostatné príjmy v €.KD ¹	0,437	0,301	0,403	0,213	1,942	0,659	1,506	444,72
SPOLU v €.KD¹	4,516	4,795	4,596	4,425	4,735	4,613	0,220	104,864

<i>Na liter</i>	2005	2006	2007	2008	2009	$\bar{x}$	<i>Rozdiel 2009-2005</i>	<i>Index 2009/2005</i>
Tržby za mlieko v €·l ¹	0,318	0,314	0,330	0,355	0,210	0,305	-0,108	66,00
Tržby za základné stádo v €·l ¹	0,036	0,022	0,033	0,036	0,021	0,030	-0,015	58,80
Dotácie a ostatné príjmy v €·l ¹	0,038	0,023	0,035	0,020	0,161	0,055	0,123	423,95
SPOLU v €·l¹	0,392	0,359	0,399	0,411	0,391	0,390	0,000	99,967

Zdroj: Výkazy PD, vlastné prepočty

Obr. č. 6: Prehľad výnosov v €·l¹ za roky 2005-2009

3.2 Ukazovatele nákladov

Náklady sú veľmi významnou kategóriou v ekonomike poľnohospodárstva a dôležitým nástrojom riadenia podnikateľských subjektov. Náklady sa všeobecne charakterizujú ako to, čoho sa musíme vzdať, aby sme získali niečo iné prostredníctvom kúpy, výroby, alebo výmeny. Súhrn všetkých nákladov, ktoré je potrebné vynaložiť na vyprodukovanie určitého objemu výroby sa označujú ako náklady celkové.

Základnou kalkulačnou jednotkou v živočíšnej výrobe je kŕmny deň. Vlastné náklady na jednotku produkcie sú rozhodujúcim ukazovateľom pre posúdenie ekonomickej efektívnosti výroby mlieka.

Podľa posledných analýz nákladov pri výrobe kravského mlieka sa odporúča zamerať pozornosť na tieto oblasti:

Fixné náklady - odpisy stavieb, budov a zariadení, ktoré sa výraznou mierou podieľajú na tvorbe fixných nákladov. Tieto náklady je nutné upraviť len na skutočne využívané priestory a technológie priamo súvisiace s chovom dojníc. Nevyužitú odpredať, prenajať, alebo zmeniť ich účel použitia.

Odpisy zvierat základného stáda - zvážiť využitie plemien s mliečnou a mäsovou úžitkovosťou s využitím biomasy z TTP, nepodceniť trhovú hodnotu slovenského strakatého plemena pri konečnom predaji na jatočné účely.

Variabilné náklady

Pri týchto nákladoch sú kľúčové položky krmivá nakúpené a krmivá vlastné. Podľa analýzy RPPK, ktorej realizátorom bol Šmál Ondrej, (2009), najmä náklady na nakúpené krmivá a stelivá vzrástli v rokoch 2005-2008 až o 175,30 %, vlastné krmivá a stelivá o 124,73 % a plemenárske a veterinárne služby o 147,98 %. Pri podrobnej analýze poľnohospodárskych podnikov boli zistené veľké rozdiely pri výrobe vlastných krmív, rozdielna bola aj variabilita ostatných priamych nákladov, súvisiaca s používaním služieb.

Štruktúra vybraných nákladov v sledovanom podniku za obdobie rokov 2005-2009 bola nasledovná:

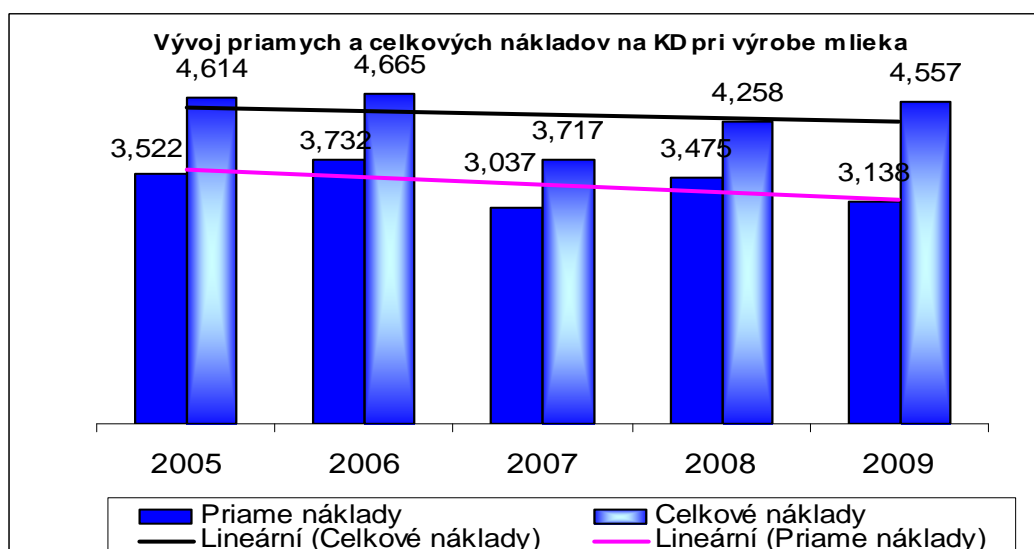
Tab.17 Prehľad vybraných nákladov pri výrobe SKM v €·KD¹

Nákladová položka	2005	2006	2007	2008	2009	— X	Rozdiel 2009- 2005	Index 2009/2005
Krmivá nakúpené	0,616	1,016	0,700	0,855	0,348	0,707	-0,268	56,49
Krmivá vlastné	1,193	1,273	0,893	1,049	1,040	1,090	-0,153	87,18
Krmivá celkom	1,809	2,289	1,593	1,904	1,388	1,797	-0,421	76,73
Mzdy	0,281	0,303	0,229	0,250	0,278	0,268	-0,003	98,93
Sociálne náklady	0,096	0,101	0,078	0,086	0,097	0,092	0,001	101,04
Osobné náklady spolu	0,377	0,404	0,307	0,336	0,375	0,360	-0,002	99,47
Plemenárske a veterinárne úkony	0,197	0,164	0,181	0,157	0,166	0,173	-0,031	84,26
Spotreba liekov a dezinfekcie	0,095	0,130	0,107	0,133	0,149	0,123	0,054	156,84
Odpisy základného stáda	0,045	0,532	0,669	0,735	0,770	0,550	0,725	1711,11
Odpisy dlhodobého majetku	0,152	0,138	0,136	0,155	0,256	0,167	0,104	168,42
Odpisy celkom	0,197	0,670	0,805	0,890	1,026	0,718	0,829	520,81
Priame náklady	3,522	3,732	3,037	3,475	3,138	3,381	-0,384	89,10
Vlastné náklady mlieko	4,099	4,337	3,273	3,745	4,123	3,915	0,024	100,59
Celkové náklady	4,614	4,665	3,717	4,258	4,557	4,362	-0,057	98,76

Zdroj: Kalkulácie PD, vlastné prepočty

Celkové náklady pri výrobe mlieka boli v priemere 4,362 €·KD¹, z toho priemerné priame náklady boli 3,381 €·KD¹, t.j. 77,51 %. Vlastné náklady na mlieko boli čerpané v priemere vo výške 3,915 €·KD¹. Najvyššie celkové náklady boli zaznamenané v roku 2006 (4,665 €·KD¹), kedy bola dosiahnutá najvyššia produkcia mlieka. Naopak najnižšie celkové náklady na KD boli čerpané v roku 2007 – 3,717 €·KD¹.

Pri porovnaní nákladov roku 2009 a 2008 je zaznamenaný nárast celkových nákladov na KD o 7,02 %.

Obr. 7 Vývoj priamych a celkových nákladov pri výrobe SKM v €·KD¹

Tab. 18

Prehľad vybraných nákladov pri výrobe SKM v €·I¹

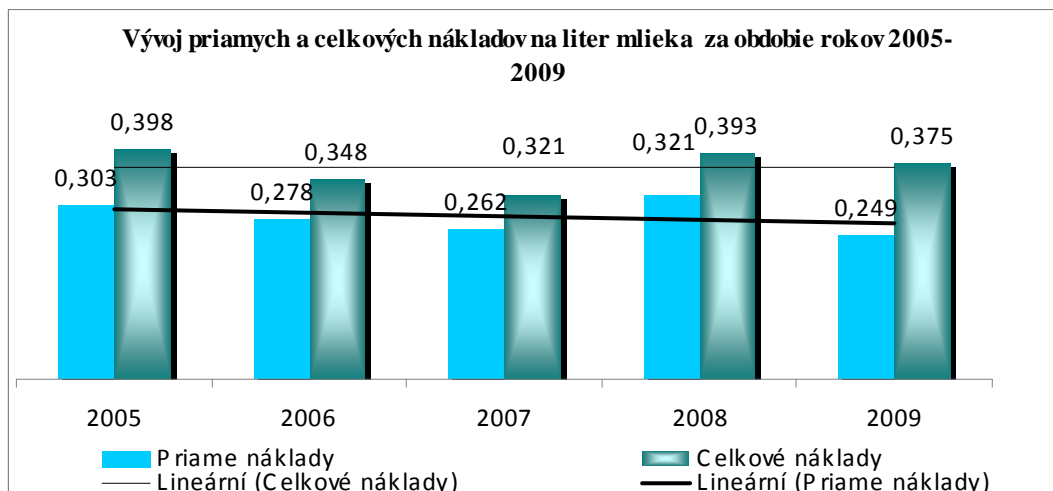
Nákladová položka	2005	2006	2007	2008	2009	$\bar{x}$	Rozdiel 2009-2005	Index 2009/2005
Krmivá nakúpené	0,053	0,076	0,061	0,079	0,029	0,060	-0,024	54,72
Krmivá vlastné	0,103	0,095	0,077	0,097	0,085	0,091	-0,018	82,52
Krmivá celkom	0,156	0,171	0,138	0,176	0,114	0,151	-0,042	73,08
Mzdy	0,024	0,023	0,020	0,023	0,023	0,023	-0,001	95,83
Sociálne náklady	0,008	0,007	0,007	0,008	0,008	0,008	0,000	100,00
Osobné náklady spolu	0,032	0,030	0,027	0,031	0,031	0,030	-0,001	96,88
Plemenárske a veterinárne úkony	0,017	0,012	0,016	0,015	0,014	0,015	-0,003	82,35
Spotreba liekov a dezinfekcie	0,008	0,010	0,009	0,012	0,012	0,010	0,004	150,00
Odpisy základného stáda	0,069	0,040	0,057	0,068	0,054	0,057	-0,015	77,83
Odpisy dlhodobého majetku	0,011	0,010	0,012	0,015	0,021	0,014	0,010	190,91
Odpisy celkom	0,080	0,050	0,069	0,082	0,075	0,071	-0,005	93,38
Priame náklady	0,303	0,278	0,262	0,321	0,249	0,283	-0,054	82,18
Vlastné náklady mlieko	0,354	0,323	0,283	0,346	0,339	0,329	-0,015	95,76
Celkové náklady	0,398	0,348	0,321	0,393	0,375	0,367	-0,023	94,22

Zdroj: Kalkulácie PD, vlastné prepočty

Keď porovnáваме vývoj nákladov na liter mlieka, za sledované obdobie boli priemerné celkové náklady na úrovni 0,367 €·I¹, z toho vlastné náklady na mlieko boli vo výške 0,329 €·I¹. Priame náklady tvorili z celkových nákladov 77,11 %. Variabilné náklady celkom boli v roku 2009 boli na úrovni 0,30 €·I, ak porovnáme len vlastné náklady na mlieko, je výška variabilných nákladov 0,264 €·I¹, čiže ak podnik dosahoval v roku 2006 nákupnú cenu 0,210 €·I¹, táto mu nepostačovala ani na vykrytie variabilných nákladov.

Vývoj nákladov v jednotlivých rokoch ukazuje, že najnižšie náklady boli čerpané v roku 2007 – 0,321 €·I¹, a najvyššie v roku 2005 – 0,398 €·I¹. Celkové náklady v roku

2009 poklesli oproti roku 2005 o 5,78 % a oproti roku 2008 je zaznamenaný pokles o 4,58 %.

Obr. č. 8: Vývoj priamych a celkových nákladov pri výrobe SKM v €.¹

U sledovaného podniku najvyššiu nákladovú položku tvoria krmivá – vlastné krmivá (108 355,- €) predstavovali priemerne až 25 % z celkových a 32 % z priamych nákladov, krmivá nakúpené boli na úrovni 16,37 % z celkových a 21 % z priamych nákladov (70 638, €). Celkom krmivá tvorili v priemere 41,34% z celkových a 53 % z priamych nákladov (178 992,- €).

Mzdy boli v priemere 6,16 % z celkových a 7,93 % z priamych nákladov (26 650, €). Osobné náklady celkom tvorili 10,63 % z priamych a 8,25 % z celkových nákladov (35 746,- €).

Priemerné náklady na odpisy zvierat boli vo výške 53 904,- €, čo predstavuje 12,45 % z celkových a 16 % z priemerných priamych nákladov. Odpisy dlhodobého majetku boli v priemernej výške 16 469,- €, čo bolo 3,80 % z celkových a 4,90 % z priamych nákladov. Tu treba poznamenať, že v roku 2009 bol uvedený do prevádzky nový produkčný kravín s novou technológiou dojenia . Celková výška investície predstavovala 1 014 749,- €, čo spôsobí nárast odpisov o 36 626,- € ročne. Celkom odpisy predstavovali priemernú výšku 70 373,- €, čo predstavovalo 16,25 % z celkových a 20,94 % z priamych nákladov.

Priame náklady boli na úrovni 77,60 % z celkových nákladov v priemernej výške 335 975,- €.

Aby bolo možné posúdiť efektívnosť vynakladaných nákladov pri výrobe mlieka, je potrebné posúdiť ich s odvetvovými výsledkami. Pri analýze sme porovnávali vlastné náklady zisťované Výskumným ústavom ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva

vo vybraných subjektoch za obdobie rokov 2007 a 2008 a dospeli sme k takýmto výsledkom:

Porovnanie nákladovosti skúmaného subjektu a podnikov hospodáriacich v repárskej výrobnjej oblasti.

Sledované podniky hospodáriace v repárskej výrobnjej oblasti dosiahli priemernú úžitkovosť v množstve 17,16 litrov, PD Suché Brezovo vykázalo za roky 2007 a 2008 priemernú úžitkovosť 11,20 litrov, čo je menej o 5,96 litrov, t.j. o 34,73 %

Za roky 2007 a 2008 podniky hospodáriace v repárskej výrobnjej oblasti pri výrobe mlieka čerpali priemerné vlastné náklady 7,131 €.^{KD¹}, v sledovanom podniku to bolo len 3,99 €.^{KD¹}, čiže nižšie náklady o 3,14 €, t.j. o 44,03 %. Priame náklady boli v repárskej oblasti čerpané v priemernej výške 6,00 €.^{KD¹}, v PD S.Brezovo to bolo 3,26 €, čo je menej o 2,75 €.^{KD¹}. Krmivá ako najvyššia nákladová položka boli v repárskej VO čerpané v celkovej výške 2,59 €.^{KD¹}, pričom krmivá vlastné na priemernej úrovni 1,94 €.^{KD¹} a krmivá nakúpené 0,66 €.^{KD¹}. Podnik zaznamenal pri položke krmivá vlastné nižšie čerpanie o 0,97 €.^{KD¹}, no krmivá nakúpené čerpal vo vyššej výške o 0,12 €.^{KD¹}. Mzdové náklady tvorili pri podnikoch v repárskej VO 10,51 % z priamych a 8,84 % z celkových nákladov (0,631 €.^{KD¹}), v PD S.Brezovo boli za roky 2007 a 2008 mzdové náklady na priemernej úrovni 0,25 €.^{KD¹}, čo je nižšie čerpanie o 0,39 €.^{KD¹}, čo je 38 %.

Odpisy zvierat boli čerpané vo výške 0,73 €.^{KD¹}, v PD Suché Brezovo predstavovali odpisy zvierat 0,70 €.^{KD¹}, čo je 96,16 % z priemeru podnikov v repárskej oblasti. Odpisy dlhodobého majetku čerpali podniky na úrovni 0,35 €.^{KD¹}, v PD S.Brezovo odpisy majetku boli čerpané vo výške 0,14 €.^{KD¹}, čo je nižšie čerpanie o 0,21 €.^{KD¹} (o 60 %). Vlastné náklady na liter mlieka boli za podniky v repárskej VO vykázané vo výške 0,383 €.^{I¹}, v PD boli za roky 2007 a 2008 priemerné náklady na liter mlieka 0,357 €, čo sú nižšie náklady o 0,026 €.^{I¹} (6,78 %).

Tab. 19

Porovnanie vlastných nákladov pri výrobe SKM v €KD¹

Ukazovateľ	Priemer repárska oblasť 2007 a 2008	Priemer SR 2007 a 2008	PD priemer 2007 a 2008	Rozdiel oproti repárskej VO	Rozdiel oproti SR
Množstvo produkcie - úžitkovosť	17,165	16,375	11,2	-5,965	-5,175
Krmivá nakúpené	0,6555	0,8035	0,7775	0,122	-0,026
Krmivá vlastné	1,9365	1,897	0,971	-0,9655	-0,926
Krmivá celkom	2,592	2,7005	1,7485	-0,8435	-0,952
Liečivá a dezinfekčné prostriedky	0,105	0,09	0,12	0,015	0,03
Mzdy a odmeny	0,631	0,571	0,2395	-0,3915	-0,3315
Sociálne náklady	0,2205	0,1955	0,082	-0,1385	-0,1135
Opravy a udržiavanie	0,136	0,0915	0,0385	-0,0975	-0,053
Odpisy dlhodobého majetku	0,3525	0,3055	0,1425	-0,21	-0,163
Odpisy základného stáda	0,7305	0,6205	0,702	-0,0285	0,0815
Plemenárske a veterinárne úkony	0,215	0,2055	0,171	-0,044	-0,0345
Ostatné náklady a služby	0,241	0,2505	0	-0,241	-0,2505
Priame náklady spolu	6,0055	5,771	3,256	-2,7495	-2,515
Réžia výrobná	0,642	0,574	0,7735	0,1315	0,1995
Réžia správna	0,4835	0,4625	0,003	-0,4805	-0,4595
VN CELKOM	7,131	6,8085	3,9875	-3,1435	-2,821
VN na mlieko KD	6,578	6,311	3,509	-3,069	-2,802
VN na maštal'ný hnoj KD	0,3035	0,2925	0,1025	-0,201	-0,19
VN na liter mlieka	0,383	0,3855	0,357	-0,026	-0,0285

Zdroj: Vlastné náklady na mlieko 2007,2008 – VUEPP, kalkulácie PD, vlastné prepočty

Porovnanie nákladovosti skúmaného subjektu s priemerom za celú SR (2007 a 2008)

Za Slovensko, podniky zaoberajúce sa výrobou mlieka dosiahli priemernú úžitkovosť 16,37 litrov, čo je oproti priemeru sledovaného podniku vyššia úžitkovosť o 5,18 litrov (31,64 %)

Priemerné vlastné náklady boli za celú SR čerpané vo výške 6,81 €KD¹, čo bolo vyššie čerpanie nákladov na kŕmny deň oproti PD o 2,82 € (41,40 %) . Toto nižšie čerpanie celkových nákladov môžeme pripísať dosahovaniu nižšej úžitkovosti. Priame náklady podniky v rámci celého Slovenska čerpali na úrovni 5,77 €KD¹, čo je vyššie čerpanie oproti PD o 2,51 €KD¹. V jednotlivých nákladových položkách podnik v porovnaní s priemerom SR zaznamenal nižšie čerpanie nákladov. Najvýraznejší pokles tvorí položka krmív, keď podnik čerpal nižšie náklady oproti priemeru SR o 0,95 €KD¹ (35,18 %), krmivá vlastné čerpal v nižšej výške o 0,92 €KD¹, krmivá nakúpené o 0,03 €KD¹. Odpisy zvierat podnik čerpal oproti priemeru SR vyššie o 0,08 €KD¹, keď priemer SR bol 0,62 €KD¹, no odpisy dlhodobého majetku boli nižšie o 0,03 €KD¹. Priemerné náklady na mzdy boli u podnikov za celú SR na úrovni 8,40 % z celkových vlastných nákladov (0,57 €KD¹), PD u tejto nákladovej položky zaznamenalo nižšie čerpanie

o 0,33 €·KD¹. Vlastné náklady na liter mlieka boli za celé Slovensko za roky 2007 a 2008 v priemernej výške 0,385 €, čo je oproti skúmanému podniku vyššia výška nákladov o 0,03 €·I¹ (7,70 %).

Na základe uskutočneného porovnania úrovne nákladov, môžeme konštatovať, že sledovaný podnik čerpal nižšie náklady v porovnaní s priemernými nákladmi vykázanými podnikmi hospodáriacimi v repárskej výrobnjej oblasti a zároveň výška nákladov bola nižšia aj v porovnaní za celú SR. Naopak podniku sa nepodarilo dosiahnuť priemer v úžitkovosti, kde výrazne zaostal.

Porovnanie vlastných nákladov pri výrobe SKM v rokoch 2008 a 2009

Vlastné náklady pri výrobe mlieka u sledovaného podniku v roku 2009 poklesli o 0,018 €·I¹. Na to, aby sme lepšie vedeli posúdiť, ako sa na tejto zmene podieľali priame a režijné náklady vykonali sme kvantifikáciu vplyvu ich zmeny na zmenu celkových vlastných nákladov.

Tab. 20 Kvantifikácia vplyvu zmeny analytických ukazovateľov(priame náklady, režijné náklady) na zmenu syntetického ukazovateľa (vlastné náklady mlieko)

Položka	Rok 2008	Rok 2009	Δ Rozdiel	Index	Kvantifikácia zmeny
Priame náklady mlieko v €·I ¹	0,321	0,249	-0,072	0,7757	-18,32%
Réžia správna v €·I ¹	0,000	0,000	0,000	0,00	0,00%
Réžia výrobná v €·I ¹	0,072	0,126	0,054	1,7500	13,74%
Vlastné náklady celkom v €·I¹	0,393	0,375	-0,018	0,954	-4,58%

Zdroj: Kalkulácie PD, vlastné prepočty

V roku 2009 poklesli vlastné náklady na liter mlieka o 0,018 €, čo predstavuje pokles oproti roku 2008 o 4,58 % . Priame náklady na mlieko poklesli o 22,43 %, čo spôsobilo pokles celkových vlastných nákladov na mlieko o 18,32 %, réžia výrobná vzrástla o 75 %, v dôsledku tohto zvýšenia došlo k zvýšeniu celkových vlastných nákladov o 13,74 %.

Tab. 21 Kvantifikácia vplyvu zmeny jednotlivých nákladových položiek na zmenu priamych nákladov

Ukazovateľ	2008	2009	Δ Rozdiel	Index	Kvantifikácia zmeny
Priame náklady v €. ¹	0,3210	0,2490	-0,072	0,7757	-22,43 %
krmivá nakúpené v €. ¹	0,0790	0,029	-0,050	0,367	-15,60 %
krmivá vlastné v €. ¹	0,0970	0,086	-0,011	0,887	-3,40 %
liečivá, dezinfekcia v €. ¹	0,0130	0,012	-0,001	0,923	-0,03 %
Odpisy v €. ¹	0,0820	0,075	-0,007	0,915	-2,20 %
Opravy v €. ¹	0,0040	0,001	-0,003	0,250	-0,90 %

Zdroj: Kalkulácie PD, vlastné prepočty

Krmivá nakúpené v roku 2009 poklesli o 63,30 %, čo spôsobilo zníženie priamych nákladov o 15,61 %, náklady na vlasné krmivá boli v roku 2009 nižšie o 11,30 %, čo v konečnom dôsledku prispelo k zníženiu priamych nákladov o 3,40 %. Náklady na liečivá boli čerpané v nižšej výške o 7,70 %, tento pokles mal na celkové zníženie priamych nákladov nepatrný vplyv – 0,30%. Náklady na odpisy v roku 2009 poklesli o 8,5 %, čo spôsobilo zníženie priamych nákladov o 2,20 %. Náklady na opravy boli v roku 2009 nižšie o 75 %, čím prispeli k zníženiu priamych nákladov o 0,9 %.

Je potrebné, aby podnik venoval zvýšenú pozornosť tým nákladovým položkám, ktoré výrazným spôsobom ovplyvňujú výšku nákladov. Pri výrobe mlieka je to jednoznačne položka krmív. Aj keď v roku 2009 bolo zaznamenané nižšie čerpanie, je otázne, či to nebolo na úkor znižovania produkcie. Je však potrebné dodať, že pri úrovni ceny 0,21 € za liter realizovaného mlieka zvyšovanie produkcie vedie k prehĺbovaniu straty v tomto odvetví.

3.3 Ukazovatele produktivity spoločenskej a živej práce pri výrobe mlieka

Podľa **Zoborského (2006)**, pri vyjadrovaní produktivity práce v poľnohospodárskej výrobe musíme poznať

- a) množstvo vyrobenej produkcie
- b) množstvo vynaloženej (spotrebovanej práce)

Chov kráv patrí k odvetviam s vysokou prácnosťou a pomerne nízkou produktivitou živej práce. Nové technológie zavádzané v tomto odvetví však umožňujú podstatné zvyšovanie produktivity práce. Nie menej dôležitú úlohu v procese zvyšovania produktivity práce zohráva aj správna organizácia práce.

Z predchádzajúcich častí je známe, že podnik v závere roka 2009 uviedol do prevádzky nové technológie. Tento fakt bude v budúcnosti podstatne vplývať na zvyšovanie produktivity práce pri výrobe mlieka.

Pri ustajnení kráv v starých objektoch a využívaní pôvodnej technológie bola spotreba času na kus a deň 9,33 minút. Jednotlivé pracovné operácie mali nasledovnú spotrebu času:

dojenie	4,60 minút
naháňanie - prísun kráv	2,00 minúty
kŕmenie kŕmnym vozom	1,63 minút
odstraňovanie MH	1,10 minút

$$T = 450$$

$$\text{Maštal'ná norma obsluhy } N_o = \frac{T}{t_a} = \frac{450}{9,33} = 48,23 \text{ ks}$$

V PD v pôvodných objektoch pripadalo na 1 pracovníka 48,23 ks kráv.

Prácnosť výroby mlieka v pôvodných objektoch bola nasledovná:

$$T = 9,33$$

$$Q = 11,93 \text{ l (priemer za 5 rokov)}$$

$$\text{PV} = \mathbf{0,78 \text{ minút}}$$

Na liter mlieka pri priemernej dojivosti 11,93 litrov a dennej spotrebe času $9,33 \text{ min.ks}^{-1}$ dosahovalo družstvo prácnosť **0,78 minút**.

V nových objektoch sa na základe doterajších výsledkov predpokladá s nasledovnou prácnosťou:

dojenie:	3,90 minút
prísun kráv:	1.15 minút
kŕmenie:	1,63 minút
odstraňovanie MH:	1,10 minút
Spotreba času na ks.deň ⁻¹ :	7,78 minút

Maštal'ná norma obsluhy N_o v nových objektoch – **57,84 ks kráv,**

Prácnosť výroby mlieka pri dennej úžitkovosti 14 l **0,56 minút**

Ak predpokladáme so znížením spotreby času na $7,78 \text{ min. ks.deň}^{-1}$, zvýšením dennej úžitkovosti na 14 l, potom by na 1 pracovníka pripadalo 57,84 ks kráv, a prácnosť výroby by sa znížila na 0,56 minút, čo predstavuje zníženie prácnosti o 28,21 %.

Produktivita práce

Pri vyjadrovaní produktivity práce pri výrobe mlieka sme použili základný vzťah a to pomer množstva produkcie a množstva vynaloženej práce.

Produktivita práce za rok 2009

Q -Množstvo vyprodukovaného mlieka v hodnotovom vyjadrení	455 274,- €
T - Spotreba času	7 477,00 hodín
PP- Produktivita práce	60,89 €

V roku 2009 podnik pri daných výrobných podmienkach vytvoril za jednotku času úžitkové hodnoty vo výške **60,89 €**.

Produktivita celkovej práce za rok 2009 je nasledovná:

1 134 687 litrov 455 274 ,- €

PP = ----- = **2,75** PP = ----- = **1,104 €**

412 531,- € 412 531,- €

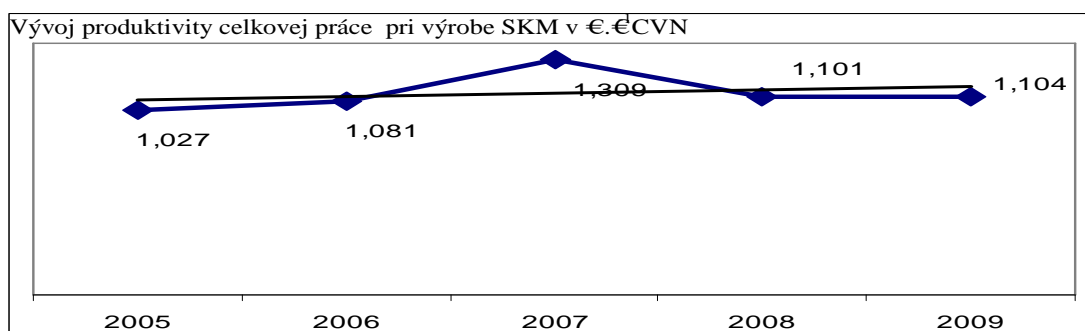
Na 1,- € vynaložených nákladov podnik v roku 2009 vyrobil 2,75 litrov mlieka, v hodnotovom vyjadrení pripadá na 1 € vynaložených nákladov produkcia mlieka vo výške 1,104 €.

Tab. 22 Vývoj produktivity celkovej práce pri výrobe SKM za roky 2005-2009

Ukazovateľ	2005	2006	2007	2008	2009	— X	Rozdiel 2009- 2005	Index 2009/2005
Celkové výnosy pri výrobe mlieka v €	474 118	509 649	494 878	418 942	455 274	470 572	-18 844	96,03
CVN mlieko v €	461 848	471 472	378 201	380 544	412 531	420 919	-49 317	89,32
Produktivita celkovej práce v €	1,027	1,081	1,309	1,101	1,104	1,124	0,077	107,51

Zdroj: Výkazy PD, vlastné prepočty

Produktivita celkovej práce za sledované obdobie rokov 2005 – 2009 bola v PD Suché Brezovo vo výške 1,124 €, t.j. na 1 € vynaložených nákladov v priemere pripadla produkcia mlieka vo výške 1,124 €. V rokoch 2005-2007 vidieť rastúci trend produktivity práce, v roku 2008 a 2009 došlo však k poklesu produktivity celkovej práce. Tento negatívny vývoj je možné zvrátiť zvýšením úžitkovosti pri neutrálnom vývoji ostatných nákladových položiek, alebo poklesom nákladov, ak sa nezvýši produktivita práce. Vývoj pri výrobe mlieka však predikuje zvyšovanie produktivity celkovej práce prostredníctvom zvyšovania úžitkovosti.

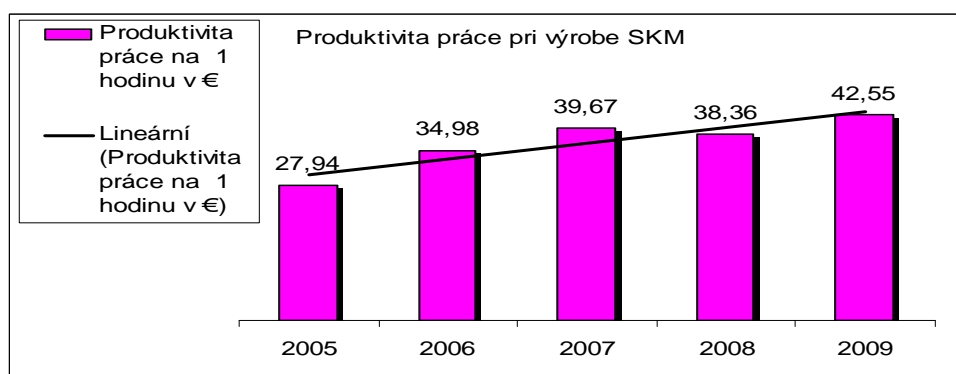
Obr. 9: Vývoj produktivity celkovej práce pri výrobe SKM

Tab. 23 Vývoj produktivity práce pri výrobe surového kravského mlieka

Ukazovateľ	2005	2006	2007	2008	2009	— x	Rozdiel 2009- 2005	Index 2009/2005
Produktivita práce v €.hod. ⁻¹	27,94	34,98	39,67	38,36	42,55	36,70	14,61	152,28
Produktivita práce na hodinu v v naturálnom vyjadrení v l.hod. ⁻¹	93,54	117,10	132,77	115,56	132,98	118,39	39,44	142,16

Zdroj: Výkazy PD, vlastné prepočty

Za sledované obdobie bola priemerná produktivita práce 36,70 €.hod⁻¹, pričom je zaznamenaný rastúci trend počas sledovaného obdobia. Najvyššia produktivita bola v roku 2009 – 42,55 € a v roku 2007 – 39,67 €. Zvýšenie produktivity v roku 2007 bolo spôsobené tým, že došlo k presunu dojníc zo strediska Suché Brezovo na Veľký Lom, čím sa podstatne znížila spotreba ľudskej práce.

Obr. 10: Vývoj produktivity práce pri výrobe SKM v €.hod⁻¹

3.4 Ukazovatele rentability

Zoborský, (2006), uvádza, že rentabilitu treba chápať ako relatívne vyjadrenie výsledkov hospodárenia vo vzťahu k určitému základu. Je často definovaná ako schopnosť podniku dosahovať zisk a zhodnocovať kapitál do výroby. Z praktického hľadiska rentabilita udáva kvantitatívny vzťah medzi ziskom a vlastnými nákladmi, v ktorých je obsiahnutá vynaložená živá i zhmotnená práca. Výroba v poľnohospodárskom podniku je rentabilná vtedy, keď dosahuje zisk.

Pri hodnotení ukazovateľov rentability v sledovanom podniku sme sa zamerali na nasledovné ukazovatele:

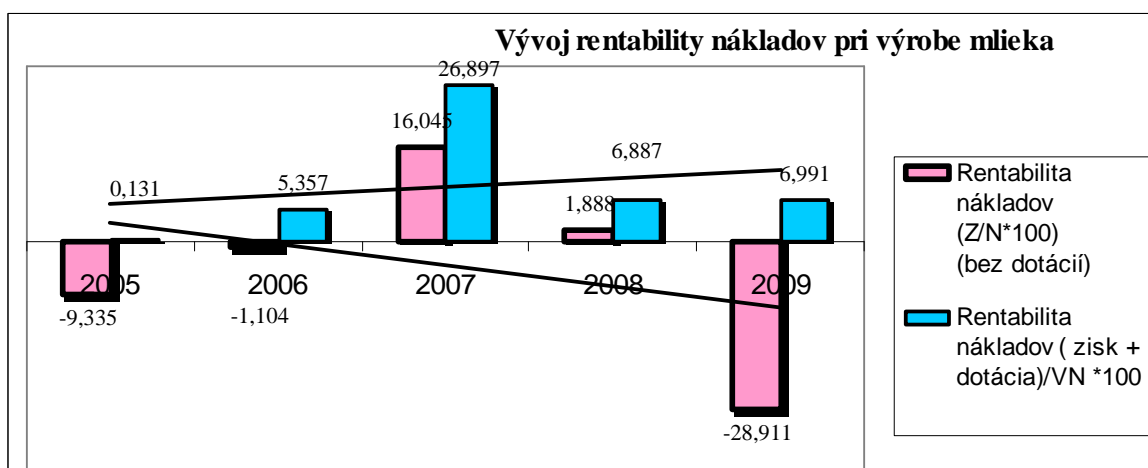
- Rentabilitu nákladov
- Výnosnosť produkcie
- Rentabilitu výnosov po zohľadnení dotácií

Pri výpočte rentability nákladov sme vychádzali jednak zo základného vzťahu ($Z/N \cdot 100$), ale zhodnotili sme aj rentabilitu pre komoditu mlieko po zohľadnení dotácie.

Tab. 24

Vývoj rentability nákladov pri výrobe SKM

<i>Ukazovateľ</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>— x</i>	<i>Rozdiel 2009- 2005</i>	<i>Index 2009/20 05</i>
Zisk na jednotku produkcie	0,001	0,019	0,086	0,027	0,026	0,032	0,026	5020,49
Dotácia na jednotku produkcie	0,038	0,022	0,035	0,020	0,135	0,050	0,097	357,24
Zisk na jednotku produkcie bez dotácií	-0,037	-0,004	0,052	0,007	-0,108	-0,018	-0,071	291,72
VN na jednotku produkcie	0,398	0,348	0,321	0,393	0,375	0,367	-0,023	94,19
Rentabilita nákladov ($Z/N \cdot 100$) (bez dotácií)	-9,335	-1,104	16,045	1,888	-28,911	-4,28	-19,58	309,72
Rentabilita nákladov po zohľadnení dotácie	0,131	5,357	26,897	6,887	6,991	9,25	6,86	5330,18

Obr. 11 Vývoj rentability nákladov pri výrobe SKM

Pri hodnotení **rentability nákladov mlieka ako komodity** za sledované obdobie rokov 2005 – 2009 bola dosiahnutá priemerná rentabilita nákladov 9,25 %, čo znamená, že na 1,-€ vynaložených nákladov sa podniku podarilo vytvoriť 0,09 € zisku. Táto rentabilita mala u sledovaného podniku skákavý priebeh. V roku 2007 bola až na úrovni 26,89 %, kým v roku 2005 len na úrovni 0,131 %. Roky 2008 a 2009 boli zhruba na rovnakej úrovni.

Čo však určite stojí za zmienku je skutočnosť, že po odpočítaní dotácií podnik dokázal vytvoriť pri výrobe mlieka zisk len v dvoch rokoch – 2007 a 2008. V roku 2009 sa rentabilita nákladov po odpočítaní dotácií výrazne prepadla na úroveň – 28,91 %, čo bol najhorší výsledok za uplynulých 5 rokov. Táto skutočnosť len potvrdzuje vývoj v sektore mlieka, kedy len veľmi malá časť výrobcov mlieka dokáže pri súčasnej úrovni cien pokrývať výrobné náklady. Priemerná cena za mlieko, ktorú podnik dosiahol v roku 2009 bola na úrovni 57 % nákladov na jednotku produkcie, čiže prežitie tohto odvetvia bez podporných opatrení by bolo veľmi obtiažne, až nemožné.

Tab. 25 Vývoj odvodených ukazovateľov rentability pri výrobe mlieka

Ukazovateľ	2005	2006	2007	2008	2009	— X	Rozdiel 2009- 2005	Index 2009/2005
Výnosnosť produkcie (Z/V)*100 (bez dotácií)	-10,296	-1,116	13,827	1,853	-40,669	-7,28	-30,37	395,01
Rentabilita výnosov po zohľadnení dotácií (V+D)/N	100,131	105,357	126,897	106,887	106,991	109,25	6,86	106,85
Hospodárnosť výroby	110,30	101,12	86,17	98,15	140,67	107,28	30,37	127,54

Zdroj: Výkazy PD, vlastné prepočty

Výnosnosť produkcie pri výrobe mlieka za sledované obdobie bola -7,28 %. Pod tento negatívny vývoj sa jednoznačne podpísalo zníženie výnosov v roku 2009, v dôsledku čoho došlo k poklesu výnosnosti produkcie až na -40,67 %. Po započítaní dotácií sa rentabilita výnosov zvýšila na priemernú úroveň 109,25 %., najvyššia bola v roku 2007 – 126,89 % a najnižšia v roku 2005 – 100,13 %.

Tab. 26 Vývoj ukazovateľov rentability za celé odvetvie ŽV

Ukazovateľ	2005	2006	2007	2008	2009	$\bar{x}$	Rozdiel 2009-2005	Index 2009/2005
Rentabilita nákladov (Z/N*100) (bez dotácií)	-6,359	-11,917	-18,878	-21,315	-23,118	-16,32	-16,76	363,55
Rentabilita nákladov (Z/N * 100) po zohľadnení dotácií	-1,212	-3,035	-4,006	-3,663	-3,468	-3,08	-2,26	286,04
Výnosnosť produkcie (Z/V)*100 (bez dotácií)	-6,791	-13,530	-23,271	-27,089	-30,070	-20,15	-23,28	442,80
Rentabilita výnosov po zohľadnení dotácií (V+D)/N	98,788	96,965	95,994	96,337	96,532	96,92	-2,26	97,72

Zdroj: Výkazy PD, vlastné prepočty

Pri porovnávaní vývoja ukazovateľov rentability pri výrobe mlieka s vývojom za celý úsek živočíšnej výroby, výroba mlieka vykazuje jednoznačne priaznivejšie výsledky. Celý úsek živočíšnej výroby za sledované obdobie vykazuje zhoršovanie ukazovateľov rentability. Rentabilita nákladov bola záporná v priemere -16,32 %, pričom každým rokom dochádza k zhoršovaniu tohto ukazovateľa. Pri hodnotení sme vychádzali z hodnotenia výnosov bez dotácií, čo dokazuje, že živočíšna výroba ako celok dlhodobo nie je schopná vykázat kladný výsledok hospodárenia. Po započítaní dotácií do výsledku hospodárenia sa rentabilita nákladov zvýšila, ale nedosiahla kladnú hodnotu – 3,08 %. Taktiež negatívne sa vyvíja ukazovateľ výnosnosti produkcie. V priemerne za posledných päť rokov úsek živočíšnej výroby svojou činnosťou na 1,- € dosiahnutých výnosov vytvoril stratu vo výške 0,20 €, pričom najhorší vývoj tohto ukazovateľa bol v roku 2009, kedy to bolo až 0,31 €.

Priemerná rentabilita výnosov (po zohľadnení dotácií) za celý úsek ŽV bola 96,92 %, čo znamená že podnik pri vynaložení 100,- € nákladov dosiahol výnosy len vo výške 96,92 €.

3.5 Marketingové aspekty realizácie SKM

3.5.1 Úroveň ceny za predaj SKM v jednotlivých rokoch skúmaného obdobia

Hlavným zdrojom príjmov podnikateľského subjektu sú tržby. Úroveň tržieb je ovplyvňovaná od objemu a kvality produkcie ale hlavným faktorom, od ktorého závisí výška tržieb je vývoj cien za realizovanú produkciu.

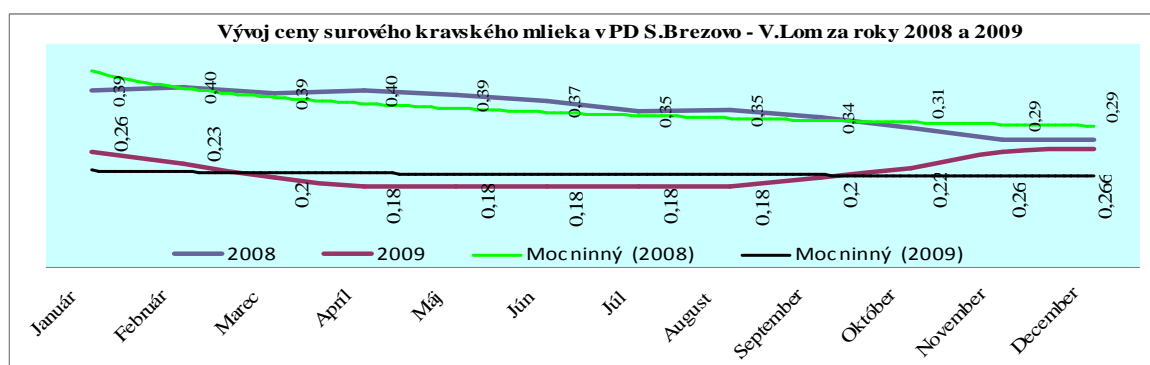
Koniec roka 2008 a celý rok 2009 sa niesli v znamení totálneho prepadu cien v sektore mlieka, pričom nešlo len o problém farmárov hospodáriacich na Slovensku, ale celosvetový, keď bol zameraný prepad cien až o 52 %.

PD Suché Brezovo – Veľký Lom za obdobie rokov 2005-2009 dodávalo mlieko v priemernej realizačnej cene 0,305 €.^l, pričom najnižšia cena bola v roku 2009, kedy došlo k prepadu ceny oproti roku 2008 o 40,84 % a oproti roku 2005 až o 66,45 %. Najlepšia realizačná cena bola dosiahnutá v roku 2008 – 0,355 €.^l.

Tab. 27 Vývoj tržieb za mlieko v jednotlivých mesiacoch r. 2008 a 2009 v €

Mesiac	Celkom		NA KD		Na liter	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Január	29 404,50	23 270,72	3,58	2,92	0,394	0,26
Február	29 968,24	19 402,38	4,01	2,74	0,402	0,23
Marec	28 722,52	19 274,99	3,68	2,46	0,390	0,20
Apríl	33 638,32	17 701,75	4,35	2,32	0,395	0,18
Máj	33 775,66	18 007,48	4,33	2,29	0,385	0,18
Jún	32 089,19	16 808,33	4,38	2,19	0,372	0,18
Júl	29 948,77	17 557,76	3,92	2,18	0,351	0,18
August	27 041,96	17 127,86	3,63	2,13	0,351	0,18
September	27 155,99	18 763,58	3,67	2,42	0,337	0,20
Október	26 014,79	21 429,27	3,45	2,72	0,314	0,22
November	25 725,13	23 398,90	3,38	3,02	0,285	0,26
December	28 306,02	24 129,39	3,52	3,054	0,286	0,266

Zdroj: Fakturačné údaje PD, vlastné prepočty

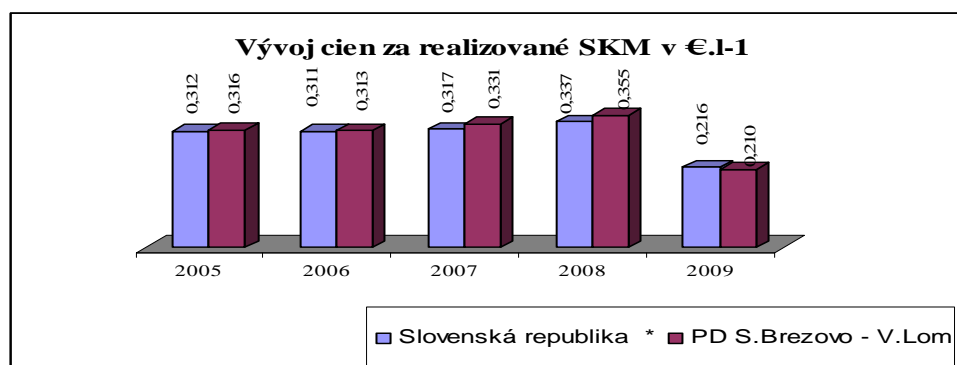
Obr. 12 Vývoj ceny surového kravského mlieka v PD S. Brezovo za roky 2008 a 2009

Tab. 28

Porovnanie nákupnej ceny mlieka PD s priemerom SR

Priemerná nákupná cena SKM	2005	2006	2007	2008	2009	— x	Rozdiel 2009- 2005	Rozdiel 2009- 2008	Index 2009/2005
Slovenská republika *	0,312	0,311	0,317	0,337	0,216	0,299	-0,096	-0,121	69,23
PD S.Brezovo - V.Lom	0,316	0,313	0,331	0,355	0,210	0,305	-0,106	-0,145	66,46
Rozdiel	0,004	0,002	0,014	0,018	-0,006	0,006	-0,010	0,004	-150,00

Zdroj: výkazy PD, * údaje zo Zelenej správy 2009, rok 2009 zdroje ATIS, vlastné prepočty

Obr. 13 Vývoj priemerných cien za realizované SKM za SR a PD S.Brezovo – Veľký Lom

Ako vidno z údajov, v roku 2009 sa cena mlieka v rámci celej SR prepadla oproti roku 2008 o 35,90 % a oproti roku 2005 je nižšia o 30,77 %. PD S.Brezovo – Veľký Lom za sledované obdobie dosahovalo realizačné ceny mierne nad priemerom SR, no v roku 2009 bola jeho realizačná cena nižšia. V závere roka 2009 sa dosahovala priemerná cena 0,266 € .l¹ , čo bolo oproti najnižšej realizačnej cene 0,18 € .l¹ zvýšenie o 0,086 € .l¹ , no prognózy vývoja v sektore prvovýroby mlieka nepredpokladajú návrat ceny mlieka na úroveň 0,30 € .l¹.

PD Suché Brezovo – Veľký Lom má pridelenú mliečnu kvótu dodávkou na referenčné množstvo **1 493 600 kg**. V kvótovom roku 2009/2010, ktorý trval od 01.04.2009 do 31.03.2010 podnik splnil kvótu na 85 %, dodávkou 1 264 370 kg mlieka.

3.5.2 Úroveň propagácie a reklamy a spokojnosť zákazníka s ponúknutou agrokomoditou

PD Suché Brezovo – Veľký Lom dodáva mlieko cez nákupcu mlieka AGROMA družstvo Veľký Krtíš, ktorého je zároveň aj členom. Agroma ďalej dodáva mlieko spracovateľovi- mliekárenskému podniku SENOBLE Zvolen.

V oblasti propagácie a reklamy podnik pozitívne vníma realizáciu propagačného programu „Objav mlieko“, ktorého cieľom je zvýšenie informovanosti cieľových skupín o potrebe konzumácie mlieka a mliečnych výrobkov. V rámci tohto programu sa realizujú viaceré aktivity zamerané na jednotlivé vekové skupiny konzumentov mlieka. Jednou z nich je aj propagačná kampaň pre deti, v rámci ktorej prebiehajú odborné exkurzie „Deti za kravou“. Vzhľadom k tomu, že družstvo dobudovalo nové priestory s modernou technológiou, práve zapojenie do tejto aktivity považuje podnik za vhodnú alternatívu prezentácie a propagácie výroby mlieka.

Ďalšou možnosťou spropagovania výroby mlieka je zakúpenie mliečného automatu, ktorý by v prípade dostatočného záujmu zo strany odberateľov pozitívne ovplyvnil úroveň speňažovania mlieka a zároveň informoval spotrebiteľov o tom, že aj v ich blízkom okolí ešte existujú prvovýrobcovia mlieka. Vzhľadom k tomu, že podnik v roku 2009 dokončil realizáciu veľkého investičného projektu, je potrebné ekonomicky prehodnotiť možnosti potencionálneho financovania projektu.

5 Záver

1 Zhrnutie najdôležitejších poznatkov

Úlohou diplomovej práce bolo zhodnotenie manažérskych aspektov výroby mlieka v PD Suché Brezovo – Veľký Lom za obdobie rokov 2005-2009

Zamerali sme sa na rozbor faktorov, ktoré vplývajú na ekonomickú efektívnosť chovu dojníc a posúdili sme nákladovosť a rentabilitu výroby mlieka.

Súhrn dôležitých zistení a výsledkov:

- Početnosť kráv sa za sledované obdobie znížila o 15 ks, počty hovädzieho dobytku celkom sa zvýšili o 87 ks.
- Spotreba času pri pracovných operáciách v chove kráv v pôvodných objektoch bola 9,33 minút na 1 kus a deň, čo predstavovalo 56,75 hodín na kus a rok.
- Maštalná norma obsluhy jedného priameho výrobného pracovníka za jednu zmenu bola v pôvodných priestoroch 48,23 kusov kráv, presunom kráv do nových moderných priestorov sa predpokladá so znížením spotreby času na 7,78 minút na kus a deň, čím sa maštalná norma obsluhy zvýši na 57,74 kusov kráv na 1 pracovníka.
- Produktivita práce pri výrobe mlieka mala za sledované obdobie rastúci trend, okrem roku 2008, kedy bola oproti roku 2007 nižšia, a to z dôvodu najnižšej produkcie za sledované obdobie.
- Priemerná ročná dojnosť v roku 2009 dosiahla množstvo 4 435 litrov, čo je oproti roku 2008 zvýšenie dojnosti o 12,19 %. V priemere bola úžitkovosť oproti úžitkovosti dosiahnutej v repárskej výrobní oblasti nižšia o 5,97 l.
- V roku 2009 bolo z predaného množstva mlieka 98,64 % zatriedené v najvyššej kvalitatívnej triede Q, 1,36 % v triede neštandard. Toto zatriedenie bolo najlepšie počas sledovaného obdobia. V priemere podnik dodával 87,41% mlieka v kvalitatívnej triede Q, 7,84 % v triede I. a 4,75 % v triede neštandard.
- Trhovosť v roku 2009 predstavovala 99,54 %, čo zodpovedá priemeru za posledných 5 rokov.
- V roku 2009 sa zvýšil odchov teliat na 100 ks kráv na 92 ks a znížil sa úhyn teliat na 100 ks kráv o 5 ks.

- Vlastné náklady na liter mlieka poklesli z 0,398 €I¹ v roku 2005 na 0,375 €I¹ v roku 2009. Nižšie vlastné náklady na liter mlieka ako v roku 2009 boli zaznamenané v roku 2006 a 2007.
- Vlastné náklady na KD boli v roku 2009 vo výške 4,557 €I¹, čo oproti roku 2005 boli nižšie náklady na KD o 0,057 €. Oproti roku 2008 podnik pri výrobe mlieka čerpal nižšie náklady na KD o 0,30 €.
- V roku 2009 došlo k zníženiu realizačnej ceny na 0,21 €I¹, čo je zníženie oproti roku 2008 o 0,145 €, t.j. o 40,85 %. Oproti roku 2005 došlo k poklesu ceny o 0,106 €I¹, t.j. o 33,54 %.
- V dôsledku poklesu realizačnej ceny, sledovaný agrosubjekt dosiahol v roku 2009 nižšie tržby za mlieko oproti roku 2008 o 114 693,- €, t.j. o 32,60 %. Oproti roku 2006 boli tržby za mlieko nižšie o 139 221,- €, t.j. o 47 %.
- Nepriaznivý vývoj realizačných cien sa jednoznačne podpísal pod zhoršenie hospodárskeho výsledku. V roku 2009 bola rentabilita nákladov **-28,91** %, čo je zhoršenie oproti roku 2008 o 30,80 %, a oproti roku 2005 o 19,58%. Na liter mlieka bola v roku 2009 vytvorená strata vo výške 0,108 €I¹, čo je najhorší hospodársky výsledok za sledované obdobie. Oproti roku 2008 je to zhoršenie hospodárskeho výsledku o 164 %.
Priemerným hospodárskym výsledkom na liter mlieka bola strata -0,118 €I¹ (bez dotácií).
- Po započítaní dotácií sa hospodársky výsledok na liter mlieka zlepšil a v roku 2009 bol vykázaný zisk 0,026 €I¹. Rentabilita nákladov po zohľadnení dotácie bola za rok 2009 6,99 %, priemerná rentabilita nákladov za sledované obdobie bola 9,25 %.
- Výsledky ukazujú, že podnik počas sledovaného obdobia len v dvoch rokoch (2007 a 2008) dokázal pri výrobe mlieka hospodáriť so ziskom bez pomoci podpôr. V roku 2009 dotácie tvorili až 33,60 % z celkových výnosov.
- Celkový hospodársky výsledok za mlieko v roku 2009 bol zisk 29 747,- €, priemer za posledných päť rokov bol 37 634,- €,

2 Návrh opatrení

Na základe vykonanej analýzy v PD Suché Brezovo - Veľký Lom odporúčame nasledovné opatrenia:

- Využívať začatú koncentráciu chovu dojníc pre ďalšie zefektívnenie výroby SKM.
- Udržať kvalitu surového kravského mlieka, hľadať a následne eliminovať príčiny nekvalitných dodávok mlieka.
- Venovať maximálnu pozornosť veterinárnej starostlivosti, dbať o dobrý zdravotný stav zvierat, včasne diagnostikovať zdravotné problémy.
- Pracovať na zvyšovaní reprodukčných ukazovateľov, zabrániť nežiadúcim úhynom.
- Naďalej zvyšovať mliekovú úžitkovosť dojníc, ale za pozorného sledovania vývoja jednotkových nákladov (lineárny, resp. degresívny priebeh).
- Pokračovať v šľachtiteľskej a plemenárskej činnosti, venovať maximálnu pozornosť odchovu mladého dobytku, ako budúceho genetickému a produkčnému potenciálu.
- V zootechnickej práci využívať výstupy z informačných systémov, všetky dostupné údaje pravidelne vyhodnocovať a prijímať opatrenia na odstránenie nežiadúcich odchýlok .
- Zabezpečiť efektívnu spoluprácu a komunikáciu medzi jednotlivými organizačnými úsekmi.
- Vyžadovať od ekonomického úseku presnú a včasnú evidenciu nákladov za účelom dôveryhodného a pravidelného vyčísl'ovania výsledku hospodárenia pri výrobe mlieka.
- Hľadať rezervy v riadiacej a organizačnej práci vedúcich pracovníkov , vyžadovať efektívne využívanie pracovných síl.
- Vynakladať maximálne úsilie na zabezpečenie krmovínovej základne v požadovanej kvalite a v dostatočnom množstve.
- Na zlepšenie propagácie a podpory spotreby SKM prehodnotiť možnosť zriadenia mliečneho automatu, lokalizovaného v rámci okresu. Vykonať potrebnú kalkuláciu nákladov na zriadenie investície, vyčísl'it' vplyv priameho predaja na peňažné toky ako aj možnosť čerpania podporných prostriedkov na realizáciu akcie.

6 POUŽITÁ LITERATÚRA

1. BOREKOVÁ, Božena, 2006, *Ekonomika výroby mlieka*. In *Ekonomika agroodvetví*. 2.vyd. Nitra, 2006 s. 133,134, ISBN: 80-8069-805-8.
2. ČUBOŇ.Juraj – BOJŇANSKÁ, Tatiana.2003. Surové kravské mlieko. In: *Tovaroznalectvo*, 2.vyd. Nitra,: SPU, 2003.s. 117. ISBN: 80-8069-254-8.
3. DAŇO, Jozef a i. , 2009. Náklady na výrobu mlieka v roku 2008 stúpili, nutné je dosiahnuť ich pokles. In *Agromagazín*, roč. XI 2009. č.9, s.12-13.
4. DAŇO, Jozef – KRUPOVÁ, Zuzana, 2006. Príklad výpočtu zisku, resp. straty na dojnicu a rok. In *Agromagazín*, roč.VIII. č. 12/2006 s.3-4.
5. FRANČÁK, Ján a i. 2004, *Mechanizácia pracovných procesov v chove hovädzieho dobytku*. In *Mechanizácia poľnohospodárskej výroby*.2.vyd.Nitra: SPU, 2004, 172, 176 s. ISBN 80-8069-411-7.
6. FUHRMANN, Tom- 2008. Čo potrebuje vaša farma: vodcovskú osobnosť, alebo manažéra?. In *ASHA Miniinfo* , 2008 č.11. s. 6-7.
7. GOZORA, Vladimír – 2005, *Podnikový manažment* 2. vyd. Nitra: SPU.2005.139 s. ISBN 80-8069-462-1.
8. HENNYEYOVÁ, Klára – KRETTNER, Anton. 2005. Aspekty tvorby marketingového informačného systému poľnohospodárskeho podniku. In *ACTA EECONOMICA et informatica* 2, roč. 2005. s. 32
9. KARKULIN. David, 2009. Vyhliadky pre ceny mlieka sú optimisitické, naše mliekárne však platia najmenej v EÚ. In *Agromagazín*, roč. XI. 2009 č. 6. s.11.
10. *KONCEPCIA CHOVU HD NA ROKY 2006-2010 MP SR*. 2007 [online]Bratislava: MPSR, aktualizované 2009.[cit. 2009-11-20].Dostupné na:
<http://www/land.gov.sk/index.php?navID=89&id=201>
11. KUČERA, Josef, 2009. Proč je mléko problém. In *Náš chov*, roč. 69 č. 8/2009, s. 5.
12. MIHINA, Štefan – BRESTENSKÝ, Tibor. 2007. Modernizácia technologických systémov pre chov hovädzieho dobytku na Slovensku, In: *Zborník z konferencie pre chovateľov hovädzieho dobytku*.Ružomberok: MPSR 2007, str. 4-5.
13. MIŽIČKOVÁ, Ľudmila, 2004, *Charakteristika a východiská manažmentu*. In *Základy manažmentu*, 2.vyd. Nitra: SPU, 2004.2,3,31.st., ISBN 80-8069-323-4.
14. MIŽIČKOVÁ, Ľudmila – UBREŽIOVÁ, Iveta, 2007, *Organizácia a riadenie malých a stredných podnikov* In *Podnikanie malých a stredných podnikov*, Nitra: SPU, 200748,49 s. ISBN 978-80-8069-877-5.

15. MLYNEK, Juraj 2001, Mlieková úžitkovosť zvierat. In *Integrovaná živočíšna výroba*. Nitra:SPU, 2001, 15 s. 94s. ISBN 80-7137830-5.
16. Nariadenie Komisie (ES) č. 657/2008 z 11 júla 2008, ktorým sa ustanovujú podporné pravidlá uplatňovania nariadenia Rady (ES) č.1234/2007.
17. Nariadenie vlády SR č.339/2008 z 20. augusta 2008 o poskytovaní pomoci na podporu spotreby mlieka a mliečnych výrobkov pre detí v materských školách, pre žiakov na základných a stredných školách.
18. NEHASILOVÁ, Dana . 2009. Management chovu plemenic. In *Zemědělský týdeník*. roč.III. 2009, č.45 s. 10-11.
19. PALACKOVÁ, Andrea – a i. 2009. *Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov za rok 2008 podľa výrobných oblastí*. Bratislava: MERKURY, 2009, s. 42. ISBN 978-80-8058-525-9.
20. PAŠKA , Lubomír. 2004, Základy manažmentu výroby. In *Manažment výroby*. 3.vyd. Nitra: SPU, 2004 7 s. ISBN 80-8069-374-9.
21. *Prostredie chovu a aktivity kráv CVZV Nitra. 2007* [online]Nitra: CVŽV, aktualizované 2007. [cit. 2010-02-28]. Dostupné na:<http://www.cvzv.sk/por_zv.html>
22. *Propagačný a informačný program na podporu spotreby mlieka a mliečnych výrobkov na Slovensku.2010* [online]Bratislava: SZPM, aktualizované 2009 [cit. 2010 -03-15].Dostupné na : <<http://www.szpm.sk/index.php?choice=5&id=85> >
23. RYBA,Štefan – DIANOVÁ, Marta. 2009. Aktuálne výsledky kontroly mliekovej úžitkovosti za plemenársky rok 2008/2009. In: *Slovenský chov*, Ročník XIII.2009, č.12. s.26-27.
24. *Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike 2009*. 2009 [online]Bratislava: VÚEPP, aktualizované 2010[cit. 2010-01-20]. Dostupné na : <<http://www.vuepp.sk/ZS/ZS09.pdf>>
25. STRAPÁK , P – a.i. 2005. Nepriame úžitkové vlastnosti hovädzieho dobytká . Nitra: SPU, 2005. 136 s. ISBN 80-8069-497-4.
26. ŠIMO, Dušan . 2006. Marketing surového kravského mlieka In *Agrárny marketing* Nitra: SPU,2006. s. 255-268. ISBN – 80-8069-726-4.
27. ŠTEFÁNIKOVÁ, Margita, 2009. Analýza nákladov a výnosov v prvovýrobe mlieka za rok 2008 podľa modelu Európskej asociácie mliečnych farmárov. In *Agromagazín*, roč. XI. 2009. č. 8, s. 12-13.

28. ŠAJBIDOROVÁ, Viera . 2009. *Mlieko - Situačná a výhľadová správa k 30.6.2009*, Bratislava: VÚEPP 2009, s.11.
29. UBREŽIOVÁ, Iveta , 2008. Vedenie ľudí v medzinárodných spoločnostiach. In *Medzinárodný manažment a podnikanie* Nitra: SPU,2008. 103 s. ISBN: 978 -80-552-0069-9.
30. VIŠŇOVSKÝ. Ján- NAGYOVÁ, Ľudmila – ŠAJBIDOROVÁ, Mária, 2007. Vývoj názorov, definícia, úlohy, funkcie a subjekty manažmentu ľudských zdrojov In *Manažment ľudských zdrojov*. 4.vyd. Nitra: SPU, 2007.9-10. s. ISBN 978-80-8069-956-7.
31. ZOBORSKÝ, Ivan. Mojmír, 2006, Ekonomika hlavných komodít živočíšneho pôvodu . In *Ekonomika poľnohospodárstva*. Nitra.2006, s.303-304. ISBN 80-8069-758-2.
32. *Zloženie mlieka*, 2010 [online] Žilina:VÚM aktualizované 2007. [cit.2010-02-15] Dostupné na [http: < //www.mlieko.sk/zlozenie_m.php>](http://www.mlieko.sk/zlozenie_m.php)

7 Prílohy

Tab. 29 Vývoj majetkovej štruktúry PD Suché Brezovo – Veľký Lom

AKTÍVA	2004	2005	2006	2007	2008	Rozdiel 2008-2004	Index 2008/2004
Spolu majetok	2 759 251,74	3 171 055,18	3 161 464,29	3 085 124,27	3 200 622,36	441 370,62	116,00%
A. Neobežný majetok	1 887 678,98	2 199 426,87	1 994 970,82	2 033 038,33	2 378 900,63	491 221,65	126,02%
Dlhodobý nehmotný majetok	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
Dlhodobý hmotný majetok	1 874 844,55	2 186 592,44	1 982 136,39	2 020 203,91	2 366 066,21	491 221,66	126,20%
Dlhodobý finančný majetok	12 834,43	12 834,43	12 834,43	12 834,42	12 834,42	-0,01	100,00%
B. Obežný majetok	843 848,50	958 954,21	1 160 156,42	1 052 085,94	821 721,73	-22 126,77	97,38%
Zásoby	649 274,53	619 999,54	528 822,32	461 891,25	409 109,08	-240 165,45	63,01%
Dlhodobé pohľadávky	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
Krátkodobé pohľadávky	58 850,88	87 253,08	570 823,96	154 255,10	89 780,88	30 930,00	152,56%
Finančné účty	135 723,09	251 701,59	60 510,14	435 939,59	322 831,77	187 108,68	237,86%
C.Časové rozlíšenie	27 724,26	12 674,10	6 337,05	0,00	0,00	-27 724,26	0,00%
Majetok na ha p.p.	946,40	1 088,16	1 116,67	1 086,47	1 131,01	184,60	1,20
Neobežný majetok na ha p.p.	647,46	754,74	704,65	715,96	840,63	193,17	1,30
Obežný majetok na ha p.p.	289,43	329,07	409,78	370,51	290,37	0,94	1,00

Zdroj: Výkaz Súvaha

Tab. 30 Zastúpenie odvetví RV

Odvetvie RV		2005	2006	2007	2008	2009		Index 2008/2004	Rozdiel 2008- 2004
Obiloviny	ha	1 131,00	968,00	699,00	892,00	877,10	913,42	77,55	-253,90
	% z p.p.	38,79%	33,21%	24,69%	31,41%	30,99%	31,82%	79,90	-0,08
	% z o.p.	60,49%	51,79%	38,79%	49,35%	48,57%	49,89%	80,30	-0,12
Olejníny	ha	381,00	530,00	713,00	363,00	528,40	503,08	138,69	147,40
	% z p.p.	13,07%	18,18%	25,18%	12,78%	18,67%	17,58%	142,88	0,06
	% z o.p.	20,38%	28,36%	39,57%	20,08%	29,26%	27,48%	143,60	0,09
Krmoviny	ha	1 259,00	1	1	1	1	1	112,85	161,80
	% z p.p.	43,18%	43,85%	44,65%	53,92%	50,21%	47,16%	116,27	0,07
	% z o.p.	67,33%	68,38%	70,15%	84,70%	78,68%	73,77%	116,85	0,11
Úhor	ha	144,51	138,59	155,15	53,58	3,59	99,08	2,48	-140,92
	% z p.p.	4,96%	4,76%	5,48%	1,89%	0,13%	3,44%	2,56	-0,05
	% z o.p.	12,78%	14,32%	22,20%	6,01%	0,41%	10,85%	3,20	0,56

Zdroj: Rozbory PD

Tab. 31 Kvalitatívne zatriedenie predávaného mlieka za roky 2005-2009

<i>Ukazovateľ</i>	2005	2006	2007	2008	2009	— X	<i>Rozdiel</i> <i>2009-</i> <i>2005</i>	<i>Index</i> <i>2009/2</i> <i>005</i>
Produkcia mlieka v l	1 189 242	1 390 254	1 214 353	996 801	1 134 687	1 185 067	-54 555	95,41
Trieda Q %	56,99%	90,18%	96,87%	94,35%	98,64%	87,41%	0,42	173,06
Trieda I. %	39,19%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	7,84%	-0,39	0,00
Trieda Neštandard %	3,82%	9,82%	3,13%	5,62%	1,36%	4,75%	-0,02	35,71

Zdroj: Fakturačné údaje PD, vlastné prepočty

Tab. 32 Podiel produkcie RV, ŽV, mlieka na celkovej poľnohosp. produkcii

<i>Ukazovateľ</i>	2005	2006	2007	2008	2009	— X	<i>Rozdiel</i> <i>2009-</i> <i>2005</i>	<i>Index</i> <i>2009/</i> <i>2005</i>
PRODUKCIA CELKOM	1 479 640	1 235 857	1 143 768	1 585 525	1 203 842	1 329 726	-275 798	81,36
Podiel produkcie RV na poľn. produkcii	53,49%	45,20%	46,62%	59,64%	45,17%	50,02%	-8,32%	84,44
Podiel produkcie ŽV na poľn. produkcii	32,87%	42,74%	41,95%	29,00%	42,51%	37,81%	9,64%	129,32
Podiel produkcie mlieka na poľn. prod.	24,01%	33,61%	31,72%	20,87%	30,16%	28,07%	6,15%	125,62
Podiel produkcie mlieka na produkcii ŽV	73,05%	78,63%	75,62%	71,97%	70,96%	74,04%	-2,09%	97,14

Zdroj: Výkazy PD, vlastné prepočty

Tab. 33 Vývoj produktivity práce za celý podnik v €.prac.⁻¹

<i>Ukazovateľ</i>	2005	2006	2007	2008	2009	— X	<i>Rozdiel</i> <i>2009-</i> <i>2005</i>	<i>Index</i> <i>2009/2</i> <i>005</i>
Poľnohospodárska produkcia v €	1 479 640	1 235 857	1 143 768	1 585 525	1 203 842	1 329 726	-275 798	81,36
Počet pracovníkov osoby	42	39	37	37	34	37,80	-8,00	80,95
Produktivita práce v €.prac.⁻¹	35 230	31 689	30 913	42 852	35 407	35 218	178	100,50

Zdroj: Výkazy PD, vlastné prepočty

Tab. 34

Ukazovatele výsledku hospodárenia za sledované obdobie

<i>Ukazovateľ</i>	2005	2006	2007	2008	2009	— X	<i>Rozdiel 2009- 2005</i>	<i>Index 2009/20 05</i>
Výnosy za podnik	4 296 923	3 864 578	4 120 864	4 657 206	4 157 904	4 219 495	-139 019	96,76
Náklady za podnik	4 293 430	3 767 864	4 008 061	4 507 398	3 975 769	4 110 504	-317 661	92,60
HV za podnik	3 493	96 714	112 803	149 808	182 135	108 991	178 642	5214,29
Výnosy ŽV	929 917	1 421 947	1 318 207	1 339 988	1 455 872	1 293 186	525 955	156,56
Náklady ŽV	941 330	1 466 459	1 373 224	1 390 936	1 508 176	1 336 025	566 846	160,22
HV ŽV	-11 413	-44 512	-55 017	-50 948	-52 304	-42 839	-40 891	458,28
Výnosy mlieko	474 118	509 649	494 878	418 942	455 274	470 572	-18 844	96,03
Náklady mlieko	473 497	483 734	389 984	391 950	425 527	432 938	-47 970	89,87
HV mlieko	621	25 915	104 894	26 992	29 747	37 634	29 126	4790,18

Zdroj: Výkazy PD,

Tab. 35

Vývoj tržieb za podnik, úsek ŽV a odvetvie mlieka

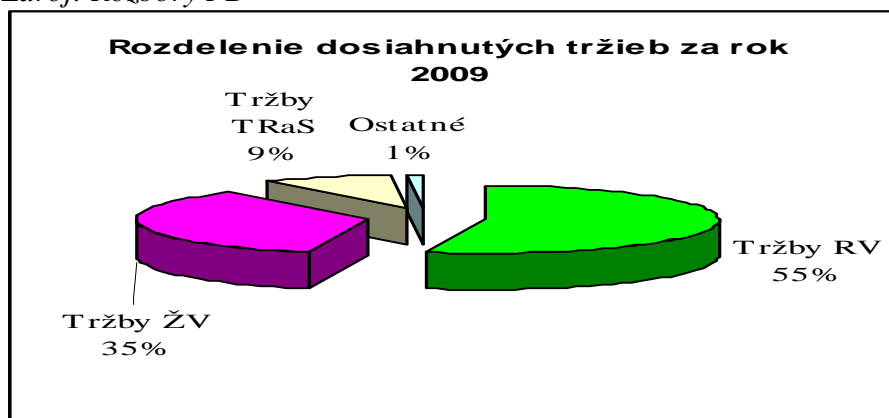
<i>Ukazovateľ</i>	2005	2006	2007	2008	2009	— X	<i>Rozdiel 2009- 2005</i>	<i>Index 2009/2005</i>
Tržby živočíšnej výroby	575 815	514 143	454 021	429 836	322 333	459 230	-253 482	55,98
Z toho tržby za mlieko	376 319	435 083	399 750	351 791	237 098	360 008	-139 221	63,00
Celkové tržby za agrosubjekt	1 210 467	1 098 126	1 084 818	1 246 998	908 968	1 109 875	-301 499	75,09
Podiel tržieb ŽV na celkových tržbách	47,57%	46,82%	41,85%	34,47%	35,46%	41,23%	-12,11%	74,55
Podiel tržieb za mlieko na celkových tržbách	31,09%	39,62%	36,85%	28,21%	26,08%	32,37%	-5,00%	83,90
Podiel tržieb za mlieko na tržbách ŽV	65,35%	84,62%	88,05%	81,84%	73,56%	78,68%	8,20%	112,55

Zdroj: Výkazy PD, vlastné prepočty

Tab. 36 Porovnanie dosiahnutých tržieb za roky 2008 a 2009

Ukazovateľ	2008	2009	Rozdiel 2009-2008	Index 2009/2008
Tržby RV v €	787 611	492 353	-295 258	62,51
Tržby ŽV v €	429 836	322 333	-107 503	74,99
Tržby TraS v €	18 955	83 929	64 974	442,78
Ostatné v €	10 596	10 353	-243	97,71
SPOLU v €	1 246 998	908 968	-338 030	72,89

Zdroj: Rozbory PD

Obr. 14 Rozdelenie dosiahnutých tržieb za r.2009

Tab. 37 Ukazovatele rentability za celý agrosubjekt

Ukazovateľ	2005	2006	2007	2008	2009	$\bar{x}$	Rozdiel 2009- 2005	Index 2009/2005
Výnosy	4 296 923	3 864 578	4 120 864	4 657 206	4 157 904	4 219 495	-139 019	96,76
Náklady	4 293 430	3 767 864	4 008 061	4 507 398	3 975 769	4 110 504	-317 661	92,60
VH	3 493	96 714	112 803	149 808	182 135	108 991	178 642	5214,29
Tržby	1 210 467	1 098 126	1 084 818	1 246 998	908 968	1 109 875	-301 499	75,09
Rentabilita nákladov	0,081	2,567	2,814	3,324	4,581	2,67	4,50	5630,90
Rentabilita výnosov	0,081	2,503	2,737	3,217	4,380	2,58	4,30	5388,62
Rentabilita tržieb	0,289	8,807	10,398	12,013	20,038	10,31	19,75	6943,83

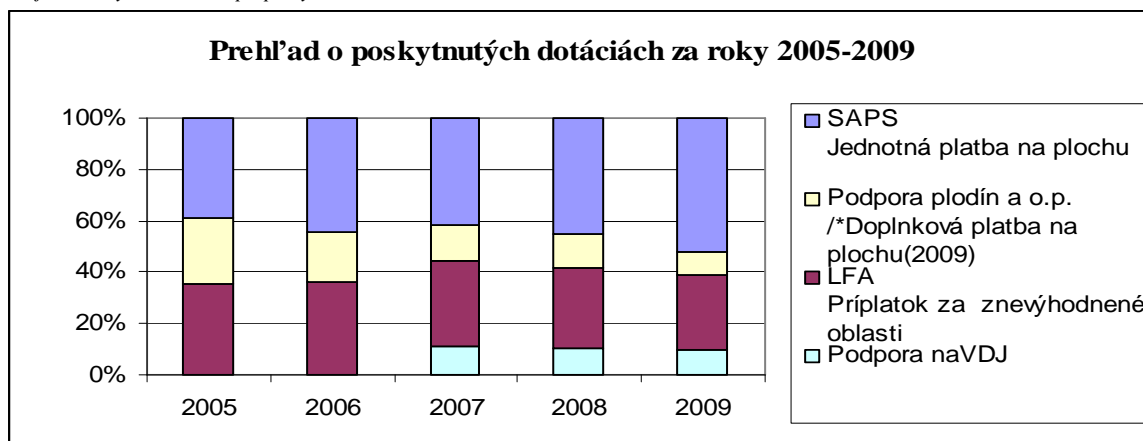
Zdroj: Výkaz ziskov a strát, vlastné prepočty

Tab. 38

Prehľad poskytnutých dotácií za roky 2005-2009

Ukazovateľ	2005	2006	2007	2008	2009	— X	Rozdiel 2009- 2005	Index 2009/2 005
SAPS Jednotná platba na plochu	203 139	231 177	240 583	273 481	343 797	258 435	140 658	169,24
LFA Príplatok za znevýhodnené oblasti	186 966	187 837	193 335	192 674	192 544	190 671	5 578	102,98
Podpora plodín a o.p. /*Doplnková platba na plochu(2009)	135 974	104 751	81 290	78 626	57 704	91 669	-78 270	42,44
Podpora naVDJ	0	0	63 731	62 171	66 052	38 391	66 052	0
SPOLU	526 079	523 765	578 939	606 952	660 097	579 166	134 018	125,47
Výška podpory na ha p.p. v €	180	185	204	214	233	203	53	129,23
Výška podpory na 1 pracovníka v €	12 526	13 430	15 647	16 404	19 415	15 484	6 889	155,00
Výška podpory na 1,- € tržieb v €	0,43	0,48	0,53	0,49	0,73	0,53	0,29	167,09

Zdroj: Rozbory PD, vlastné prepočty

Obr. 15 Prehľad o poskytnutých dotáciách za roky 2005-2009

Podpora sektoru prvovýroby mlieka na Slovensku v roku 2009**Priame platby a doplnkové národné platby na rok 2009****Priame platby na VDJ :****148 EUR/VDJ (4 458,60 Sk/VDJ)****Priame platby na kravy bez trhovej produkcie: 156 EUR/VDJ (4 599,65 Sk/VDJ)****Štátna pomoc: 16,60 EUR/VDJ (500,- Sk)VDJ)**

Chovateľom hovädzieho dobytku sa poskytla podpora zo strany Plemenárskych služieb SR š.p. odplata za poskytovanie informácií o pôvode a identifikácii hovädzieho dobytku na farme pre spracovanie v Centrálnnej evidencii HZ.

Národný vyrovnávací doplatok (POP) aj na**krmoviny na ornej pôde****31,45 EUR/ha (974,46 Sk/ha)****Platby na dojniciu****100,- EUR/ dojnica****Projektové podpory**

1.1. Modernizácia fariem v rámci PRV: Podpora živočíšnej výroby

Podpora chovu dojčiacich kráv

Tab. 39

Vybrané ukazovatele ŽV za roky 2006 -2009

<i>Ukazovateľ</i>	2006	2007	2008	2009	— X	<i>Rozdiel 2009- 2008</i>	<i>Index 2009/2008</i>
Počet narodených jalovičiek	136	103	128	123	123	-5	96,09%
Počet narodených býčkov	135	134	128	145	136	17	113,28%
Narodené teľatá spolu	271	237	256	268	258	12	104,69%
% narodenia jalovičiek	50,18%	43,46%	50,00%	45,90%	47,38%	-4,10%	91,79%
% narodenia býčkov	49,82%	56,54%	50,00%	54,10%	52,62%	4,10%	108,21%
Počet uhynutých jalovičiek	19	33	21	20	23	-1	95,24%
Počet uhynutých býčkov	28	58	22	12	30	-10	54,55%
Úhyn teliat spolu	47	91	43	32	53	-11	74,42%
Počet odchovaných teliat spolu	224	146	213	236	205	23	110,80%
% úhynu jalovičiek	13,97%	32,04%	16,41%	16,26%	19,67%	0,001461	99,11%
% úhynu býčkov	20,74%	43,28%	17,19%	8,28%	22,37%	0,089116	48,15%
% úhynu teliat celkom	17,34%	38,40%	16,80%	11,94%	21,12%	0,048566	71,09%
Narodenie teliat 100 ks kráv	95	82	102	105	96	3	103,18%
Odchov teliat na 100 ks kráv	79	51	84	92	77	8	109,20%
Úhyn teliat na 100 ks kráv	17	32	17	13	19	-5	73,35%
Priemerný denný prírastok teliat	0,588	0,588	0,762	0,827	0,691	0,065	108,53%
Priemerný počet dojníc	284	287	252	256	270	4	101,46%
Produkcia mlieka	1 390 254	1 214 353	996 801	1 134 687	1 184 024	137 886	113,83%
Predaj mlieka	1 384 715	1 209 633	991 581	1 129 567	1 178 874	137 986	113,92%
Denná úžitkovosť	13,407	11,576	10,830	12,151	12,000	1,32	112,19%
Priem. predaj na KD	13,354	11,531	10,774	12,096	12,000	1,32	112,28%
Ročná dojivosť na dojnicu	4 894	4 225	3 953	4 435	4 377	482,01	112,19%
Ročný predaj na dojnicu	4 874	4 209	3 932	4 415	4 358	482,70	112,28%

Zdroj: Rozbory PD

Tab. 40 Prehľad predaja a úrovne speňažovania mlieka za roky 2008 a 2009

Zdroj: Evidencia PD

Mesiac	PD CELKOM 2009				ROK 2008					Rozdiel 2009-2008				2009		2008		Index 2009/2008
	Fakturácia		— X	— X	Fakturácia			— X	— X	litre	EURO	Rozdiel v cene za liter €	Rozdiel v cene za liter Sk	KD	Priem.predaj na KD	KD	Priem.predaj na KD	
	litre	EURO	cena €	cena Sk	litre	SK	EURO	cena €	cena Sk									
I.	90 654,00	23 270,72	0,257	7,73	74 145,00	885 840,00	29 404,50	0,397	11,95	16 509	-6 133,78	-0,14	-4,21	7962	11,39	8219	9,02	126,21
II.	83 487,00	19 402,38	0,232	7,00	74 193,00	902 823,00	29 968,23	0,404	12,17	9 294	-10 565,85	-0,17	-5,17	7072	11,81	7477	9,92	118,97
III.	97 272,00	19 274,99	0,198	5,97	72 932,00	865 294,50	28 722,52	0,394	11,86	24 340	-9 447,53	-0,20	-5,89	7833	12,42	7810	9,34	132,98
IV.	98 672,00	17 701,75	0,179	5,40	84 449,00	1 013 388,00	33 638,32	0,398	12,00	14 223	-15 936,57	-0,22	-6,60	7621	12,95	7725	10,93	118,44
V.	102 215,00	18 007,48	0,176	5,31	87 299,00	1 017 525,60	33 775,66	0,387	11,66	14 916	-15 768,18	-0,21	-6,35	7874	12,98	7792	11,20	115,87
VI.	92 050,00	16 808,33	0,183	5,50	85 785,00	966 719,00	32 089,19	0,374	11,27	6 265	-15 280,86	-0,19	-5,77	7668	12,00	7331	11,70	102,59
I.polrok	564 350,00	114 465,65	0,203	6,11	478 803,00	5 651 590,10	187 598,42	0,392	11,80	85 547	-73 132,77	-0,19	-5,69	46030	12,26	46354	10,33	118,70
VII	98 689,00	17 557,76	0,178	5,36	85 034,00	902 236,70	29 948,77	0,352	10,61	13 655	-12 391,01	-0,174	-5,251	8052	12,26	7635	11,14	110,05
VIII	96 318,00	17 127,86	0,178	5,36	76 753,00	814 666,10	27 041,96	0,352	10,61	19 565	-9 914,10	-0,174	-5,257	8033	11,99	7455	10,30	116,46
IX	92 295,00	18 763,58	0,203	6,12	80 206,00	818 101,20	27 155,98	0,339	10,20	12 089	-8 392,40	-0,135	-4,075	7767	11,88	7395	10,85	109,56
X	96 320,00	21 429,27	0,222	6,70	82 497,00	783 721,50	26 014,79	0,315	9,50	13 823	-4 585,52	-0,093	-2,798	7864	12,25	7550	10,93	112,09
XI	90 866,00	23 398,90	0,258	7,76	89 629,00	774 995,30	25 725,13	0,287	8,65	1 237	-2 326,23	-0,030	-0,889	7737	11,74	7607	11,78	99,68
XII	90 729,00	24 129,38	0,266	8,01	98 659,00	852 747,00	28 306,01	0,287	8,64	-7 930	-4 176,63	-0,021	-0,631	7900	11,48	8042	12,27	93,62
II.polrok	565 217,00	122 406,75	0,217	6,52	512 778,00	4 946 467,80	164 192,65	0,320	9,65	52 439	-41 785,90	-0,104	-3,122	47353	11,94	45684	11,22	106,34
ROK	1 129 567,00	236 872,40	0,210	6,32	991 581,00	10 598 057,90	351 791,07	0,355	10,69	137 986	-114 918,67	-0,145	-4,371	93383	12,10	92038	10,77	112,28

Tab. 41 Porovnanie nákladov pri výrobe SKM s priemernými nákladmi za SR a repársku výrobnú oblasť

Ukazovateľ	VÚEPP rok 2007 repárska VO	VÚEPP r. 2008 repárska VO KD	Priemer repárska oblasť	VÚEPP rok 2007 SR KD	VÚEPP rok 2008 SR KD	Priemer SR	PD 2007	PD 2008	PD priemer	Rozdiel oproti repárskej VO	Rozdiel oproti SR
Množstvo produkcie - úžitkovosť	16,97	17,36	17,165	16,28	16,47	16,375	11,57	10,83	11,2	-5,965	-5,175
Krmivá nakúpené	0,592	0,719	0,6555	0,7	0,907	0,8035	0,7	0,855	0,7775	0,122	-0,026
Krmivá vlastné	1,743	2,13	1,9365	1,78	2,014	1,897	0,893	1,049	0,971	-0,9655	-0,926
Krmivá celkom	2,335	2,849	2,592	2,48	2,921	2,7005	1,593	1,904	1,7485	-0,8435	-0,952
Liečivá a dezinfekčné prostriedky	0,079	0,131	0,105	0,074	0,106	0,09	0,107	0,133	0,12	0,015	0,03
Mzdy a odmeny	0,663	0,599	0,631	0,564	0,578	0,571	0,229	0,25	0,2395	-0,3915	-0,3315
Sociálne náklady	0,221	0,22	0,2205	0,19	0,201	0,1955	0,078	0,086	0,082	-0,1385	-0,1135
Opravy a udržiavanie	0,12	0,152	0,136	0,092	0,091	0,0915	0,03	0,047	0,0385	-0,0975	-0,053
Odpisy dlhodobého majetku	0,326	0,379	0,3525	0,299	0,312	0,3055	0,13	0,155	0,1425	-0,21	-0,163
Odpisy základného stáda	0,742	0,719	0,7305	0,624	0,617	0,6205	0,669	0,735	0,702	-0,0285	0,0815
Plemenárske a veterinárne úkony	0,206	0,224	0,215	0,192	0,219	0,2055	0,185	0,157	0,171	-0,044	-0,0345
Ostatné náklady a služby	0,194	0,288	0,241	0,235	0,266	0,2505	0	0	0	-0,241	-0,2505
Zníženie nákladov o zúčtované výnosy	-0,05	0	-0,025	-0,018	-0,166	-0,092	0	0	0	0,025	0,092
Priame náklady spolu	5,545	6,466	6,0055	5,448	6,094	5,771	3,037	3,475	3,256	-2,7495	-2,515
Réžia výrobná	0,605	0,679	0,642	0,536	0,612	0,574	0,77	0,777	0,7735	0,1315	0,1995
Réžia správna	0,493	0,474	0,4835	0,463	0,462	0,4625	0	0,006	0,003	-0,4805	-0,4595
VN CELKOM	6,643	7,619	7,131	6,448	7,169	6,8085	3,717	4,258	3,9875	-3,1435	-2,821
VN na mlieko KD	6,074	7,082	6,578	5,954	6,668	6,311	3,273	3,745	3,509	-3,069	-2,802
VN na maštal'ný hnoj KD	0,309	0,298	0,3035	0,302	0,283	0,2925	0,102	0,103	0,1025	-0,201	-0,19
VN na liter mlieka	0,358	0,408	0,383	0,366	0,405	0,3855	0,321	0,393	0,357	-0,026	-0,0285
Výnosy KD	6,587	6,968	6,7775	6,376	6,764	6,57	4,717	4,551	4,634	-2,1435	-1,936
Tržby KD	5,666	6,049	5,8575	5,492	5,83	5,661	4,19	4,212	4,201	-1,6565	-1,46
Dotácia na KD (VDJ)	0,518	0,594	0,556	0,496	0,526	0,511	0,4	0,21	0,305	-0,251	-0,206
Výnosy KD hlavného výrobku	6,2	6,633	6,4165	5,969	6,35	6,1595	4,574	4,419	4,4965	-1,92	-1,663
HV - mlieko na kŕmny deň	-0,56	-0,651	-0,6055	-0,071	-0,405	-0,238	1	0,293	0,6465	1,252	0,8845
HV na KD hlavného výrobku	0,135	-0,448	-0,1565	0,014	-0,323	-0,1545	0,97	0,285	0,6275	0,784	0,782
Hospodársky výsledok 1 liter	0,008	-0,026	-0,009	0,001	-0,019	-0,009	0,086	0,027	0,0565	0,0655	0,0655

